

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU
Yhdessä enemmän

Lapsen ja vanhemman välisen vuorovaikutuk- sen tukeminen

Toiminnalliset menetelmät päihdeperheiden leirillä

Kari, Jenna

2014 Tikkurila

Laurea-ammattikorkeakoulu
Tikkurila

Lapsen ja vanhemman välisen vuorovaikutuksen tukeminen: Toiminnalliset menetelmät päihdeperheiden leirillä

Jenna Kari
Sosiaali-alan koulutusohjelma
Opinnäytetyö
Lokakuu, 2014

Jenna Kari

Lapsen ja vanhemman välisen vuorovaikutuksen tukeminen: Toiminnalliset menetelmät päihdeperheiden leirillä

Vuosi

2014

Sivumäärä

82

Tämä toiminnallinen opinnäytetyö toteutettiin yhteistyössä Seinäjoen Päihdekliniikan ja Seinäjoen Alueseudun kanssa. Opinnäytetyön toiminnallinen osuus toteutettiin edellä mainittujen tahojen järjestämällä päihdeperheiden leirillä Ähtärissä. Opinnäytetyön tarkoituksena oli kehittää päihdeperheiden perheleiritoimintaa viemällä leirille aiempaa enemmän toiminnallisia menetelmiä. Lisäämällä leirin toiminnallisuutta haluttiin leiristä tehdä aiempaa lapsilähtöisempi ja tarjota perheille enemmän yhteistä tekemistä. Lisäksi opinnäytetyön tarkoituksena oli edesauttaa perheleirin yleisten tavoitteiden toteutumista. Opinnäytetyöni kohdeyhtymänä olivat perheleirille osallistuneiden päihdeperheiden vanhemmat ja 0-8-vuotiaat lapset.

Opinnäytetyön päätavoitteena oli tukea lapsen ja vanhemman välistä vuorovaikutusta luovien ja toiminnallisten menetelmien avulla. Lisäksi minulla oli henkilökohtaisia ammatilliseen kasvuun liittyviä tavoitteita, kuten toiminnan suunnittelussa, ohjaamisessa ja arvioinnissa kehittyminen. Toiminnallisina menetelminä käytin erilaista kuvataidetoimintaa, liikuntaa, tutustumisharjoituksia sekä satuhierontaa. Ohjasin leirillä yhteensä neljä erilaista toiminnallista tuokiota. Opinnäytetyön arvioinnissa hyödynsin leirin vanhemmilta saatua kirjallista palautetta kyselylomakkeiden muodossa, leirin työntekijöiden haastattelua ja ohjaajuuden arviointia sekä 4-8-vuotiaiden lasten haastatteluja. Lisäksi hyödynsin arvioinnissa omia havaintojani ja omaa oppimispäiväkirjaani.

Asiasanat: toiminnallinen opinnäytetyö, vuorovaikutuksen tukeminen, päihdeperhe, perheleiri, toiminnalliset menetelmät

Jenna Kari

Supporting the parent-child interaction: Functional Methods at the Family Camp for substance-abusing families

Year	2014	Pages	82
------	------	-------	----

This functional thesis carried out in cooperation with Seinäjoki's Substance Abuse Clinic and Seinäjoki's congregation. Thesis' functional part carried out in their organized family camp for substance-abusing families in Ähtäri. Thesis' purpose was to develop the family camp activities by taking there more functional methods. By increasing the functionality we wanted to make the camp more child-oriented and to offer for families more common to do. In addition, thesis' purpose was to help to achieve family camp's general goals. Thesis' target group was parents and 0-8 year old kids of substance-abusing families.

The principal aim of the thesis was to support the parent-child interaction by using functional methods. In addition, I had personal professional growth -related goals, as to develop in activities' planning, leading and evaluation. As functional methods I used different visual art activities, exercise, getting to know -exercises and fairytale-massage. At the camp I led four different functional moments. At the evaluation of my thesis I benefited from questionnaire from parents, interviews of 4-8 years old kids and camp workers and their evaluation about my leading skills. In addition, at the evaluation I benefited my observation and my learning diary.

Keywords: functional thesis, supporting the interaction, substance-abusing family, family camp, functional methods

Sisällys

1	Johdanto.....	6
2	Vuorovaikutus.....	7
2.1	Vuorovaikutuksesta yleisesti	7
2.2	Varhainen vuorovaikutus.....	9
2.3	Lapsen ja vanhemman välinen vuorovaikutus ja sen merkitys.....	9
3	Toiminnalliset menetelmät vuorovaikutuksen tukemisessa	12
3.1	Tutustumisharjoitukset.....	13
3.2	Kuvataidetoiminta	13
3.3	Liikunta	14
3.4	Satuhieronta	15
4	Päihdeperheiden leiri	16
4.1	Päihdeperhe.....	16
4.2	Päihdeperheiden leiri toimintaympäristönä.....	18
4.3	Perheleirin suunnittelu.....	19
5	Opinnäytetyön tausta ja tavoitteet.....	20
5.1	Perheleirin tavoitteet	22
5.2	Opinnäytetyön toiminnan tavoitteet	22
5.3	Ammatillisen kasvun tavoitteet.....	24
6	Työskentelyprosessin kuvaus.....	25
6.1	Leiritoiminnan suunnittelu	25
6.2	Leirin kulku.....	30
6.2.1	Ensimmäinen leiripäivä 8.8.2014	30
6.2.2	Toinen leiripäivä 9.8.2014.....	35
6.2.3	Kolmas leiripäivä 10.8.2014	38
7	Arviointi ja palaute	40
7.1	Toteutuksen arviointi.....	43
7.2	Ammatillisen kasvun ja opinnäytetyöprosessin arviointi.....	50
7.3	Yhteys aiempiin tutkimuksiin	56
8	Pohdinta	57
8.1	Opinnäytetyön arvioinnin luotettavuus.....	58
8.2	Opinnäytetyön toiminnan eettisyys.....	59
8.3	Työelämälähtöisyys, hyödyt työelämälle ja aikaansaadut muutokset	60
8.4	Aiheen jalostaminen: idea uudelle tutkimukselle.....	61
	Lähteet	63
	Kuviot	66
	Taulukot	67
	Liitteet.....	68

1 Johdanto

Tällä hetkellä Suomessa kymmenet tuhannet lapset elävät päihdeperheen arkea. Näin ollen kymmenet tuhannet lapset kuuluvat riskiryhmään, joka on vaarassa sairastua psyykkisesti, kriminalisoitua, syrjäytyä tai jatkaa päihteidenkäyttöä seuraavassa sukupolvessa. (Holmberg 2003, 12.) Suomessa päihdetyötä tehdään usein aikuiskeskeisesti. Päihdeperheiden lapset saatetaan unohtaa lähes kokonaan, koska ajatellaan, että hoito on keskitettävä niille, joilla varsinainen ongelma on eli yleensä perheen aikuisille. Tulisi kuitenkin muistaa, että jos joku perheestä sairastuu, koko perhe tarvitsee silloin apua. Kun perheessä vanhemmalla on päihdeongelma, yksin jääneen lapsen ongelmat näkyvät usein lapsen turvattomuutena, yksinäisyytenä, hylkäämisinä ja pahoinvointina. (Taitto 2002, 10.) Tässä opinnäytetyössäni pyrin kiinnittämään erityistä huomiota päihdeperheiden lapsiin.

Opinnäytetyöni on toiminnallinen opinnäytetyö, joka on toteutettu yhteistyössä Seinäjoen Päihdekliniikan ja Seinäjoen Alueseudun kanssa. Opinnäytetyöni tarkoituksena oli auttaa kehittämään päihdeperheiden perheleiritoimintaa lisäämällä leirin ohjelmaan aiempaa enemmän toiminnallisia menetelmiä. Tarkoituksena oli myös edesauttaa perheleirin tavoitteiden, kuten vanhemmuuden tukemisen, saavuttamista. Ohjaamani toiminnan ja samalla myös koko opinnäytetyön päätavoite oli tukea lapsen ja vanhemman välistä vuorovaikutusta toiminnallisilla menetelmillä. Lisäksi minulla oli henkilökohtaisia ammatilliseen kasvuun liittyviä kehitystavoitteita.

Tarkoituksena oli valita opinnäytetyön toiminnalliseen osuuteen mahdollisimman monipuoliset menetelmät, jotka soveltuvat koko perheelle, erityisesti kohderyhmälleni 0-8-vuotiaille lapsille ja heidän vanhemmilleen. Tärkeänä tavoitteena toiminnalle oli, että se olisi mukavaa yhteistä tekemistä, ja että menetelmät tukisivat vuorovaikutusta mahdollisimman monipuolisesti. Valitsin toiminnallisiksi menetelmiksi kuvataidetoiminnan, liikunnan, satuhieronnan ja toiminnalliset tutustumisharjoitukset. Luku 3 sisältää teoretietoa kyseisistä menetelmistä sekä niiden toimivuudesta vuorovaikutuksen tukena.

Tavoitteiden toteutumista arvioin luvussa 7 käyttäen apuna vanhempien täyttämiä kyselylomakkeita, työntekijöiden haastattelua ja palautetta, lasten haastatteluja sekä omia havaintojani ja oppimispäiväkirjaani. Lopuksi pohdin opinnäytetyön luotettavuutta, eettisyyttä, sen tuomia hyötyjä työelämälle sekä tuon esiin idean uudelle tutkimukselle.

Samasta aiheesta ei löytynyt aiempaa tutkimustietoa, mutta joitakin opinnäytetöitä lapsen ja vanhemman välisen vuorovaikutuksen tukemiseen liittyen on tehty. Anu Leppimanin (2010) tutkimus "Arjen elämyksiä - Leiri- ja elämyspohjainen Arkipäivät-perhepalvelu" liittyy elämykselliseen perheleiritoimintaan. Leppimanin tutkimus oli siinä mielessä lähellä tämän opin-

näytetyön aihetta, että myös sen tutkimuksen kohteina olevilla perheleireillä käytettiin toiminnallisia menetelmiä. Tämän raportin loppupuolella luvussa 7.3 vertaan saamiani tuloksia Anu Leppimanin tutkimuksen lisäksi Sanna Koivulan (2014) sekä Aino-Liisa Turpeisen ja Elina Virtasen (2013) opinnäytetöihin. Koivulan opinnäytetyön aihe ”Aapo-apinan matkassa - Vanhemman ja lapsen välisen vuorovaikutuksen tukeminen” eroaa tämän opinnäytetyön aiheesta siinä, että Koivulan ohjaama toiminta toteutettiin useita kertoja kokoontuneessa toiminnallisessa ryhmässä. Turpeisen ja Virtasen opinnäytetyön aihe ”Mummin kanssa: lastenlasten ja isovanhempien vuorovaikutuksen tukeminen luovin toiminnallisin menetelmin” liittyy lapsenlapsen ja isovanhemman välisen vuorovaikutuksen tukemiseen toiminnallisten menetelmien avulla. Täysin samaan aiheeseen liittyvää vertailupohjaa ei siis löytynyt lainkaan, mutta saamani tulokset ovat kuitenkin samansuuntaisia vertailukohteideni kanssa. (Leppiman 2010; Koivula 2014; Turpeinen & Virtanen 2013.)

2 Vuorovaikutus

Opinnäytetyön päätavoite liittyy vuorovaikutuksen tukemiseen, joten aluksi on tarpeen määrittellä, mitä vuorovaikutus on. Vuorovaikutus on tämän opinnäytetyön keskeisin käsite, ja siksi sitä käsitellään tässä raportissa melko laajasti. Luku 2.1 sisältää yleistä teoretietoa vuorovaikutuksesta ja luvussa 2.2 kerrotaan hieman varhaisesta vuorovaikutuksesta. Varhainen vuorovaikutus luo pohjan ihmisen myöhemmälle vuorovaikutukselle, ja osa kohderyhmäni lapsista oli vielä varhaisen vuorovaikutuksen vaiheessa, joten sen määrittäminen on myös tarpeen. Teoreettista tietoa lapsen ja vanhemman välisen vuorovaikutuksen merkityksestä on tuotu esiin, sillä se kertoo osaltaan opinnäytetyön tarpeellisuudesta.

2.1 Vuorovaikutuksesta yleisesti

Vuorovaikutuksen syntymiseen tarvitaan vähintään kaksi ihmistä, ja molemmilla osapuolilla on tärkeä ja tasapuolinen rooli vuorovaikutuksessa. Vuorovaikutuksen voi aloittaa tai lopettaa kumpi tahansa, ja yleensä aloitteen tekijän ja viestin vastaanottajan rooleja vaihdellaan. Toimivaan vuorovaikutukseen tarvitaan aitoa läsnäoloa, kiinnostusta ja halua jakaa asioita toisen kanssa. Mikäli vuorovaikutus toimii hyvin, se yleensä tuottaa molemmille osapuolille iloa. (Burakoff 2012.) Hyvä vuorovaikutus sisältää sekä kuuntelemista että kuulluksi tuleamista (Tuovinen 2011, 14).

Jokaisella ihmisellä on tarve olla vuorovaikutuksessa muiden kanssa. Vuorovaikutuksen malli kehittyy ihmisen mieleen ensimmäisissä ihmissuhteissa, ja tämä malli vaikuttaa myöhempiin vuorovaikutustilanteisiin. Ihminen tarvitsee kokemuksen siitä, että muiden kanssa vuorovaikutuksessa oleminen on myönteistä ja tavoittelemisen arvoista. (Burakoff 2012.) Vuorovaikutusta on mahdollisuus myös kehittää ja parantaa (Tuovinen 2011, 14).

Missä tahansa tilanteessa, kun ihmiset kohtaavat, on mahdollisuus hyvään vuorovaikutukseen. Kun ihmiset kohtaavat, on tärkeää, että heillä on aikaa sekä mahdollisuus asioiden jakamiseen: kysymiseen ja vastaamiseen, kertomiseen ja pyytämiseen. Arkisten ja tuttujen rutiinitilanteiden lisäksi vuorovaikutuksessa olisi hyvä olla myös yllätyksellisyyttä ja elämyksellisyyttä. Näitä yhteisiä arjesta poikkeavia elämyksiä ja kokemuksia yleensä muistellaankin pitkään, koska ne ovat kokijoilleen niin merkityksellisiä. Vuorovaikutuksen perusta onkin juuri yhteiset kokemukset ja elämykset. Yhteiset vuorovaikutuskokemukset auttavat ymmärtämään ja tuntemaan toista paremmin. (Burakoff 2012.)

Kuunteleminen ja havainnointi ovat vuorovaikutuksen edellytys. Havainnointi on kaikilla aisteilla tapahtuva aktiivinen prosessi, joka sisältää sekä sanallisen että sanattoman viestin vastaanottamisen ja tulkitsemisen. Sanallinen viestintä tarkoittaa kielellistä kommunikointia ja vastaa kysymykseen "mitä sanotaan". Sanaton viestintä taas tarkoittaa vuorovaikutuksen eikielellistä ulottuvuutta, kuten ilmeitä, eleitä, äänenpainoja ja asentoja. Sanattoman viestinnän kautta voimme saada vihjeitä siitä, miten kielellinen viesti tulisi tulkitä. Sanaton viestintä antaa vastauksen kysymykseen "miten sanotaan". Vuorovaikutus on puhumisen ja havainnoinnin lisäksi kykyä ja halua kuunnella. Kuunteleminen on vain verbaalisen eli sanallisen viestin vastaanottamista ja tulkintaa. Kuuntelemisen voi osoittaa minimipalautteella eli pienillä äännähdyksillä tai sanoilla sekä ilmeillä, eleillä ja katseella. (Toivakka & Maasola 2011, 31-32.)

Vuorovaikutus on verbaalisten ja nonverbaalisten merkkien tapahtumaketju. Vuorovaikutus on yhteistoiminnallista, mikä tarkoittaa, että puhuja ja kuuntelija vaikuttavat toisiinsa vuorovaikutustilanteessa. Puhuja ja kuuntelija tuottavat ja tulkitsevat tilanteessa samanaikaisesti erilaisia merkkejä. Sanallisen viestinnän perustana on kirjoitettu tai puhuttu kieli, sanoista rakentuva merkkijärjestelmä. Kielen avulla on mahdollista jakaa oma sisäinen maailma muiden kanssa. Kielen avulla voi neuvoa, tiedottaa, suunnitella, ohjata, tutkia, lohduttaa, oppia sekä arvioida ja kehittää. Ihminen pystyy ymmärtämään ilman kieltäkin esimerkiksi toisen ihmisen tunteita, mielentilaa tai sitä, mitä hän tekee. Kieli tuo kuitenkin ihmisten väliseen sosiaaliseen kanssakäymiseen laajemman ymmärryksen. (Toivakka & Maasola 2011, 32.)

Sanattoman viestinnän kautta voidaan ilmaista tunteita, henkilösuhteita, rooleja tai valta-asemaa. Sanatonta viestintää on olemassa ilman puhettakin. Ihmiset huomaavat usein toistensa sanattomia viestejä, mutta niiden tulkitseminen on hankalaa, koska esimerkiksi jokin asento voi olla viesti monesta eri asiasta. Joskus myös sanaton ja sanallinen viestintä saattavat olla ristiriidassa, jolloin ihmiset useimmiten uskovat enemmän sanatonta viestintää. (Toivakka & Maasola 2011, 32.) Verbaalisen eli sanallisen viestinnän osuus kokonaisviestinnässä on kolmannes, eli suurin osa viestinnästä on sanatonta viestintää (Tuovinen 2011, 16).

2.2 Varhainen vuorovaikutus

Vuorovaikutustaitojen kehittyminen alkaa jo syntymästä. Vauvan ja hänen vanhempiensa välisen vuorovaikutuksen perusta on se, että vanhemmat vastaavat vauvan hoivan tarpeeseen. Toistuvat vuorovaikutustilanteet luovat lapsen ja vanhemman välille kiintymyssuhteen, joka luo vuorovaikutustaitojen kehittymiselle turvallisen ympäristön. Vanhemmat tulkitsevat yleensä vuorovaikutuksena vauvan katsekontaktin, ilmeet, ääntelyt ja käsien liikkeet, ja vastaavat näihin toimintoihin. Tätä kutsutaan varhaiseksi vuorovaikutukseksi. (Launonen 2012.)

Lapsi oppii yleensä vähän alle vuoden ikäisenä jakamaan huomionsa kohteen tietoisesti toisen kanssa. Hän alkaa esimerkiksi osoitella huomion kohdettaan ja tarkistaa katseellaan, onko toinen huomannut saman asian kuin hän. Tällöin varhaisesta vuorovaikutuksesta on tullut tietoisia kommunikointia. Varhaisessa kommunikoinnissa keskeistä on jaettu huomion kohde, jonka tulee olla konkreettisesti läsnä ja molempien havaittavissa. Koska lapsi ei pysty vielä itse tuottamaan puhetta, on tärkeää, että vanhempi antaa huomion kohteelle sanallisen muodon. Hän voi nimetä esineitä, ihmisiä ja erilaista tekemistä, ja toiston avulla lapsi oppii vähitellen tiettyihin tilanteisiin liittyviä sanoja. (Launonen 2012.)

2.3 Lapsen ja vanhemman välinen vuorovaikutus ja sen merkitys

Kaikessa ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa ovat taustalla tunteet. Ne vaikuttavat suhteen mielekkyyteen, pysyvyyteen ja laatuun. Läheinen suhde vanhempaansa tai johonkin muuhun aikuiseseen on lapsen tunne-elämän perusta. Yleensä koti on paikka, jossa lapsi perheen kanssa opettelee tunnetaitoja. Tärkeää tunnetaitojen opettelussa on aikuisen antama malli. Ympäristö voi kuitenkin myös aiheuttaa lapsen tunne-elämään vaikeuksia, jotka näkyvät vuorovaikutustilanteissa. (Opetushallitus 2013.)

Vanhemman ja lapsen välinen myönteinen vuorovaikutus viestii lapselle siitä, että hänen vanhempansa rakastavat häntä ja että hän on vanhemmilleen tärkeä. Lapsen ja vanhemman välisessä vuorovaikutuksessa lapsen kannalta tärkeintä on sanaton viestintä, koska sitä lapsi lukee paremmin kuin kuulee sanoja. Esimerkiksi lapsen kehuminen sanallisesti ei ole lapselle niin tärkeää kuin välittämisen osoittaminen sanattoman viestinnän avulla. Vanhemman rakkaus lastaan kohtaan välittyy lapselle erityisesti katseesta ja kosketuksesta. Lapselle on tärkeää, että vanhempi katselee häntä ja huomioi hänet. Jakamaton huomio viestii lapselle siitä, miten tärkeä hän on vanhemmilleen. Aito lapsen ja vanhemman välinen kohtaaminen vaikuttaa myönteisesti lapsen käsitykseen sekä itsestään että muista ihmisistä. (Korhonen 2008.)

Vuorovaikutuksessa tärkeää on, että vanhempi iloitsee lapsestaan ja nauttii tämän seurasta, koska lapsesta iloitseminen on merkityksellistä lapsen omanarvontunteen kannalta. Lapsi ko-

kee olevansa tärkeä, kun vanhempi iloitsee hänestä. Myös lapsen itsetunto vahvistuu, kun hän tuntee, että joku nauttii hänen seurastaan. Tämä tunne vaikuttaa lapseen paljon enemmän kuin sanallinen kehuminen. Jos vanhemmalla on vaikea elämäntilanne, hän saattaa kokonaan unohtaa iloita lapsestaan. Omiin ongelmiinsa väsynyt vanhempi saattaa kokea, että hänen lapsensa on täysi riiviö, jolloin lapsen ja vanhemman välinen vuorovaikutus saattaa olla pelkästään kielteistä. (Korhonen 2008.)

Lapsen ja vanhemman välisen vuorovaikutuksen merkitys on suuri niin lapsen kuin vanhemman kannalta. Lapsen minäkuvan ja itseluottamuksen kehitys saavat perustan vuorovaikutuksesta vanhempien kanssa. Vanhempien antaman mallin ja heiltä saadun palautteen kautta lapsella on mahdollisuus oppia käyttämään hyödykseen muilta ihmisiltä saamaansa palautetta sekä omia sisäisiä voimavarojaan. Pääosin vastuu lapsen ja vanhemman välisessä vuorovaikutuksessa on vanhemmilla, koska heillä on suhteessa myös enemmän valtaa. Se, kuinka paljon kukin lapsi tarvitsee vanhempien rakkautta, huomiota ja turvallisuutta tasapainoiseen kehitykseen, vaihtelee. Sanotaan, että perusturvallisuuden syntymiseen riittää, että lapselle on suotu mahdollisuus turvalliseen suhteeseen jompaankumpaan vanhempaansa. (Ojala & Uutela 1993, 121-122.)

Sekä lapsen että vanhemman itseluottamusta parantaa lapsen ja vanhemman välinen myönteinen vuorovaikutus. Sen avulla ihminen voi kokea itsensä arvostetuksi ja hyväksytyksi, mikä puolestaan tukee ihmisen itseluottamusta. Itseluottamuksen ja itsetunnon paranemisen kautta ihminen pystyy luomaan muihin ihmisiin entistä rakentavampia vuorovaikutussuhteita. (Ojala & Uutela 1993, 27.) Vanhemman päihdeongelma on yksi lapsen ja vanhemman välisen vuorovaikutuksen riskitekijöistä. Mikäli vanhemmalla on päihdeongelma, vuorovaikutussuhde lapseen saattaa kärsiä ja siihen saattaa tulla ongelmia. (Hellinen 2009, 10.)

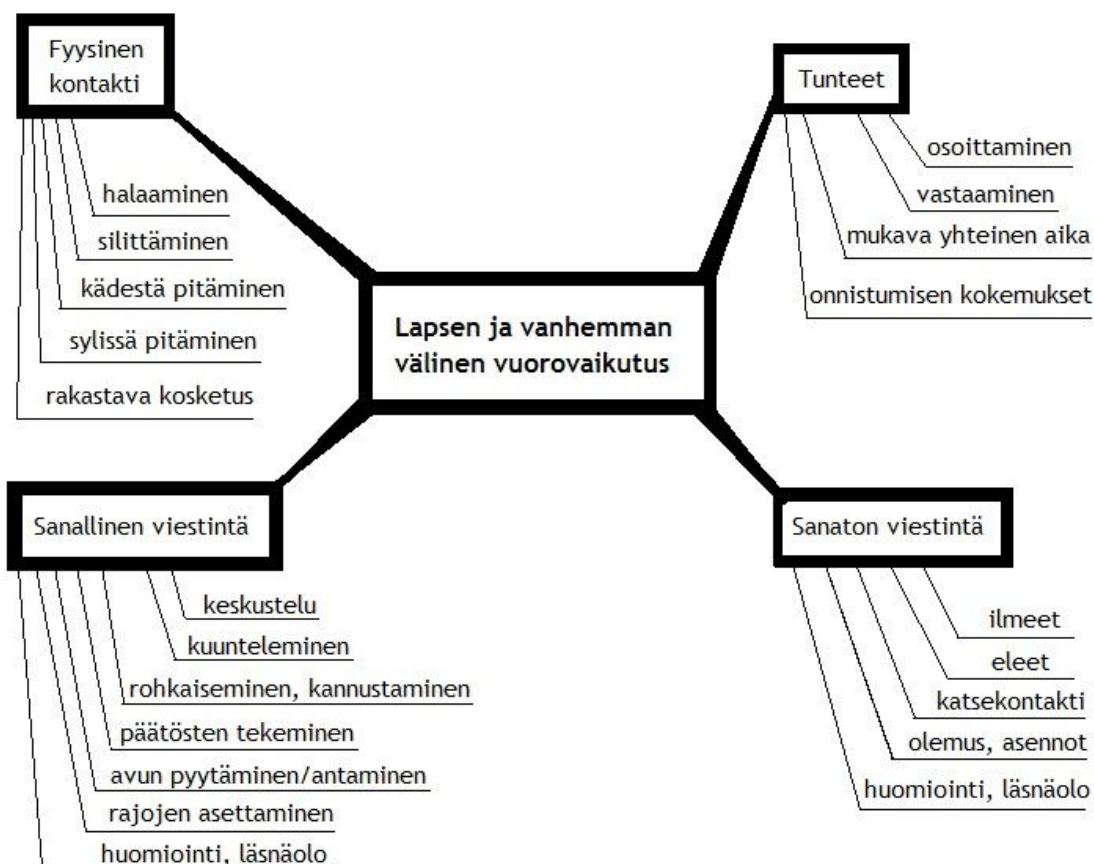
Arja Ruisniemi (2006) on tehnyt tutkimuksen vanhemmuuden merkityksestä päihderiippuvuudesta toipumisessa. Tutkimuksen haastattelut on tehty hoitokodissa, jossa lapsen ja vanhemman välistä suhdetta pyritään parantamaan vanhemman päihdekuntoutuksen aikana. Tutkimuksesta käy ilmi, että vanhemmuus ja vuorovaikutus lapsen kanssa ovat vanhemmille merkityksellisiä, kun he käyvät läpi toipumisprosessia. Vanhemman ja lapsen suhteen rakentaminen ja parantaminen on mahdollista myös päihdekuntoutuksen aikana, sillä se voi toimia tärkeänä voimavarana elämänmuutoksessa niin lapselle kuin aikuiselle. (Ruisniemi 2006, 166.)

Vuorovaikutus lapsen kanssa on kyseisessä tutkimuksessa pohdinnan kohteena niin isillä kuin äideilläkin. Vuorovaikutuksesta lapsen kanssa tutkimuksen haastateltavat puhuivat kertoessaan oman hyvinvoinnin vaikutuksesta lapseen. Vanhemmat kertoivat myös vuorovaikutuksen vaikeudesta. Esimerkiksi se, ettei lapsi pystynyt antamaan vanhemmalleen palautetta, koettiin vuorovaikutuksen vaikeudeksi. Myös vanhemman omat ristiriitaiset tunteet lastaan koh-

taan koettiin vuorovaikutusta vaikeuttavaksi tekijäksi. Erityisesti äidit pohtivat vuorovaikutuksen parantamista ja sen edellytyksiä. (Ruisniemi 2006, 172-175.)

Vuorovaikutuspuhe muuttui Ruisniemen tutkimuksen ensimmäisen ja toisen haastattelun välissä. Ensimmäinen haastattelu tehtiin kuntoutuksen alussa, ja toinen haastattelu kuntoutuksen päättyessä. Kun kuntoutuksessa oli mahdollistettu myös lasten mukaan ottaminen prosessiin, vanhempien ensimmäisessä haastattelussa ilmi tullut ongelmapuhe lapsiin liittyen oli muuttunut voimavarapuheeksi. Lapset nähtiin toisessa haastattelussa voimia antavana osapuolena eikä vain ongelmia tuottavana asiana. Muutosta kuntoutuksen aikana tapahtui myös siinä, että vanhemmat alkoivat puhua lapsesta yhteydessä ja vuorovaikutuksessa itseensä, eikä vain itsestään erillisenä asiana. (Ruisniemi 2006, 176.)

Kuvio 1 on opinnäytetyön suunnitteluvaiheessa laatimani käsitekartta lapsen ja vanhemman välisestä vuorovaikutuksesta ja siihen liittyvistä elementeistä. Kuvion on tarkoitus auttaa hahmottamaan lapsen ja vanhemman välistä vuorovaikutusta ja sitä, mihin vuorovaikutukseen liittyviin seikkoihin olen kiinnittänyt opinnäytetyössäni huomiota. Kuten kuviosta voi havaita, keskiössä on nimenomaan lapsen ja vanhemman välinen myönteinen vuorovaikutus.

Kuvio 1 Käsitekartta lapsen ja vanhemman välisestä vuorovaikutuksesta

3 Toiminnalliset menetelmät vuorovaikutuksen tukemisessa

Toiminnallisia menetelmiä ovat esimerkiksi kuvataide, kirjoittaminen, draama, liikunta, leikit, tanssi, musiikki ja rentoutuminen. Näiden menetelmien avulla voidaan tavoittaa sellaisetkin asiakasryhmät, joille puhuminen on hankalaa, esimerkiksi pienet lapset. Toiminnalliset menetelmät perustuvat kokemuksellisuuteen. Toiminnallisten menetelmien avulla on mahdollista tuoda esille ajatuksia, tunteita ja mielikuvia. (Keränen, Nissinen, Saarnio & Salminen 2001, 106.)

Toimintaan voi osallistua kuka tahansa. Tärkeää ei ole esteettisyys vaan tekijän oma prosessi ja itse tekeminen. Toiminnallisia menetelmiä voidaan käyttää minkä tahansa asiakasryhmän kanssa. Niissä ei tarvita taiteellista lahjakkuutta, vaan tärkeää on halu osallistua toimintaan. Ihmiset pitävät eri menetelmistä, eivätkä kaikki menetelmät aina sovi kaikille. Luovissa ja toiminnallisissa työmenetelmissä kyse ei ole terapiasta vaan itseilmaisusta. Terapiatoimintaa saa ohjata vain siihen koulutuksen saanut henkilö. Taiteen tekemisellä saattaa kuitenkin olla ihmiselle terapeutteja vaikutuksia, vaikka kyseessä ei olisikaan varsinainen terapia. (Keränen ym. 2001, 107.)

Luovuus ja yhdessä tekeminen lisäävät ihmisten hyvinvointia. Yhteiskunnan ja ongelmien muuttuessa monimutkaisemmiksi taidelähtöisten menetelmien tarve lisääntyy. Niitä voidaan käyttää esimerkiksi kuntoutuksen tukena. Taidelähtöisten menetelmien avulla on mahdollista tuoda esiin ihmisten piileviä voimavaroja, ja ne helpottavat myös kontaktin luomisessa muihin ihmisiin. (Liikanen 2010, 39-40.) Toiminnallisissa menetelmissä keskeisiä asioita ovat toiminnallisuus, elämyksellisyys ja yhteisöllisyys. Näiden seikkojen avulla pystytään vaikuttamaan yksilön kokemuksiin yhteisössään sekä parantamaan yhteisön, esimerkiksi perheen, menneitä. Useimmat toiminnalliset menetelmät perustuvat taiteeseen, koska niissä hyödynnetään erilaisia taiteen muotoja, kuten kuvataidetta, musiikkia tai luovaa liikettä. (Nietosvuori 2008, 135.)

Toiminnallisten menetelmien avulla ihmiset voivat tarkastella itseään jonkin yhteisön jäsenenä ja saada uutta näkökulmaa omaan elämäänsä. Ryhmämuotoisissa toiminnallisissa menetelmissä pyritään yhdessä tekemiseen, jonka avulla voidaan vahvistaa yhteisöllisyyttä ja osallisuutta. Toiminnalliset menetelmät auttavat ihmistä hahmottamaan omaa elämäntarinaansa ja mahdollistavat myös sen kertomisen muille. Näin ihmisen itsetunto ja hänen kokemuksensa yhteisön jäsenyydestä vahvistuvat. Toiminnalliset menetelmät saavat aikaan keskustelua ihmisten välille. Nämä yhteiset jakamisen ja kokemisen hetket voivat lähentää osallistujia keskenään. Vuorovaikutuksen kannalta tällaiset kokemukset ovat tärkeitä. (Nietosvuori 2008, 136-137.)

Toiminnallisiin menetelmiin liittyy aktiivinen osallistuminen ja elämyksellisyys. Tästä syystä toiminnallisten menetelmien avulla on mahdollista rakentaa ihmisten välistä vuorovaikutusta ja yhdessäoloa. Taiteen ja kulttuurin avulla voidaan luoda ihmisille yhteistä identiteettiä, jonka ansiosta voidaan kasvattaa me-henkeä. Me-hengen vahvistuminen lisää puolestaan ihmisten sosiaalista pääomaa. Toiminnallinen prosessi mahdollistaa vuorovaikutuksen rakentamisen toisen ihmisen kanssa. (Nietosvuori 2008, 137.)

Toiminnallisten menetelmien yhteydessä puhutaan osallistamisesta. Osallistamisessa pyritään siihen, että ihminen toisi omat tunteensa, kokemuksensa, tietonsa, taitonsa ja asenteensa mukaan toimintaan, ja että hän toisi esille erilaisia näkökulmia asioista. Toiminnallisilla harjoituksilla on tarkoitus aktivoida ihmistä. Toiminnan ohjaaja ei ole asiantuntija vaan pikemminkin toiminnan mahdollistaja. (Hyppönen & Linnossuo 2002, 12.)

3.1 Tutustumisharjoitukset

Lämmittely ja tutustuminen ovat tärkeitä uudelle ja vieraalle ryhmälle. Toiminnallisten menetelmien avulla lämmittely auttaa toisiin tutustumisessa, ja niillä päästään sekoittamaan ryhmää ja rikkomaan rajoja. Kulkemistehtävät ovat hyviä lämmittelyyn, koska ne usein laukaisevat jännityksen, rentouttavat ja sekoittavat ryhmää sekä saavat aikaan iloa ja naurua. Niissä kenenkään ei myöskään tarvitse pelätä joutuvansa yksin muun ryhmän eteen, vaan kaikki voivat kokea olonsa turvalliseksi. (Valkeapää 2011, 22-23.)

Tutustumisleikkien avulla voidaan luoda hyvää yhteishenkeä ja vapauttaa tunnelmaa. Tutustumisleikit ovat myös hyvä keino nimien opetteluun. Lisäksi tutustumisleikkien avulla on mahdollista oppia vuorovaikutustaitoja, kun jokaiselle annetaan puheenvuoro ja muut kuuntelevat. (Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2013.) Tutustumisharjoitusten avulla voidaan aktivoida ihmisiä, kun he alkavat harjoitusten myötä kokea ryhmän turvalliseksi ja innostavaksi (Hyppönen & Linnossuo 2002, 13). Tutustumisharjoituksissa voidaan käyttää apuna esimerkiksi kuvakortteja. Valmis kuva tuo välineen itsestä kertomiseen ja mahdollistaa etäännyttämisen sekä omien rajojen määrittelyn (Markkanen 2012.)

3.2 Kuvataidetoiminta

Kuvataidetoiminnalla tarkoitan tässä opinnäytetyössäni kaikkea kuvataiteeseen liittyvää toimintaa, kuten askartelua, muovailua, kuvan katselemista, kuvan luomista ja kuvan kautta kertomista. Kuvataidetoiminnan kautta ihminen voi oppia asioita itsestään, toisista ihmisistä sekä yhteisistä mahdollisuuksista. Kuvataiteen tekeminen mahdollistaa jatkuvan vuorovaikutuksen ja viestinnän osallistujien välillä. Sen avulla yksilö voi myös ilmaista itseään ja näyttää muille taitojaan, mikä kohottaa itsetuntoa. Kuvataiteen erilaisten tekniikoiden avulla ihminen

voi tuoda esille ajatuksiaan. (Karppinen, Ruokonen & Uusikylä 2005, 101-103.) Omien kokemusten ja tunteiden ilmaiseminen kuvan kautta saattaa olla joskus helpompaa kuin puhuminen (Keränen ym. 2001, 107).

Kuvataidetoiminnassa painopisteen tulisi olla enemmän havainto- ja tunneherkkydessä ja niiden kehittämisessä kuin taidokkuudessa. Nämä luovat pohjaa kuvataiteelliselle ilmaisulle ja vuorovaikutukselle. Tärkeää kuvataidetoiminnassa on ennen kaikkea innostuksen herättäminen kädentaitoja kohtaan, onnistumisen tunteen aikaansaaminen ja ideoiden antaminen. (Karppinen ym. 2005, 103, 106.)

Vuorovaikutustaidot ovat tällä hetkellä tärkeitä kansalaistaitoja. Perinteisesti kuvataidetoiminnassa vuorovaikutteinen keskustelu on painottunut siihen tilanteeseen, kun valmiita töitä ja työskentelyprosessia käydään läpi. Olisi kuitenkin tärkeää luoda jo työskentelyn aikana ympäristö sellaiseksi, että se mahdollistaisi keskustelun osallistujien välillä. Keskustelun aikana saattaa syntyä parhaimmillaan hyvinkin hedelmällistä pohdintaa. Tuloksena voi syntyä yllättäviä ratkaisuja, joihin yksilö ei olisi ilman muiden kanssa keskustelemista kyennyt. (Karppinen ym. 2005, 106-107.)

Kuvataiteen avulla voidaan tehdä näkymätön näkyväksi. Teokseen heijastuu aina jotain itsestä. Kuvataidetta tehtäessä saadaan ihmisten ajatuksia ja tunteita konkreettiseen muotoon. Kuvan tekeminen mahdollistaa vaikeidenkin asioiden esilletuomisen, ja symbolisen etäisyyden päästä vaikeita asioita on helpompi käsitellä. Tekemisen prosessin aikana ihminen saattaa oivaltaa itsestään tai ympäristöstään uusia asioita. Kuvataiteen tekemisestä jää aina pysyvä, konkreettinen muisto, jota voi tarkastella myöhemminkin. (Keränen ym. 2001, 108.)

3.3 Liikunta

Kaikesta perheen yhteisestä liikunnallisesta toiminnasta voidaan käyttää termiä perheliikunta. Perheliikunta perustuu perheen sisäiseen vuorovaikutukseen. Perheliikunnassa perheen henki paranee ja perheen vuorovaikutus vahvistuu yhteisen toiminnan kautta. Perheliikunnassa jokainen huomioidaan ja pääsee osalliseksi toimintaan. Nämä yhteiset liikuntakokemukset muistetaan pitkään. Perheliikunnassa on mahdollisuus leikillisyyteen, mikä on yksi yhdessä olemisen tapa. Perheliikunnassa tavoitteina on edistää perheen sosiaalista vuorovaikutusta, ylläpitää fyysistä kuntoa sekä tukea luovuutta ja itsetuntemusta. (Perheliikuntaverkosto 2013, 3-4.)

Perheen yhteinen liikunta on lasten ja vanhempien yhteistä laatu-aikaa, joka on tärkeää lapsen fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen kehityksen kannalta. Myös vanhemmat voivat kokea perheen yhteisen liikunnan aikana unohtumattomia hetkiä. Perheliikunta voi olla omaehtoista

arkiliikuntaa tai eri tahojen järjestämää ohjattua koko perheen liikuntaa. Ohjatussa perheliikunnassa lapset ja vanhemmat voivat tavata vertaisiaan ja saada vertaistukea. (Hautala 2010.) Perheliikunnassa tärkeintä on yhdessä oleminen, yhteiset kokemukset ja liikkumisen ilo (TEKO - Terve koululainen 2014).

Perheliikunta on virkistävää yhdessä olemista, joka ei aiheuta osallistujille suorituspaineita. Perheliikunnasta lapset ja vanhemmat voivat saada onnistumisen kokemuksia, jotka parantavat itsetuntoa. Lapset pitävät siitä, kun saavat liikkua yhdessä vanhempien kanssa leikinomaisesti. Tämä auttaa myös tukemaan suhdetta vanhempiin turvallisessa ympäristössä. Myönteiset lapseen kohdistetut katseet sekä liikunnan ohella tapahtuva koskettaminen viestivät lapselle, että hänet nähdään ja että hän on tärkeä. (Himpulat 2014.)

Vanhempien suhtautuminen liikuntaan vaikuttaa hyvin paljon myös lapsen liikunnalliseen aktiivisuuteen myöhemmässä elämässä. Vanhempien näyttämän esimerkin voimin liikunnasta voi tulla mukava osa lapsen jokapäiväistä elämää. Tärkeää on, että vanhemmat liikkuvat lapsen kanssa, eikä vain se, että he suhtautuvat liikuntaan myönteisesti puheessaan. Yhdessä liikkuminen vähentää myös stressiä ja liikunnan aikana on mahdollisuus jutella toisen kanssa. (Revolution Health Group 2006.)

3.4 Satuhieronta

Satuhieronta on kuin sadun kuvittamista kosketuksen kautta. Siinä luettuun satuun tai kerrottuun tarinaan yhdistetään kosketusta ja kevyttä hierontaa. Satuhieronnassa olennaista on kosketus - se kertoo paljon. Satu tekee rentoutuksesta leikinomaisen, jolloin kosketus on helpompaa ottaa vastaan ja nauttia siitä. Sadun ja leikin avulla myös toisen koskettaminen helpottuu, jos se muuten tuntuu hankalalta. Satu kannattaa lukea hitaasti ja lauseiden välillä voi pitää aina taukoa, jotta kosketukselle jää tarpeeksi aikaa. Satuhieronnassa mieli ja keho rentoutuvat yhtä aikaa. Kosketus viestii hierottavalle, että hänet huomataan ja nähdään, ja että hän on tärkeä ja rakastettu. Kosketuksen kautta ihmisen keho alkaa vapauttaa oksitosiini-mielihyvähormonia, joka vahvistaa kiintymyssuhdetta ja luottamusta. (Tuovinen 2012.)

Satuhieronta-menetelmä on lapsilähtöinen ja sitä on helppo soveltaa arjessa. Satuhieronnasta lapset ja vanhemmat voivat löytää tavan rentoutua yhdessä. (Tarina ja Kosketus Oy.) Satuhieronnassa päämääriä ovat ihmisarvon kunnioittaminen, läsnä olevan kohtaamisen vahvistaminen sekä rauhoittumisen ja rentoutumisen vahvistaminen. Onnistuessaan satuhieronta edesauttaa hyväksyvää vuorovaikutusta. Kosketus voi onnistuessaan syventää yhteyttä lapsen ja vanhemman välillä. Hoitavalla kosketuksella on tärkeä rooli tunne-elämän tasapainoisessa kehittämisessä. (Tuovinen 2011, 10-12.)

Kosketus on yksi voimakkaimmista vuorovaikutuksen muodoista. Hieronnan avulla lapseen voi luoda positiiviseen yhteyden, jossa lapsi saa olla juuri sellainen kuin hän on. Tämä vahvistaa hänen myönteistä minäkuvaansa. (Tuovinen 2011, 14.) Satuhieronnassa sekä lapsi että aikuinen voi toimia hierojana. Kun lapsi toimii hierojana, se tukee hänen sosiaalisten taitojen ja empatiakyvyn kehittymistä sekä opettaa arvostamaan itseä ja muita ihmisiä. (Tarina ja Kosketus Oy.)

4 Päihdeperheiden leiri

4.1 Päihdeperhe

Päihdeperheellä tarkoitetaan perhettä, jossa toinen tai molemmat vanhemmat käyttävät päihteitä niin, että siitä on haittaa heille itselleen tai lapselle. Joskus päihdeperheessä myös vanhemmat sisarukset tai lapsi itse saattavat käyttää päihteitä haitallisesti. Haitan tai haitallisuuden kokeminen on kuitenkin aina yksilöllistä. Jos perheessä jollain on varsinainen päihderiippuvuus, siitä aiheutuu yleensä haittaa koko perheen psyykkiselle ja fyysiselle terveydelle. Haitat voivat aiheutua joko välillisesti tai välittömästi. (Holmberg 2003, 10.) Välittömiä päihderiippuvuuden aiheuttamia vaikutuksia ovat esimerkiksi terveyteen, ihmissuhteisiin, asumiseen ja arjen sujuvuuteen liittyvät ongelmat. Välillisiä vaikutuksia ovat esimerkiksi perheen talouteen liittyvät ongelmat, kuten huono rahatilanne tai työttömyys. (Taskinen 2006, 17-18.)

On olemassa monenlaisia päihteitä väärinkäyttäviä perheitä: Joitain perheitä saattaa rasittaa perheenjäsenen toistuva viikonloppuisin tapahtuva päihteidenkäyttö, toisia salaa tapahtuva päihteidenkäyttö, joitakin perheitä taas kuormittavat pitkät ja ennustamattomat päihdeputket. Joissain perheissä päihteiden väärinkäyttö liittyy alkoholiin, joissain huumausaineisiin tai lääkkeisiin. Nykyään sekakäyttö, eli alkoholin ja huumausaineiden tai lääkkeiden samanaikainen käyttö, on melko yleistä. Päihdeperheitä löytyy kaikista yhteiskuntaluokista, mutta mitä paremmin toimeentuleva tai mitä korkeammassa asemassa perhe on, sitä korkeampi on myös kynnys hakea apua päihdeongelmaan. Usein yhteiskunnallisesti korkeammassa asemassa olevien perheiden päihdeongelmaa salaillaan ja koetaan se niin häpeällisenä, ettei siitä voida kertoa muille. (Holmberg 2003, 10-11.)

Päihteiden käyttö voidaan jakaa kolmeen vaiheeseen, jotka ovat kokeiluvaihe, vapaa-ajanviettovaihe ja ongelmavaihe. Kun päihteidenkäyttö on edennyt ongelmavaiheeseen, käyttäjän elämässä yleensä ilmenee myös monenlaisia liitännäisongelmia. Psyykkinen ja fyysinen pahoinvointi, ihmissuhteiden kärsiminen, rahankäytön runsaus ja taloudellisen vaikeudet ovat yleisiä ongelmia päihteidenkäytön ongelmavaiheessa. Lapsen näkökulmasta päihdeongelmainen vanhempi on päihdeettöminäkin päivinä väsynyt, surullinen, välinpitämätön, poissaoleva tai sairas. (Holmberg 2003, 10-11.)

Lapsi ei useinkaan ymmärrä oman vanhempansa olevan päihderiippuvainen, vaikka hän tietäisikin hänen päihteidenkäytöstään. Tämä lisää lapsen hätää. Lapsen silmissä alkoholistit tai narkomaanit ovat aivan erilaisia kuin hänen oma äiti tai isä: alkoholisti on puiston penkille sammunut haiseva vanha ukko, ja narkomaani pelottava nahkatakkinen pitkätukka pimeällä kujalla. Omalla äidillä tai isällä on sentään koti ja perhe, ja he tekevät muutakin kuin käyttävät päihteitä. (Holmberg 2003, 11.)

Osa päihdeperheistä selviytyy arkielämästä kohtalaisesti, ja jos perheessä on usein raittiita jaksoja, päihderiippuvainen pystyy myös käymään töissä ja huolehtimaan kodista, ainakin ulkoisesti. Usein päihteiden väärinkäyttäjien perheiden elintaso heikkenee, mikä tarkoittaa myös lapsen elinolosuhteiden kurjistumista. Päihdeperheen lapsilla ei välttämättä ole omaa rauhaa tai yksityisyyttä, koska kotona saattaa käydä paljon vieraita, pelottavia ihmisiä. Myös asuinpaikkakunta ja myös perheenjäsenet saattavat vaihtua usein. Päihdeperheiden lapsilta puuttuu yleensä elämästään jatkuvuus ja pysyvyys, ja elämään liittyy niiden sijaan kaoottisuus, ennustamattomuus ja suunnaton turvattomuus. (Holmberg 2003, 11-12.)

Suomessa alkoholia juodaan usein humalahakuisesti, eli alkoholia juodaan siksi, että tullaan humalaan. Tällöin lapsi näkee aikuisen muodonmuutoksen, ja moni lapsi on kertonut sen tuntuvan siltä, ettei enää tuntisi omaa vanhempaansa. Aikuiset tekevät humalassa lapsen silmissä kummallisia asioita, jotka saattavat tuntua lapsista jopa pelottavilta. Vanhempi saattaa herättää lapsen keskellä yötä tai hokea suureen ääneen puhe sammaltaen samaa asiaa useaan kertaan. Joskus humalainen vanhempi saattaa myös käyttäytyä aggressiivisesti ja uhkaavasti. Kehuminen tai lepertelykään ei tunnu lapsesta mukavalta, koska lapsi tietää, että se on epäaitoa. Lapsi saattaa kokea, että hänen vanhemmallaan on monta eri persoonaa. Pelottavaa, vierasta humalaista vanhempaansa lapsi voi vihata, kun taas oikeaa, mukavaa vanhempaansa hän rakastaa. Lapsi saattaa hävetä ja kokea syyllisyyttä siitä, että tuntee vanhempaansa kohtaan joskus vihaa. Rakkaus vanhempaa kohtaan saa kuitenkin lapsen olemaan viimeiseen asti lojaali tätä kohtaan. (Holmberg 2003, 13.)

Päihdeperheen lapsi kehittää itselleen usein selviytymisroolin. Lapsi saattaa ottaa itselleen vastuunkantajan, syntipukin, näkymättömän lapsen tai hassuttelijan roolin. Vastuunkantaja ottaa kotona vastuuta ja huolehtii esimerkiksi nuoremmista sisaruksistaan. Syntipukki tuo esiin koko perheen pahan olon ja häntä pidetään usein syyllisenä kaikkeen. Hän joutuu usein vaikeuksiin tai esimerkiksi satuttaa itseään. Näkymätön lapsi pyrkii olemaan mahdollisimman huomaamaton ja hiljainen, ja vetäytyy omiin oloihinsa. Hassuttelija taas käyttää huumoria selviytymiskeinona. Hän yrittää hauskuttaa muita saadakseen heidät piristymään, ja näyttää ulospäin hyvin iloiselta. Yhteistä kaikille selviytymisroolin ottaneille lapsille on se, että roolin takana on piilotettuna heidän todelliset tunteensa, hätänsä ja turvattuutensa. Roolin taak-

se piiloutuminen vie huomion pois todellisesta ongelmasta. Kaikki energia menee roolin ylläpitämiseen, jolloin itse ongelmaan ei pysty kiinnittämään huomiota. (Holmberg 2003, 15-16.)

4.2 Päihdeperheiden leiri toimintaympäristönä

Leiri on paikka, jossa on sekä ohjattua toimintaa että mahdollisuus lepoon. Leirillä on mukana elämän perusasioita, kuten ruokaa, lepoa, muita ihmisiä ja toimintaa. Leirillä on mahdollisuus kokea uusia elämyksiä luonnosta, leiri-ohjelmasta ja muiden ihmisten seurasta. (Ketola 2002, 48.) Leiristä muodostuu yleensä oma pieni yhteisö. Perheleirillä ollaan yhdessä ympärivuorokautisesti, joten leirillä on mahdollisuus kohdata muut leiriläiset ja työntekijät uudella tavalla. Perheleirillä tarjoutuu oiva mahdollisuus kehittää vuorovaikutusta, koska ympäristö koetaan usein turvalliseksi ja sallivaksi. Perheleireiltä voi saada myös vertaistukea, etenkin jos leiriläiset ovat jollain tapaa samassa elämäntilanteessa keskenään. Perheleirillä vertaistuen ja jakamisen kautta voi oivaltaa jotain uutta ja tehdä tärkeitä havaintoja. Leiriltä löytää usein myös uusia tuttavuuksia, jotka saattavat myös jatkossa rikastuttaa perheiden elämää. (Vilén, Seppänen, Tapio & Toivanen 2010, 252.)

Perheleirejä on monenlaisia, kuten äiti-lapsi-leirejä, isä-poika-leirejä sekä koko perheen leirejä. Perheleireillä on mahdollista jakaa muiden perheiden kanssa arjen kysymyksiä, parantaa perheen yhteyttä sekä ottaa rennosti ja lomailta. Perheleiri voidaan järjestää myös sosiaalisiin perusteisiin, esimerkiksi päihderiippuvaisille perheille, mikä tekee leiristä haastavamman. Sosiaalinen leiritoiminta eroaa muusta leiritoiminnasta siinä, että leirille osallistuvat henkilöt ovat jonkin sosiaalialan sektorin asiakkaita, jolloin heillä on joitain erityisiä tarpeita tai ongelmia, kuten mielenterveys- tai päihdeongelmia. Tällöin leirille tarvitaan alan ammattilaisia ohjaajiksi, koska kyseisen alan erityisosaamista ja ammattitaitoa tarvitaan sosiaalialan asiakkaiden kanssa toimiessa. (Ketola 2002: 36, 42.) Perheleiritoimintaa voivat järjestää eri tahot joko yksinään tai tekemällä yhteistyötä. Esimerkiksi kunta voi järjestää leiritoimintaa yhdessä järjestön tai seurakunnan kanssa. Perheleiri voi olla tavoitteiltaan joko ennaltaehkäisevää tai kuntouttavaa toimintaa. (Lastensuojelun käsikirja 2013.)

Sininauhaliiton tiedotuslehdessä 2/2002 Päivi Strandénin artikkelissa "Hynttyyt yhdessä - projekti toi leiritoimintaan uuden mallin: Lapset ovat päihdeperheiden leireillä erityisasemassa" kerrotaan päihdeperheiden perheleiritoiminnasta. Artikkelin mukaan perheleiritoiminta voi olla osa päihdeperheiden kuntoutusta tai eräänlainen tukimuoto päihteitä käyttävien perheiden tueksi. Lapset ovat perheleirillä keskiössä, ja päihdeperheiden leireillä yhtenä suurimmista tavoitteista onkin aina paitsi koko perheen niin erityisesti lapsen hyvinvoinnin edistäminen, kertoo projektivastaava Helena Simula. Simula on sitä mieltä, että lapset unohdetaan valitettavan usein perinteisessä päihdetyössä. (Strandén 2002.)

Eila Wikman Helsingin Diakonissalaitokselta toteaa, että yksi leirin parhaista anneista on se, että niin lapset kuin aikuisetkin saavat leirillä kohdata samoja asioita kokeneita vertaisiaan. Leiri saa hänen mukaansa aikaan ihmeitä, herättää tunteita ja mahdollistaa mukavat yhteiset hetket. Tällaiset kokemukset antavat toivoa paremmasta. Lapsille on Wikmanin mukaan ollut todella tärkeää, että heidän vanhempansa ovat tehneet leirillä hyviä asioita. Leirillä lapset voivat olla ylpeitä omista vanhemmistaan. Leireille osallistuneiden perheiden mukaan syyt leirille lähtemiseen olivat esimerkiksi yhdessäolo, uudet kokemukset ja rentoutuminen. Simula ei usko, että leiri voisi mullistaa perheen koko elämää, mutta ainakin se tuo virkistystä ja antaa hyvän yhteisen kokemuksen, jonka avulla arjessa jaksaa taas eteenpäin. (Strandén 2002.)

Leiriltä perhe voi saada onnistumisen kokemuksia, elämyksiä, virkistystä arkeen ja siellä voi rentoutua ja lomailia sekä tutustua muihin perheisiin. Perheleiri parantaa perheen dynamiikkaa ja tukee sekä perheen sisäisiä että perheiden välisiä ihmissuhteita. Joskus leirillä voi tulla riitokakin, mutta ne kuuluvat ihmisten normaaliin arkeen. (Salo 2014.) Perheleirin hyväksi osallistujamääräksi on osoittautunut noin 4-6 perhettä. Leiripaikan valintaan kannattaa kiinnittää huomiota, koska se voi vaikuttaa koko leirin ilmapiiriin. Erityisesti kannattaa huomioida turvallisuus ja lapsiystävällisyys sekä se, miten perheet otetaan vastaan. On myös tärkeää, että leirin järjestäjätahot tekevät leirin suhteen tiivistä yhteistyötä ja huomioivat sekä lapset että aikuiset. (Strandén 2002.)

4.3 Perheleirin suunnittelu

Yksi tärkeimmistä asioista leiritoiminnassa on leirin suunnittelu. Leirin suunnitteluun kannattaa panostaa, koska hyvin suunniteltu ohjelma takaa laadukkaan toiminnan ja hyvän palvelun. Leiriohjelma kannattaa miettiä tarkkaan, mutta siihen tulisi jättää kuitenkin myös jouston varaa ja tilaa leiriläisten omille ideoille. Myös muuttuvat sääolosuhteet kannattaa huomioida. Jos leiri on huonosti suunniteltu, leiriläiset saavat vääränlaisen käsityksen leiritoiminnasta. Huono suunnittelu aiheuttaa yleensä myös viihtymättömyyttä leirillä. (Ketola 2002: 61.)

Leirin suunnittelu aloitetaan varhain, yleensä noin vuosi ennen leiriä muun muassa budjetoinnin vuoksi. Silloin kartoitetaan leirin koko, ohjaajat, ohjelma, sijainti, ruoka ja leirimaksun suuruus. Suunnitteluvaiheessa tulee miettiä myös leiriajankohta, leiristä tiedottaminen, talousasiat, kuljetukset, wc- ja pesutilat sekä turvallisuusasiat. Säännöllisessä leiritoiminnassa kerätään yleensä palautetta leiriläisiltä leirin päättyessä, ja saadun palautteen perusteella suunnitellaan seuraavaa leiriä. (Ketola 2002: 62, 64-65.) Leirin työntekijät muodostavat tiimin. Tiimin toiminta ja leirin ideointi kannattaa aloittaa jo kuukausia ennen leiriä, jotta parhaat ideat ehditään työstää loppuun. Myös tiimi itsessään tarvitsee tarpeeksi aikaa muotoutua toimivaksi. (Ketola 2002: 69.)

Ensimmäisenä perheleirin suunnittelua aloitettaessa tulee päättää, mitkä ovat leirin tavoitteet. Perheleirin tavoitteina voi olla esimerkiksi perheen voimavarojen ja jaksamisen tukeminen, lasten ja vanhempien välisen vuorovaikutuksen kehittäminen ja vertaistuen tarjoaminen. Seuraavaksi sovitaan leirin kestosta ja ohjaajista. Tässä vaiheessa on hyvä jakaa jo ohjaajien kesken eri vastuualueita. Leirille tulee myös valita johtaja, jolla on aikaisempaa kokemusta perheleireistä. Johtajan tehtävänä on muun muassa huolehtia siitä, että kaikki leiriläiset ovat tietoisia leirin säännöistä. Leirin johtaja ja muut työntekijät laativat leirille myös turvallisuusohjeen. (Vilén ym. 2010, 252.)

Leiripaikkaa valittaessa tulee kiinnittää huomiota sijaintiin, majoitusmahdollisuuksiin, tiloihin, hintaan ja esimerkiksi saunomis- ja uimismahdollisuuksiin. Leirin tarkempaa suunnittelua tulee jatkaa viimeistään puoli vuotta ennen leiriä, jotta leirin mainostaminen mahdollistuisi hyvissä ajoin. Leirin ohjelmaa suunniteltaessa on päätettävä leirin teema ja se, millaista ohjelmaa leirillä tarjotaan. Tässä vaiheessa tulee myös päättää, onko leirillä jokin koko leirin ohjelmaan vaikuttava teema, kuten kalastusleiri, liikuntaleiri tai seikkailuleiri, vai ovatko leirillä järjestettävät toiminnot erillisiä kokonaisuuksia. Lisäksi tulee miettiä tarkempi päiväohjelma, varasuunnitelma sadepäivien varalle, mistä hankitaan leirivälineet, kellonajat sekä ohjaajien tarkempi työnjako. Myös leirin mainonnasta ja ilmoittautumiskäytännöistä tulee sopia. (Vilén ym. 2010, 253-254.)

Muutama kuukausi ennen leiriä leirille ilmoittautuneille tulisi lähettää leirikirje, jossa kerrotaan muun muassa kuka leirin järjestää, leiripaikka ja aika, lista tavaroista, joita leirille tulee ottaa mukaan sekä tiedot leirimaksun maksamisesta. Leirin ohjelma kannattaa suunnitella mahdollisimman tarkasti. Jos leirin osallistujat ovat toisilleen entuudestaan tuntemattomia, ohjelmassa tulee kiinnittää huomiota tutustumiseen. Leiriohjelman voi jakaa osallistujille jo etukäteen, ja sen tulee olla monipuolinen ja selkeä. (Vilén ym. 2010, 255.)

5 Opinnäytetyön tausta ja tavoitteet

Opinnäytetyöni oli toiminnallinen opinnäytetyö. Toiminnallisessa opinnäytetyössä on mukana käytännön toiminnan ohjaamista, ohjeistamista tai toiminnan järjestämistä. Toiminnallisen opinnäytetyön tuotoksena voi olla joko jokin ohje tai opas, tai jonkin toiminnan järjestäminen. Tärkeää on, että toiminnallisessa opinnäytetyössä yhdistyvät käytännön toiminta ja toiminnasta raportointi. (Vilka & Airaksinen 2003, 9.) Toiminnallinen osuus on näyte opiskelijan ammatillisista tiedoista, taidoista sekä tutkivasta tekemisestä. Raportoinnissa taas on tarkoitus sanallistaa tutkivaa tekemistä. Toiminnallisessa opinnäytetyössä tavoitellaan sellaista tutkimustietoa, jonka avulla tekijä voi itse perustellusti täsmentää, kehittää ja uudistaa toiminnallista osuutta kohderyhmää ja käyttäjää paremmin palvelevaksi. Toiminnallisen opinnäyte-

työn tutkimustieto on aina riippuvainen ajasta, paikasta, tilanteesta ja kohderyhmästä. (Vilka 2010.)

Tämä opinnäytetyö on toteutettu osana Seinäjoen Päihdeklinikan ja Seinäjoen Alue seurakunnan järjestämää perheleiriä. Perheleiri oli suunnattu Päihdeklinikan asiakkaille ja heidän perheilleen. Opinnäytetyöni tarkoituksena oli kehittää perheleiritoimintaa käytännössä viemällä perheleirille aiempaa enemmän toiminnallisia menetelmiä sekä lisäämällä yhteistyötä työelämän toimijoiden ja alan opiskelijoiden välillä. Toiminnallisia menetelmiä lisäämällä oli tarkoitus tehdä perheleiristä aiempaa lapsilähtöisempi ja tarjota perheille aiempaa enemmän yhteistä tekemistä ja aikaa. Opinnäytetyön yhteydessä toteuttamani toiminnan tarkoituksena oli myös edesauttaa leirin yleisten tavoitteiden saavuttamista, kuten vanhemmuuden tukemista.

Opinnäytetyön toiminnallinen osuus toteutettiin Seinäjoen Päihdeklinikan ja Seinäjoen Alue seurakunnan järjestämällä perheleirillä Ähtärin Honkiniemen leirikeskuksessa 8.-10.8.2014. Honkiniemen leirikeskus on Seinäjoen seurakunnan omistama leirikeskus, jossa majoitustilaa on useammallekin ryhmälle samanaikaisesti. Majoittumispaikkoina leirikeskus käyttää rivitalo-asuntoja. Leirikeskus sijaitsee Ähtärinjärven rannalla kauniissa luonnonmaisemissa. Aktiiviteettimahdollisuuksia Honkiniemellä on paljon, esimerkiksi leikkipuisto, saunat, uimarannat, veneet, frisbeegolfrata, iso nurmikenttä ja lenkipolku. Nämä kaikki olivat myös perheleiriläisten käytettävissä.

Tällä perheleirillä teemoina olivat vanhemmuuden ilot ja surut sekä lapsen kokemukset vanhempien päihteiden käytöstä. Perheillä oli taustalla samanlaisia kokemuksia, joten kaikki saivat tulla leirille täysin omana itsenään. Seinäjoen Päihdekliniikka ja Seinäjoen alue seurakunta ovat järjestäneet päihdeperheiden leirejä vuosittain. Leiri kestää yhden viikonlopun, yhteensä noin kaksi vuorokautta. Idea opinnäytetyön toteuttamiselle juuri kyseisellä leirillä tuli toisessa työharjoittelussani Seinäjoen Päihdekliniikalla. Silloin minulle kerrottiin, että esimerkiksi päihdeperheille suunnattu perheleiri voisi olla paikka, jossa luovia ja toiminnallisia menetelmiä pystyisi hyödyntämään.

Leirille osallistui kuusi perhettä, yhteensä 20 henkilöä. Lapsia leirille osallistui yksitoista ja vanhempia yhdeksän. Kuusi vanhemmista oli naisia ja kolme vanhemmista oli miehiä. Leirille osallistuneet lapset olivat iältään 1-13-vuotiaita, ja aikuiset noin 30-50-vuotiaita. Leirillä päihteiden käyttö oli ehdottomasti kielletty, ja jos työntekijät havaitsivat tai epäilivät päihteiden käyttöä leirillä, siihen puututtiin heti. Kohderyhmänä päihdeperheet ovat mielestäni melko haastava, koska heidän oli esimerkiksi vaikeaa sitoutua olemaan leirillä loppuun asti ja osallistumaan järjestettyyn leiriohjelmaan. Tälläkin leirillä kolme perhettä lähti pois ennen leirin loppua, perheet toivoivat lisää omaa aikaa ja esimerkiksi ohjaamaani satuhierontaan ei

moni perhe halunnut osallistua. Myös leiriohjelman suunnittelu kyseiselle kohderyhmälle oli haastavaa, koska perheissä apua tarvitsevat sekä aikuiset että lapset. Suunnitteluvaiheessa tuli miettiä tarkkaan, että ohjelmassa olisi jokaiselle jotakin. Aikuisten näkökulmasta esimerkiksi aikuisille suunnatut keskusteluryhmät ovat yksi leirin tärkeimmistä anneista, ja lasten näkökulmasta taas yhteinen ajanvietto vanhempien kanssa on tärkeää.

Aikaisemmilla päihdeperheiden leireillä on ollut enemmän ohjelmaa, jossa lapset ja vanhemmat ovat olleet eri ryhmissä, mikä on usein ollut myös vanhempien toive. Vanhemmat tarvitsevat kertomansa mukaan leirillä aikaa keskustella päihdeongelmastaan ilman lapsia, jolloin myös vertaistuen saaminen helpottuu. Tämä on kuitenkin työntekijöiden mukaan osoittautunut perheleireillä hieman ongelmalliseksi lasten kannalta, koska varsinkaan pienet lapset eivät ole jaksaneet olla erossa vanhemmistaan useita tunteja, vaan ovat menneet itkien keskeyttämään vanhempien keskusteluryhmiä. Riskinä on tällöin myös se, että lapset kuulevat vanhempien keskustelua, joita ei ole tarkoitettu lasten korville. Tämä oli yksi syy perheen yhteisen toiminnan lisäämiselle.

Sain idean opinnäytetyölle miettiessäni miten ja missä voisin yhdistää päihdetyön, varhaiskasvatuksen ja toiminnalliset menetelmät. Valitsin opinnäytetyön kohderyhmäksi päihdeperheet, koska siten pystyin toimimaan sekä aikuisten päihdekuntoutujien että lasten kanssa. Näiden asiakasryhmien kanssa toimiessa pystyn hyödyntämään omia vahvuuksiani, kuten aitoa läsnäoloa ja kiinnostusta, ymmärtävää ja pitkäjänteisyyttä ja optimistisuutta. Myös lastentarhanopettajan kelpoisuuden tavoittelu ohjasi kohderyhmän valintaa.

5.1 Perheleirin tavoitteet

Perheleirin tavoitteena oli parantaa päihdeperheiden hyvinvointia. Hyvinvoinnin parantamiseksi leirin tavoitteina oli tukea vanhemmuutta ja mahdollista parisuhdetta sekä tarjota vertaistukea. Tavoitteena oli myös tarjota perheille mahdollisuus yhteiseen ja mukavaan ajanviettoon. (Salo 2014.) Opinnäytetyöni tavoitteet pohjautuivat vanhemmuuden tukemiseen ja mukavan yhteisen ajanvieton mahdollistamiseen, jotka olivat perheleirin päätavoitteita.

5.2 Opinnäytetyön toiminnan tavoitteet

Opinnäytetyön päätavoitteena oli tukea lapsen ja vanhemman välistä vuorovaikutusta toiminnallisten menetelmien avulla. Lapsen ja vanhemman välisen vuorovaikutuksen tukeminen on yksi osa vanhemmuuden tukemista (Korhonen 2008). Toiminnan tavoitteena ei ollut niinkään opettaa leiriläisille vuorovaikutustaitoja tai parantaa niitä, vaan ennen kaikkea luoda suotuisat olosuhteet myönteiselle lasten ja vanhempien väliselle vuorovaikutukselle toiminnallisten

menetelmien avulla. Vuorovaikutuksen tukeminen on tässä opinnäytetyössä pilkottu selkeyden vuoksi pienemmiksi ja konkreettisemmiksi osatavoitteiksi.

Vuorovaikutuksen tukemisen onnistumiseksi yhtenä toiminnan osatavoitteena oli saada lapset ja vanhemmat keskustelemaan ja kuuntelemaan toisiaan. Keskustelun aikaansaaminen lasten ja vanhempien välille oli mielestäni olennaista, koska ihminen pystyy viestimään paljon puheen avulla. Toisen kuunteleminen ja kuuleminen kertovat mielestäni toisen arvostamisesta ja kunnioittamisesta sekä siitä, että on kiinnostunut tämän asiasta. Molemminpuolinen kunnioitus on mielestäni tärkeää toimivassa vuorovaikutuksessa.

Yksi osatavoite vuorovaikutuksen tukemisessa oli tarjota lapsille ja vanhemmille hauskoja hetkiä, uusia yhteisiä kokemuksia ja virkistystä arkeen. Mielestäni yhdessä vietetty aika ja mukavat hetket ovat vuorovaikutuksen tukemisessa keskeisimpiä asioita. Tavallisesta arjesta poikkeava toiminta voi saada ihmiset toimimaan eri tavalla kuin yleensä, ja he saattavat nähdä toisensa hieman eri valossa. Uskon, että tällöin vuorovaikutuksessakin voi tapahtua muutoksia, se voi esimerkiksi lisääntyä. Arjesta poikkeavia kokemuksia on myös mukavaa muistella yhdessä jälkepäin. Myös lapsen ja vanhemman välinen side voi vahvistua yhteisten kokemusten myötä.

Osatavoitteina oli myös saada lapset ja vanhemmat rohkaisemaan ja kannustamaan toisiaan, ratkomaan ongelmia ja tekemään päätöksiä yhdessä sekä pyytämään apua toisiltaan. Rohkaiseminen ja kannustaminen viestivät mielestäni esimerkiksi välittämisestä ja luottamuksesta, jotka ovat vuorovaikutuksessa tärkeitä. Ongelmien ratkaiseminen ja päätösten tekeminen yhdessä eivät aina ole helppoja asioita, mutta toteuduttuaan ne voivat mielestäni vahvistaa osapuolten välistä sidettä ja näin tukea vuorovaikutusta. Avun pyytäminen toiselta on mielestäni myös osoitus luottamuksesta, ja avun antaminen taas merkki välittämisestä.

Toiminnan osatavoitteena oli myös saada lapset ja vanhemmat näyttämään tunteensa toisilleen ja vastaamaan tunteisiin. Omien tunteiden osoittaminen toiselle on mielestäni selvä merkki luottamuksesta, koska tunteet ovat monelle arka asia. Tunteisiin vastaaminen on tärkeää, koska silloin ihminen kokee tulleensa nähdyksi, kuulluksi ja hyväksytyksi, mikä on vuorovaikutuksessa tärkeää. Fyysisen kontaktin ja sanattoman viestinnän aikaansaaminen lapsen ja vanhemman välille oli myös tärkeä toiminnan osatavoite, koska esimerkiksi ilmein, elein ja kosketuksen kautta voi mielestäni viestiä toiselle välittämisestä ja rakastamisesta paremmin kuin sanoilla. Sivulle 11 liittämässäni käsittekartassa (kuvio 1) olen hahmottanut opinnäytetyössäni keskeisiä lapsen ja vanhemman väliseen vuorovaikutukseen liittyviä elementtejä. Ohjaamani toiminnan tavoitteena oli aikaansaada näitä käsittekartassa esiintyviä asioita.

Lisäksi vuorovaikutuksen tukemiseen liittyen toiminnan osatavoitteena oli tarjota leiriläisille onnistumisen kokemuksia. Onnistuessaan niin lapset kuin vanhemmatkin voivat näyttää toisilleen taitonsa ja olla ylpeitä toisistaan, mikä tukee mielestäni vuorovaikutusta heidän välillään. Lisäksi onnistumisen kokemus saattaa olla lapsen ja vanhemman yhdessä jakama tunne.

Yhtenä tavoitteenani oli huomioida erityisesti varhaiskasvatukseen lapset, eli pyrin toimimaan opinnäytetyöprosessin aikana lapsilähtöisesti. Tärkeintä oli kuitenkin se, että toimintaan pystyi osallistumaan koko perhe yhdessä. Lapsilähtöisyydellä tarkoitan sitä, että pyrin huomioimaan lapset toiminnan suunnittelussa, ohjaamisessa ja arvioinnissa. Suunnittelussa lapsilähtöisyys tarkoitti minulle sitä, että suunnittelen toimintaa, josta lapset pitävät ja johon he pystyvät osallistumaan. Myös turvallisuusasioiden huomioiminen kuului sekä suunnittelu- että toteutusvaiheeseen. Ohjaamisessa lapsilähtöisyys tarkoitti esimerkiksi toiminnan ohjeistamista ”lasten kielellä” ja ohjeiden yksinkertaistamista. Myös lapsiystävällinen ote ohjaamisessa kuului mielestäni lapsilähtöiseen toimintaan. Arvioinnissa lasten huomioiminen tarkoittaa minulle lähinnä sitä, että lapsia haastatellaan heidän jaksamisensa mukaan, lyhyesti ja yksinkertaisin kysymyksin. Myös kysymysten sisältämät sanat tuli valita niin, että lapset ymmärtävät ne.

5.3 Ammatillisen kasvun tavoitteet

Ammatillisen kasvun tavoitteenani oli kehittyä tavoitteellisen ryhmätoiminnan suunnittelussa, ohjaamisessa ja arvioinnissa. Omana kehitystavoitteenani oli myös tutustua paremmin lasten kanssa työskentelyyn ja toimia lapsilähtöisesti. Olin aiemmin sosiaalialan opintojeni aikana suunnitellut ja toteuttanut erilaisia toiminnallisia tuokioita eri asiakasryhmille, mutta lapset olivat minulle kohderymänä vielä uusi asia. Tavoitteenani oli myös tutustua yleisesti perheleiritoimintaan yhtenä päihdetyön muotona.

Leirin ensimmäisenä päivänä ohjaamani toiminnan tavoitteena oli lisäksi tutustuttaa perheet toisiinsa, mikä oli leirin työntekijöiden toive. Päätin sisällyttää tämän tavoitteen myös opinnäytetyöhöni, koska se tukee mielestäni ryhmätoiminnan suunnitteluun ja ohjaamiseen liittyvää kehitystavoitettani. Ryhmän jäsenten tutustuttaminen toisiinsa on mielestäni tärkeä ryhmänohjaajan tehtävä. Perheiden tutustuttaminen toisiinsa mahdollistaa myös vertaistuen saamisen, mikä oli yksi työntekijöiden asettamista leirin päätavoitteista. Ensimmäisen leiripäivän toiminnan tavoitteena oli siis paitsi tukea lapsen ja vanhemman välistä vuorovaikutusta myös saada perheet tutustumaan toisiinsa. Jätin tämän tutustumiseen liittyvän tavoitteen kuitenkin vähemmälle huomiolle opinnäytetyöni arvioinnissa, koska pääpaino kaikessa toiminnassa oli lapsen ja vanhemman välisen vuorovaikutuksen tukemisessa.

6 Työskentelyprosessin kuvaus

6.1 Leiritoiminnan suunnittelu

Päihdeperheiden leiriä alettiin suunnitella jo lähes puoli vuotta ennen leiriä. Tapasin ensin työelämäohjaajani kahden kesken, ja kävimme läpi alustavan suunnitelmani. Sain tapaamisessa myös paljon tietoa leirin ohjelmarungosta ja leiripaikasta, joten tämän tapaamisen pohjalta toimintaa oli hyvä lähteä suunnittelemaan. Leiripaikkaan tutustuminen etukäteen ei ollut minulle pitkän välimatkan vuoksi mahdollista, mutta työelämän yhteistyökumppaneilta sain kattavasti tietoa leiripaikan tiloista ja välineistä. Tutustuin leiripaikkaan myös leirikeskusten Internet-sivujen kautta.

Seinäjoen Kaupunki myönsi opinnäytetyölleni tutkimusluvan kesällä 2014 (liite 1). Keväällä 2014 pidimme leirin työntekijöiden kanssa Seinäjoen diakoniatöimistöllä ensimmäisen suunnittelupalaverin, jossa sovittiin muun muassa leirin hinnasta, osallistujamäärästä, kuljetuksista, tarkemmista kellonajoista sekä ohjelmarungosta. Teimme leiriohjelmasta raakaversioon, johon merkittiin jo alustavat kellonajat ja mietittiin, mikä toiminta sopisi mihinkin kohtaan. Suunnittelupalaverissa sovittiin tarkemmin myös minun osuudestani leirin toiminnan suunnittelussa. Sain vastuulleni ensimmäisen leiripäivän tutustumisession, toisen leiripäivän perinteiset leiriolympialaiset ja kolmannelle leiripäivälle kaksi toiminnallista tuokiota. Minulla oli toiminnallisista tuokioista jo ehdotuksia työntekijöille, ja heidän mielestään ne kuulostivat oikein sopivilta menetelmiltä leirille. Ilmoittautuneille leiriläisille lähetettiin leirikirje (liite 2) noin kaksi kuukautta ennen leiriä. Leirikirjeen mukana lähetettiin myös alustava leiriohjelma (liite 3).

Tein paljon tiedonhakuja suunnittelun yhteydessä liittyen muun muassa perheleireihin, päihdeperheisiin, lapsen ja vanhemman väliseen vuorovaikutukseen ja erilaisiin toiminnallisiin menetelmiin. Teoriatiedon avulla pystyin suunnittelemaan vuorovaikutusta tukevaa toimintaa perheleirille sopivaksi, ja huomioimaan myös kohderyhmän eli päihdeperheet.

Pohdin tarkkaan, millaista toimintaa voisi ohjata koko perheelle niin, ettei toiminta olisi liian haastavaa perheen pienimille tai vastaavasti liian tylsää aikuisille. Aluksi yritin suunnitella toimintaa, joka olisi suunnattu niin vauvoille kuin aikuisillekin, mutta luovuin ajatuksesta, että pienet vauvat otettaisiin mukaan jokaiseen leikkiin tai harjoitukseen, koska silloin toiminnasta olisi väistämättä tullut liian tylsää aikuisille ja isommille lapsille. Tajusin, ettei täydelliselläkään suunnittelulla pysty tekemään mahdollittomia asioita. Ei puolivuotias vauva osaa vielä esimerkiksi askarrella tai osallistua olympialaisiin, vaikka toiminta olisi millaista tahansa.

Huomasin, että perheelle pystyy kuitenkin suunnittelemaan yhteistä toimintaa, vaikka ikäskala onkin laaja. Vauvat ovat asia erikseen, koska he eivät osaa vielä keskustella, liikkua tai ottaa vastaan ohjeita. Suunnittelin toiminnan lopulta niin, että harjoituksiin pystyivät osallistumaan aikuiset ja sellaiset lapset, jotka osasivat jo itse toimia. Vanhemmat saivat itse päättää, ottavatko pikkuvauvat mukaan toimintaan. Vauvat saivat toki olla muutenkin läsnä toiminnan aikana, vaikka vanhemmat eivät olisikaan ottaneet heitä mukaan harjoituksiin.

En kokenut mielekkääksi sitä, että kun pyritään tutustumaan muihin perheisiin, oltaisiin vain oman perheen kesken ja kommunikointi muiden perheiden kanssa jäisi sen vuoksi vähäiseksi. Juuri tämä osoittautuikin ongelmalliseksi tutustumisosiota suunnitellessani. Mielestäni tutustumisharjoitukset oli haastavinta suunnitella, koska toiminnan piti sisältää sekä perheiden välistä vuorovaikutusta että oman perheen keskinäistä vuorovaikutusta. Muutinkin useaan kertaan suunnitelmaani tutustumisleikkien ja -harjoitusten osalta kevään aikana.

Valittuani sopivat menetelmät muokkasin ne sellaisiksi, että ne tukisivat jollain tavalla lapsen ja vanhemman välistä vuorovaikutusta. Tutustumisosiota suunnittelin viisi erilaista toiminnallista menetelmää. Ensimmäisenä vuorossa oli musiikin tahdissa liikkuminen tilassa ja muiden leiriläisten tervehtiminen. Tämä tervehtimisleikin tavoitteena ei varsinaisesti ollut lapsen ja vanhemman välisen vuorovaikutuksen tukeminen, vaan tarkoituksena oli saada leiriläiset vapautumaan alkujännityksestä ja ottamaan kontaktia toisiinsa leikin avulla. Ajattelin, että musiikki ja liikkuminen auttaisivat jännityksen poistamiseen.

Toinen suunnittelemani tutustumisharjoitus oli kuvakortti-tutustuminen, jossa valitaan kuvakortti, joka kertoo jotakin itsestä, ja sitten kerrotaan itsestä muille valitsemansa kuvan kautta. Suunnittelin ennen leiriä tarkentavat kysymykset jakamiskierrokselle. Pääkysymyksenä oli, miksi oli valinnut kyseisen kuvan, ja mitä se kertoo itsestä. Tarkentavia kysymyksiä olin miettinyt lähinnä ujomia lapsia varten.

Yleensä tällaisissa kuvakorttiharjoituksissa kuvan valinnan jälkeen jaetaan asiat heti koko ryhmälle, mutta muokkasin harjoitusta siten, että perheet saivat ensin keskenään puhua valitsemistaan kuvista. Vasta sen jälkeen käytiin jokaisen valitsemat kuvat läpi koko ryhmän kanssa. Tämän kuvakorttiharjoituksen oli tarkoitus tukea lapsen ja vanhemman välistä vuorovaikutusta lähinnä siinä vaiheessa, kun perhe kävi keskinäistä keskustelua valitsemistaan kuvista. Tämä harjoitus tukee mielestäni sekä perheiden tutustumista toisiinsa että vanhemman ja lapsen välistä vuorovaikutusta. Ajattelin, että käytettäessä valmiita kuvakortteja itsestä kertominen olisi helpompaa. Kynnys tuli olla tarpeeksi matala, koska perheet eivät vielä tunneneet toisiaan.

Kolmas tutustumisleikki "Perheen merkkiääni" oli minun ja työelämän toimijoiden yhdessä muunneltu leikki ensin suunnittelemani Ääni ja ihminen -leikistä. Ensin suunnittelemani leikki oli hieman haastava, joten muokkasimme leikkiä työelämän toiveesta sopivammaksi perheleirille. Tarkoitukseni oli sisällyttää tutustumisharjoitusten joukkoon jokin hauska ja riemuisa leikki, joka lopullisesti laukaisisi jännityksen.

Tässä leikissä perhe sai yhdessä keksiä itselleen "perheen merkkiäänen", jonka avulla heidän tuli löytää omat perheenjäsenensä silmät kiinni mahdollisimman nopeasti. Tässä leikissä lapsen ja vanhemman välistä vuorovaikutusta oli tarkoitus tukea sillä, että lapset ja vanhemmat keksivät yhdessä merkkiäänen ja tunnistavat sen silmät kiinni. Tarkoitus oli myös kilpailla muita perheitä vastaan löytämällä omat perheenjäsenet ensimmäisenä, ja siten kasvattaa perheen me-henkeä.

Neljäs tutustumisharjoitus oli leirin sääntöjen teko. Vaikka leiri kesti vain viikonlopun, oli mielestäni tärkeää tehdä leirille säännöt yhdessä leiriläisten kanssa, jotta he sitoutuisivat noudattamaan niitä. Alun perin tarkoitus oli keksiä leirille pelkästään yhteiset, jokaista leiriläistä koskevat säännöt. Ensimmäisissä tutustumisharjoituksissa leiriläiset vaikuttivat kuitenkin melko levottomilta ja rauhattomilta, joten muokkasin suunnitelmaani siten, että perheiden tuli miettiä yhteisten sääntöjen lisäksi myös oman perheen sisäiset säännöt leirin ajaksi. Ajattelin, että varsinkin perheen omien sääntöjen miettiminen olisi siinä vaiheessa tarpeellista leirin toteutuksen kannalta. Perheen yhteisten sääntöjen miettiminen tukee mielestäni hyvin myös lapsen ja vanhemman välistä vuorovaikutusta. Vanhemmat saivat keskustella lastensa kanssa siitä, miten toivoivat lastensa toimivan leirillä, ja myös lapset saivat kertoa omat toiveensa vanhemmilleen.

Viimeiseksi tutustumisiosion harjoitukseksi valitsin perhevaakunan askartelemisen. Tarkoituksena oli, että jokainen perhe saisi askarrella ja maalata sormivärein oman vaakunan, joka kertoo jotakin heidän perheestään. Idea perhevaakunan askarteluun tuli työelämän toimijoilta leirin toisessa suunnittelupalaverissa. He ehdottivat perhevaakuna-askartelua leirin ohjelmaan ja kysyivät, haluaisinko ottaa sen vastuulleni. Huomasin, että perhevaakuna-idea olisi juuri sopiva opinnäytetyöni päätavoitetta eli vuorovaikutuksen tukemista ajatellen, joten lupasin valmistella ja ohjata askartelun leirillä. Suunnittelin vaakunan askarteluun sopivan ohjeistuksen ja käytettävät materiaalit.

Leiriolympialaiset kuuluvat päihdeperheiden leirien perinteiseen ohjelmaan. Ne ovat osoittautuneet mukavaksi tavaksi viettää aikaa, ja perheet ovat yleensä pitäneet niistä. Monille olympialaiset ovat olleet yksi leirin kohokohdista. Tämän vuoksi leirin järjestäjät halusivat ottaa leiriolympialaiset mukaan ohjelmistoon myös tällä leirillä. Olympialaiset sopivat hyvin myös

yhdeksi opinnäytetyöni toimintatuokioksi, ja siksi minulle annettiin vastuu leiriolympialaisten järjestämisestä.

Mielestäni leiriolympialaiset ovat paitsi mukavaa ajanvietettä niin myös perheen keskinäistä yhteenkuuluvuutta ja luottamusta vahvistavaa toimintaa. Olympialaisissa kilpaillaan perhe-tiiminä leikkimielisesti muita perheitä vastaan. Näin saadaan perheenjäsenet kannustamaan toisiaan ja jakamaan vastuuta sekä luottamaan toisiinsa. Olympialaiset tukevat mielestäni näin lapsen ja vanhemman välistä vuorovaikutusta. Tiiminä heidän on myös yhdessä ratkottava ongelmia, sovittava strategiastaan sekä autettava ja kannustettava toisiaan. He voivat saada lajeista myös yhteisiä onnistumisen kokemuksia ja ilon hetkiä, mitkä ovat mielestäni erittäin tärkeitä vuorovaikutuksen elementtejä. He saattavat kokea myös epäonnistumisia esimerkiksi hävitessään jonkin lajin, mutta tällöinkin he voivat lohduttaa ja tsemjata toisiaan eteenpäin.

Leiriolympialaisia lähdin suunnittelemaan niin, että mietin ensin, millaiset lajit olisivat sopivia sekä aikuisille että lapsille. Lajit eivät voineet olla liian helppoja, mutta eivät liian haastaviakaan. Kyselin myös työelämän toimijoilta, mitä lajeja aiemmilla leireillä oli ollut. En halunnut valita samoja lajeja kuin aiemmilla leireillä, koska osa leiriläisistä oli ollut perheleirillä ennenkin. Mietin myös, millaiset lajit saisivat perheet innostumaan ja pitämään hauskaa yhdessä. Pyrin valitsemaan myös erilaisia taitoja vaativia lajeja, jotta mahdollisimman moni saisi olympialaisista onnistumisen kokemuksen.

Oli vaikeaa arvioida, miten kauan aikaa kuluu kuhunkin lajiin. Suunnittelin useita lajeja, joista lopulta valitsin mielestäni parhaat lajit, jotka ainakin toteutettaisiin. Ylimääräiset lajit suunnittelin kuitenkin siltä varalta, että aikaa jäisi paljon. Olympialaislajeiksi valitsin höyhenenpuhalluksen, käpyjen tarkkuusheiton, nallenheiton, huutojuoksun ja paperin taitteluheiton. Lisäksi minun oli suunniteltava sisäolympialaiset, jos olympialaisten aikana sataisi. Sisäolympialaislajeiksi valitsin höyhenenpuhalluksen, käpyjen tarkkuusheiton, tulitikunheiton, palapelin kokoamisen, kyykkykävely-viestin ja tietovisan. Huomasin panostavani ulko-olympialaisten suunnitteluun enemmän, koska toivoin, ettei olympialaispäivänä sataisi.

Myös olympialajien osalta muutin suunnitelmaa moneen kertaan. Vielä olympialaisia edeltävänä päivänä muutimme työelämäohjaajani kanssa yhden lajin toiseen: päätimme jättää käpyjen tarkkuusheiton pois, ja otimme tilalle hernepusien tarkkuusheiton ”olympiarenkaiisiin” eli vanteisiin. Ajattelimme, että vanteisiin olisi helpompaa osua kuin ämpäriin, ja olympiarenkaat sopisivat hyvin myös olympialais-temaan.

Kolmannen leiripäivän toiminnan suunnittelu oli minulle helpointa, koska tiesin jo etukäteen, että haluan ohjata leirillä jonkin kuvalliseen ilmaisuun liittyvän tuokion sekä jonkin rentou-

tustuokion. Laurea-ammattikorkeakoulun kuvataiteen kurssilta sain idean, joka sopi mielestäni täydellisesti päihdeperheiden leirille perheen yhteiseksi toiminnaksi: perheiden tulisi muovailla koko perheen unelmien saari. Mielestäni Unelmien Saari -työskentelyssä tarjoutuu hyvä mahdollisuus haaveiluun, unelmointiin ja siihen, että perhe yhdessä miettii, mitä he haluaisivat, jos saisivat mitä vain. Mielestäni haaveiden ei ole edes tarkoitus välttämättä koskaan toteutua, vaan haaveilu itsessään on hyväksi kenelle tahansa. Se, että on haaveita, muistuttaa, että aina on myös toivoa paremmasta. Varsinkin päihdeperheille tekee varmasti hyvää miettiä omia toiveitaan ja unelmiaan, koska toivo paremmasta tulevaisuudesta voi kantaa vaikeuksien yli.

Perheet joutuvat myös keskenään sopimaan, mitä saarelle tulee ja mitä ei. Kaikkien toiveet eivät välttämättä ole samat, joten perheiden tulee tehdä asiassa jonkinlaisia kompromisseja. Tämä työ tukee mielestäni hyvin lasten ja vanhempien välistä vuorovaikutusta. Työ mahdollistaa omista haaveistaan kertomisen, yhteisen puuhastelun sekä asioista keskustelun ja kompromissien tekemisen. Tämä työ mahdollistaa myös pysähtymisen ja omien haaveidensa muovaamisen konkreettiseen muotoon. Samalla tulee mietittyä, että koska saari on perheen yhteinen, täytyisi miettiä haaveitaan myös muun perheen kannalta. Perheet saavat työskentelyn aikana myös tietää, mistä muut perheenjäsenet haaveilevat. Ehkä he pyrkivät myöhemmin jopa toteuttamaan joitakin yhteisiä haaveitaan, kun ne on saatu näkyvään muotoon.

Mietin pitkään, mistä materiaalista saari muovailtaisiin. Päädyin materiaalin valinnassa lopulta taikataikinaan, koska se valmistetaan syötäväksi kelpaavista ja edullisista raaka-aineista. Ajattelin, että se olisi paras materiaali etenkin lapsille, koska pienet lapset saattavat laittaa sitä suuhunsa. Myös taikataikina-nimitys on mielestäni jo innostusta herättävä. Taikataikina on myös siinä mielessä hyvä materiaali, että kuivuttuaan se kovettuu ja työn voi säilyttää muistona.

Rentoutus-tuokion halusin mukaan leiriohjelmaan, koska halusin tarjota leiriläisille mahdollisuuden rauhoittua ja hiljentyä kaiken muun toiminnan jälkeen. Nautin myös itse kovasti ohjatuista rentoutusharjoituksista ja ajattelin, että niistä nauttii varmasti moni muukin. Rentoutuksen ohjaaminen on minulle mieluisaa, koska tiedän miten hyvän olon ohjattu rentoutus voi parhaimmillaan tuoda.

Lähdin suunnittelemaan sellaista rentoutusta, joka saisi aikaan fyysistä kontaktia lasten ja vanhempien välille. Tämän vuoksi päätin, että rentoutuksen tulee sisältää jonkinlaista hierontaa. Ajattelin, että päihdeperheiden vanhemmille ja lapsille toistensa koskettaminen saattaa olla vierasta ja outoa, eikä toista ehkä uskalla koskettaa noin vain. Halusin mahdollistaa ohjattun toiminnan avulla sen, että vanhemmat ja lapset voivat kosketuksen kautta viestiä rakastavansa toisiaan ja kertoa, että toinen on tärkeä.

Etsin Internetistä hierontaa sisältäviä rentoutusohjeita, ja löysin melko uuden rentoutusmenetelmän: satuhieronnan. Se kuulosti mielenkiintoiselta, joten otin selvää menetelmästä. Löysin satuhieronnan kehittäjän televisio-haastattelun, jonka katsottuani tulin siihen tulokseen, että satuhieronta olisi juuri sopiva menetelmä päihdeperheiden leirille. Satuhieronta sisältää mielestäni todella tärkeitä elementtejä: se rentouttaa yhtä aikaa mielen ja kehon, sen avulla voi viestittää toiselle että hän on tärkeä, ja lisäksi sadun aikaansaama leikinomaisuus helpottaa koskettamista ja kosketuksen vastaanottamista. Oletin myös, että monelle vieras satuhieronta-termi herättäisi leiriläisten kiinnostuksen, jolloin he lähtisivät helposti mukaan rentoutukseen. Toisaalta leiriläisille vieraan termin käyttö leiriohjelmassa oli myös riski, koska joitakin uudet asiat saattavat jännittää niin paljon ettei niihin halukaan lähteä mukaan. Kaikki ohjaamani toiminnalliset tuokiot ovat löytyvät tämän raportin liitteistä (liite 9).

Toisen suunnittelupalaverin pidimme Seinäjoen Päihdekllinikalla kesällä, noin kaksi kuukautta ennen leiriä. Kävimme läpi tekemiämme suunnitelmia leiriä varten. Kerroin työelämän toimijoille, millaista toimintaa olin itse suunnitellut. Esittelin heille myös valmiin opinnäytetyösuunnitelmani. Teimme tarvikelistan ja sovimme, kenen vastuulla kunkin tarvikkeen hankkiminen on.

Leirille osallistuneet perheet valittiin leirille ilmoittautumisjärjestyksessä. Leirille mahtui mukaan 7-8 perhettä. Moni perhe perui ilmoittautumisensa, mikä on leirin työntekijöiden mukaan melko yleistä. Jos joku perui, tilalle otettiin uusi perhe. Päihdeklinkan ja Seinäjoen Alue seurakunnan työntekijät olivat suositelleet leiriä sellaisille asiakkailleen, joiden katsoivat hyötyvän perheleiristä. Lopulta leirille oli tulossa seitsemän perhettä, joista yksi perui tulonsa muutama päivä ennen leiriä.

6.2 Leirin kulku

6.2.1 Ensimmäinen leiripäivä 8.8.2014

Perheleiri alkoi 8.8.2014 Honkiniemen leirikeskuksessa. Olin vastaanottamassa muiden työntekijöiden kanssa perheitä ja avustin majoittautumisessa. Jokainen perhe sai oman huoneen, jossa oli oma wc ja suihku. Aloitimme leirin päiväkahveilla klo 14, jonka jälkeen leirin työntekijät kertoivat yleistä informaatiota leiripaikasta, leiriohjelmasta ja turvallisuusasioista. Tämän jälkeen esittäydin leiriläisille ja kerroin lyhyesti opinnäytetyöstäni ja roolistani perheleirillä. Osa leiriläisistä oli ilmoittanut saapuvansa myöhässä, ja jotkut tulivatkin paikalle kesken aloitusinfon. Ajattelin tässä vaiheessa, että tämän kohderyhmän kanssa täytyy varautua muuttamaan suunnitelmia leirin aikana.

Seuraavaksi oli vuorossa tutustumisoso, josta olin vastuussa. Aloitimme tervehtimisleikillä. Ohjeistin leiriläisiä kulkemaan tilassa sikin sokin musiikin tahdissa. Aluksi leiriläiset saivat kulkea vapaa-muotoisesti, mutta välillä annoin kulkemistyyliin lisäohjeita. He saivat kulkea reippaasti, löntystellen, kuin keijukaiset ja kuin jättiläiset. Eri kulkemistavat naurattivat leiriläisiä kovasti. Vaikutti siltä, että suurin jännitys leiriläisten väliltä katosi heti.

Eri kulkemistapojen jälkeen ohjeistin leiriläisiä katsomaan jokaista vastaan tulijaa silmiin. Tätä jatkettiin jonkin aikaa. Sitten ohjeistin hymyilemään jokaiselle vastaan tulijalle, vaikka moni oli ottanutkin hymyilyn mukaan jo silmiin katsottaessa. Tämän jälkeen kerroin, että aina musiikin loppuessa tervehditään lähimpänä olevaa henkilöä eri tavoin: laittamalla polvet, kyljet sekä vasemman jalan varpaat vastakkain. Näiden jälkeen musiikin loppuessa tuli kätellä lähimpänä olevaa ja kertoa hänelle oma nimi ja lempiväri, harrastus ja lempiruoka. Tämän ensimmäisen tutustumisleikin jälkeen tunnelma oli huomattavasti rennempi.

Tervehtimisleikin jälkeen aloitimme varsinaisen tutustumisen. Pyysin lapsia avukseni levittämään kuvakortteja piirin keskelle, ja he tulivatkin innoissaan auttamaan. Kehotin jokaista valitsemaan itselleen yhden kuvan, joka kertoo jotakin itsestä. Kerroin, että kuva voi olla sellainen, josta vain pitää tai kuvassa voi esimerkiksi olla jokin asia, joka on itselle tärkeä.

Annoin perheille hieman aikaa keskustella valitsemistaan kuvista ensin oman perheen kesken. Kehotin heitä kertomaan toisilleen, miksi olivat juuri ne kuvat valinneet ja mitä ne kertoivat heistä itsestään. Tarkoituksena oli saada aikaan keskustelua lasten ja vanhempien välille. Ajattelin myös näin varmistaa, että vanhemmat tiesivät, miksi heidän lapsensa valitsi tietyn kuvan. He varmaankin ymmärsivät myös pienten lastensa valintoja, jos lapsi ei itse osannut kertoa syytä valinnalleen. Ajattelin, että lapsia saattaa myös alkaa ujostuttaa vieraalle ryhmälle puhuminen ja siksi oli hyvä, että vanhemmat tiesivät perustelut lapsensa kuvavalinnalle ja voisivat sitten kertoa muulle ryhmälle lapsensa puolesta.

Tämän jälkeen käytiin vielä valitut kuvat läpi kaikkien leiriläisten kesken niin, että jokainen sai kertoa vuorollaan nimensä, näyttää valitsemaansa kuvaa ja kertoa, miksi valitsi kyseisen kuvan. Jotkut lapset eivät osanneet tai uskaltaneet kertoa syytä kuvan valitsemiseen. Odotin ensin hetken ja annoin vanhemmille mahdollisuuden auttaa lastaan kertomaan kuvasta. Jotkut vanhemmat tukivatkin lastaan tässä eri tavoin. Jotkut kertoivat kuvasta lapsen puolesta, jotkut taas kannustivat lastaan olemaan rohkea ja kertomaan itse.

Jos lapsi ei vanhempien avustamanakaan kertonut mitään kuvasta, esitin heille joitakin apukysymyksiä. Eräältä tytöltä kysyin esimerkiksi, oliko heillä kotona lehmä, kun hän oli valinnut lehmän kuvan, muttei osannut kertoa miksi. Tyttö vastasi, ettei heillä ole lehmää. Kysyin sit-

ten, pitääkö tyttö lehmistä, johon hän vastasi, että pitää. Varmistin vielä, olinko ymmärtänyt oikein, että hän valitsi lehmän kuvan koska pitää lehmistä, johon lapsi nyökkäsi.

Seuraavaksi tutustumisosiossa oli vuorossa Perheen merkkiääni -leikki, jossa perheenjäsenten oli tarkoitus löytää toisensa silmät kiinni itse keksimänsä merkkiäänen avulla. Aluksi pyysin perheitä keksimään itselleen sopivan merkkiäänen. Osa perheistä innostui leikistä, osaa taas näytti hieman jännittävän äänenkäyttöön liittyvä leikki. Kun kaikki olivat keksineet perheelleen merkkiäänen, kehotin leikkijöitä sulkemaan silmänsä ja kävelemään tilassa vapaasti ensin hiljaa. Kun annoin luvan, kaikki saivat alkaa huutaa omaa merkkiääntään ja etsiä perheenjäseniään. Leikki toimi jotenkuten, mutta minulle tuli ohjatessa sellainen tunne, ettei leikki ollutkaan leiriläisten mielestä niin hauska kuin olin odottanut. Kaikki olivat leikissä mukana, mutta osa käveli silmät auki, osa taas näytti siltä, ettei leikki oikein kiinnostanut. Osa perheistä näytti kuitenkin olevan leikissä täysillä mukana. Hämmästyin, kun ehdotin leiriläisille, että otetaan leikki vielä kerran uudestaan, ja lapset huusivat yhteen ääneen: "Eikä!". Päätin, ettei leikkiä kannattanut enää jatkaa, joten lopetin leikin siihen.

Seuraavaksi menimme syömään päivällistä, jonka jälkeen tutustuminen jatkui. Ohjeistin leiriläisiä menemään omien perheenjäsenten kanssa istumaan pöytiin. Vuorossa oli leirin sääntöjen teko. Alun perin tarkoituksena oli jakaa leiriläiset ryhmiin niin, että ryhmässä olisi muitakin kuin oman perheen jäseniä, mutta kaikki olisivat kuitenkin saaneet olla samassa ryhmässä omien perheenjäsentensä kanssa. Päätin kuitenkin ensimmäisen ohjaamani tutustumisosuuden perusteella hieman muuttaa suunnitelmaa, koska leiriläiset, varsinkin lapset, vaikuttivat todella levottomilta aiemmissä harjoituksissa. Perheet saivatkin nyt keskenään miettiä sekä leirin yhteisiä sääntöjä että oman perheen sääntöjä. Tämän vuoksi muutin myös alun perin suunnittelemani ryhmäjakoja.

Kun olin nähnyt kaikki perheet ja hieman tutustunut heihin, ajattelin, etteivät he varmaankaan lähde kovin helposti mukaan leirin ja perheen sääntöjen suunnitteluun. Pelkäsin, etteivät leiriläiset jaksaa keskittyä sääntöjen miettimiseen, joten mietin itse valmiiksi sääntöjä, joita voisin ehdottaa leiriläisille, mikäli he eivät itse niitä keksisi. Tässä kuitenkin aliarvioin leiriläiset, ja heidän alussa esiintynyt levottomuutensa oli vain hämähäntä.

Perheet kävivät vilkasta keskustelua sääntöihin liittyen. Näytti siltä, että he ottivat tehtävän tosissaan. Monille perheille perheen omien sääntöjen miettiminen näytti olevan helpompaa kuin koko leirin yhteisten sääntöjen keksiminen, mikä myös yllätti minut. Ennen suunnitelman muuttamista epäroin hieman sitä, onko ohjeistus perheiden omista säännöistä perheille loukkaava tai vaikea asia. Ainakaan päältä päin leiriläisistä ei huomannut, että he olisivat ottaneet siitä itseensä. Päinvastoin, he vaikuttivat jopa helpottuneilta ja innokkailta, kun saivat kirjata ylös omat sääntönsä.

Oli myös mielenkiintoista seurata perheiden vuorovaikutuksen dynamiikkaa. Osalle perheistä oli esimerkiksi itsestään selvää, kuka kirjaa säännöt ylös, osa taas hieman väitteli asiasta. Yhdessä perheessä jako oli tehty niin, että perheen isä kirjasi sääntöjä ja kyseli äidiltä ja lapsilta, mitä hän kirjoittaa. En kuullut kaikkea, mitä perheet puhuivat keskenään, mutta ainakin monen perheen kohdalla keskustelut näyttivät hyvin hedelmällisiltä. Kun säännöt käytiin yhteisesti läpi, yhden perheen vanhemmat antoivat perheen 5-vuotiaan pojan kertoa tekemänsä säännöt kaikille leiriläisille, mikä oli mielestäni hieno luottamuksen osoitus. Yksi perhe keksi jakaa säännöt niin, että jokainen sai kertoa ääneen muutaman. Jätin tarkoituksella perheille vapaat kädet siinä, kuka heistä kertoo säännöt muille leiriläisille. Näin pyrin mahdollistamaan lasten ja vanhempien välisessä vuorovaikutuksessa yhteisen päätöksenteon tai kompromissien tekemisen.

Kävimme säännöt läpi perhe kerrallaan. Ohjeistuksessa kerroin, että käymme läpi leirin yhteiset säännöt, ja minä kirjaan ne ylös. Kerroin, että oman perheen säännöt perhe saa halutesaan myös kertoa ääneen muille. Kaikki perheet kertoivat ensin oman perheensä säännöt, mikä osoitti mielestäni, että ne olivat perheille merkityksellisiä. Päätin kirjata nekin ylös. Sääntöjä oli keksitty niin paljon, että ne hädin tuskin mahtuivat yhdelle fläppitaululle. Myös perheiden välille syntyi tässä vuorovaikutusta, kun he miettivät yhdessä, oliko joku sääntö samaa tarkoittava kuin jonkin toisen perheen keksimä sääntö.

Sitten oli vuorossa tutustumisiosion viimeinen harjoitus, jota lapset olivat jo innolla odottaneetkin nähtyään materiaalit. Kerroin, että perheet pääsevät askartelemaan oman perhevaakunan, jonka he saavat kiinnittää leirillä omien majoitushuoneidensa oviin. Kerroin, että perhevaakuna on jokin vaakuna tai logo, joka kertoo jotakin omasta perheestä. Tehtävän helpottamiseksi annoin esimerkkejä siitä, mitä perhevaakuna voisi perheestä kertoa, kuten keitä perheeseen kuuluu, millaisia olette tai mistä pidätte. Kerroin myös, että valmiit vaakunat esitellään muille leiriläisille.

Materiaaleina käytimme erivärisiä kartonkeja, sormivärejä ja värikyniä. Olin jakanut sormivärit jo valmiiksi niin, että jokainen perhe sai jokaista väriä. Näin säästyi aikaa ja turha alkusählinki materiaalien kanssa jäi pois. Perheet lähtivät innoissaan hakemaan materiaaleja. Osalle perheistä oli itsestään selvää, minkä värisen kartongin he valitsevat, osa taas jäi yhdessä miettimään muutaman vaihtoehdon väliltä. Lähes jokaisen perheen vanhemmat antoivat lasten valita kartongin värin. Oli vain yksi perhe, jossa käytiin tasavertaista keskustelua lasten ja vanhempien kesken värin valinnasta. Jäin miettimään, mistä se kertoo. Se saattaa olla merkki siitä, että lapset saavat helposti tahtonsa läpi, tai se saattaa kertoa siitä, että vanhemmat todella halusivat antaa lasten päättää värin. Yksi mahdollisuus on sekin, että vanhemmat halusivat näyttää muille läsnä oleville aikuisille olevansa vanhempia, joille lapsen tarpeet ovat tärkeämpiä kuin omat.

Perheiden askartelua oli ilo seurata. Yhteistyö ja vuorovaikutus näyttivät sujuvan hyvin. Vanhemmat osoittivat mielestäni hienosti lapsenmielisyyttä ja luovuutta askartelun aikana. He osallistuivat vaakunan askarteluun siinä missä lapsetkin, vaikka askartelun aloituksen perusteella olisi voinut olettaa, että lapset askartelisivat innokkaammin ja vanhemmat lähinnä avustaisivat heitä.

Kun vaakunat olivat valmiit, pyysin jokaista perhettä vuorotellen nousemaan ylös ja esittelemään oman työnsä. Jokainen perhe vaikutti olevan ylpeä niin omasta perheestään kuin valmiista työstään. Näytti siltä, että leiriläiset nauttivat saadessaan kertoa muille asioita omasta perheestään. Perheestä kertominen näytti olevan leiriläisille paljon merkityksellisempää kuin esimerkiksi aiemmassa kuvakorttitutustumisessa pelkästään itsestä kertominen. Muistutin lopuksi vielä perheitä siitä, että työt voisi kiinnittää omien majoitushuoneiden oviin.

Kun leiriläiset lähtivät viettämään iltaa saunomisen ja uimisen merkeissä, jäimme työntekijöiden kanssa keskustelemaan kuluneesta leiripäivästä, ja sain myös hieman palautetta omasta suoriutumiseni tutustumisosioiden ohjaamisesta. Oma tunnelmaani hieman latisti se, että leiriläiset olivat toivoneet leirille enemmän vapaa-aikaa, jolloin voisi esimerkiksi lähteä perheen kanssa soutelemaan. Tämä tarkoitti sitä, että ohjelmasta oli jätettävä jotakin pois, tai ainakin sitä tuli tiivistää. Työntekijät ja minä olimme kaikki yhtä mieltä siitä, että leiriläisten toiveita tulee kuunnella.

Minulle ehdotettiin, että seuraavan päivän leiriolympialaiset jätettäisiin kokonaan pois ohjelmasta. Olin nähnyt valtavasti vaivaa olympialaisten eteen ja käyttänyt niiden suunnitteluun todella paljon aikaa, enkä siksi halunnut jättää niitä kokonaan pois. Lisäksi olympialaiset olivat mielestäni tärkeä perheiden me-hengen kohottaja, ja niiden ohjaaminen olisi myös keskeinen osa opinnäytetyötäni. Työelämäohjaajani oli kanssani samaa mieltä siitä, ettei olympialaisia voisi missään nimessä jättää kokonaan pois, koska aiemmillä perheleireillä ne olivat olleet monelle leiriläiselle leirin kokokohta. Itse ehdotin, että viimeisen leiripäivän satuhieronta-tuokiota voisi helposti lyhentää tunnista varttiin, tai esimerkiksi toisena leiripäivänä vapaa-aikaa toivoneet perheet voisivat jättää kahvit välistä, jolloin he saisivat kaksi tuntia vapaa-aikaa. Muut työntekijät olivat sitä mieltä, etteivät perheet halua jättää kahvituokiota välistä, eli tämä ehdotus ei leiriläisille kävisi.

Hetken pohdittuamme asiaa päädyimme yksimielisesti siihen, että seuraavan leiripäivän aamuhartaus jätettäisiin pois, ja leiriolympialaisten alkamisaikaa lykättäisiin hieman, jolloin olympialaisten kesto lyhennettiin. Näin saimme ohjelmaan enemmän tilaa leiriläisten toivomalle omalle ajalle. Ensimmäisen leiripäivän lopuksi pidimme yhteisen iltahetken leirikeskuksen upeassa kirkossa. Kirkon alttaritauluna oli iso ikkuna, josta aukesi kaunis näkymä järvelle. Ihastelimme leiriläisten kanssa kauniin kesäillan tunnelmaa ja hiljennyimme iltahartauteen.

6.2.2 Toinen leiripäivä 9.8.2014

Toinen leiripäivä alkoi yhteisellä aamupalalla, jonka jälkeen oli muutama tunti toivottua vapaa-aikaa. Sitten olivat vuorossa leiriolympialaiset. Sää oli hyvä, joten saimme pidettyä olympialaiset ulkona. Aloitimme olympialaiset juhlallisesti leirikeskuksen amfiteatterilla, joka oli kuin pienikokoinen olympiastadion. Leiriläiset istuivat ympäri stadionia penkeillä, ja yksi leirin työntekijöistä nimettiin "olympiakomitean puheenjohtajaksi", ja hän piti hienon avajaispuheen. Olympiastadionia koristivat tietenkin myös vanteista tehdyt olympiarenkaat. Avajaispuheen jälkeen kerroin leiriläisille, että he saavat kilpailla olympialaisissa perhejoukkueilla, ja luvassa on myös hienot palkinnot.

Ensimmäisenä joukkueet saivat keksiä itselleen nimen. Sen jälkeen kerroin ensimmäisen lajin, sen säännöt ja suorituspaikan. Ensimmäisenä lajina oli höyhenenpuhallus, jossa höyhentä tuli pitää puhaltamalla ilmassa mahdollisimman pitkään. Höyhenenpuhalluksessa tarvittiin hyviä puhallustaitoja, keskittymiskykyä ja ketteryyttä. Jokaisella leiriläisellä oli yksi yritys. Höyhenenpuhallus pidettiin "olympiastadionilla", joten lajia oli helppo seurata omilta istumapaikoilta kuin oikeissa olympialaisissa. Leiriläiset heittäytyivät olympialaisiin välittömästi täysillä. Ensimmäisen lajin jälkeen leiriläiset olivat täynnä intoa ja odottivat jo kuumeisesti seuraavaa lajia.

Toinen laji, hernepussien tarkkuusheitto, suoritettiin myös "olympiastadionilla". Hernepusseja tuli heittää stadionilla olleisiin olympiarenkasiin, ja jokaisesta renkaasta sai eri pistemäärän. Tässä lajissa tarvittiin tarkkaa silmää ja vakaata kättä, mutta myös tuurilla saattoi pärjätä pitkälle. Onnistumisen riemu ja kannustushuudot kaikuivat olympiastadionilla tässäkin lajissa.

Kolmas laji oli nallenheitto. Kerroin leiriläisille, että nalle nimeltään Maisa oli astronautin nalle, joka halusi lentää mahdollisimman pitkälle. Tämä nauratti leiriläisiä, varsinkin lapsia. Nallenheitossa tarvittiin käsivoimia ja oikeanlaista tekniikkaa. Ensimmäisenä nallea pääsi heittämään erään perheen isä, joka heitti vahingossa nallen suoraan lähellä olevaan kuuseen, ja nalle juuttui sinne. Minulla ei ollut varanallea, koska en tullut edes ajatelleeksi, että nallen voisi heittää johonkin niin, ettei sitä enää saisi pois.

Aluksi menin paniikkiin ja mietin kovasti, miten minun kannattaisi toimia. Sitten keksin, että ellei nalle saada alas, voidaan laji viedä loppuun heittämällä jumppa-palloa. Perheiden isät eivät kuitenkaan luovuttaneet, vaan heittelivät nallea kepeillä ja koettivat saada sen putoamaan alas. Kun nalle ei pudonnut millään, erään perheen isä päätti näyttää ketteryytensä ja kiivetä kuusen latvaan hakemaan nallea. Hän sai nallen alas, ja kaikki taputtivat ja hurrasivat

erinomaiselle suoritukselle. Kaikki olivat sitä mieltä, että tästä taidonnäytteestä tulisi ehdottomasti antaa perheelle lisäpisteitä.

Siirsin nallenheiton aloituspaikkaa kauemmaksi metsänlaidasta, ettei nalle enää toista kertaa joutuisi puuhun. Leiriläiset heittivät innoissaan nallea ja kokeilivat eri tekniikoita. Perheiden me-henki tuntui olevan vahva, kun he kuittailivat leikkimielisesti muille perheille hyvistä heitotuloksistaan ja kannustivat omaa joukkuettaan. Etenkin perheiden isät näyttivät pitävän nallenheittoa omana vahvuutenaan ja alkoivat kilpailla leikkimielisesti toisiaan vastaan.

Seuraava laji oli huutojuoksu, jossa leiriläisten tuli juostessaan huutaa taukoamatta. Henkeä ei saanut vetää välillä, ja huudon loppuessa oli pysähdyttävä siihen kohtaan, jossa huuto loppui. Olin asettanut nurmelle merkkipaalut, jotka tuli kiertää ja palata sitten takaisin lähtöviivalle. Kun juoksija oli pysähtynyt, laskimme, montako kertaa hän oli ehtinyt juosta merkkipaalun ja lähtöviivan välin. Huutojuoksussa tarvittiin nopeutta, rohkeutta huutaa ja kykyä käyttää happi säästeliäästi. Koska juoksijoita oli aina kaksi samaan aikaan, heidän tuloksiaan oli yhden ihmisen lähes mahdotonta laskea, kun he etenivät eri vauhtia. Pyysinkin muita työntekijöitä laskemaan tulokset, jotta itse voisin vain lähettää juoksijat matkaan ja kirjata heidän tuloksensa. Leiriläisiä tämä ei onneksi näyttänyt haittaavan.

Viimeisessä olympialaislajissa tarvittiin luovuutta, järjenkäyttöä ja oikeaa heittotekniikkaa. Tässä lajissa jokaiselle annettiin yksi A4-kokoinen paperiarkki, joka tuli taitella tai muotoilla niin, että sen saa heitettyä mahdollisimman pitkälle. Tässä lajissa perheiden isät pääsivät jälleen näyttämään taitonsa taitellessaan papereista upeita lennokkeja. Jotkut perheet pohtivat pitkään, minkä muotoinen paperi lentäisi pisimmälle. Yhdellekään perheelle ei näyttänyt tulevan riitaa siitä, miten perheen yhteinen paperi taitellaan ja kuka sen saa taitella tai heittää. Yhteishenki ja luottamus omiin perheenjäseniin tuntuivat olevan korkealla.

Olympialaisissa perheet kannustivat oman joukkueensa jäseniä joka lajissa, mutta yllätyksekseen leiriläiset kannustivat ja kehuivat myös muiden perheiden suorituksia. Leirin työntekijöiden kannustushuudot nostattivat mukavasti olympialaisten tunnelmaa ja saivat leiriläisetkin kannustamaan toisiaan. Perheet antoivat oman joukkueensa jäsenille positiivista palautetta onnistumisista, ja työntekijät jakelivat kehuja niin onnistumisista kuin hyvistä yrityksistäkin. Tämä oli varmasti erittäin tärkeää jokaiselle leiriläiselle, ja kiittelinkin työntekijöitä jälkikäteen positiivisen palautteen runsaasta käytöstä. Kukaan ei tuntunut ottavan olympialaisia liian vakavasti. Perheet olivat kilpailuhenkisiä, mutta myös omille epäonnistumisille pystyttiin nauramaan.

Muut työntekijät halusivat myös osallistua olympialaisiin olemalla yksi joukkue, joten ohjauksivastuu oli yksin minulla. Olympialaisten ohjaaminen yksin oli rankkaa, koska täytyi itse huo-

lehtia ohjeistamisesta, vuoroista, mittaamisesta, ajanottamisesta ja tulosten kirjaamisesta. Joissakin lajeissa pyysin muita työntekijöitä avuksi, koska niiden ohjaaminen yksin olisi vienyt liikaa aikaa. Olin ajatellut alun perin pyytää muita työntekijöitä avukseni juuri mittaamisessa, ajanottamisessa ja tulosten kirjaamisessa, jotta saisin itse keskittyä vain ohjaamiseen ja leiriläisten tarkkailemiseen. He olivat lupautuneetkin auttamaan tarvittaessa, mutta en tiennyt, että he aikoivat osallistua olympialaisiin myös kilpailevana joukkueena.

Minusta ei tuntunut hyvältä idealta pyytää yhtä joukkuetta mittaamaan ja kirjaamaan tuloksia, koska se olisi ollut varmasti ainakin voitonraitoisten ja kilpailuhenkisten leiriläisten mielestä puolueellista ja epäoikeudenmukaista. Leiriläiset nimittäin kyselivät jo ennen olympialaisten alkamista, lasketaanko olympialaisissa pisteet, ja olinko huomionut, että perheet ovat erikokoisia. Tästä päätin, että puolueeton pisteenlasku oli perheille tärkeää. Kerroin, että olin kehittänyt olympialaisiin pisteenlaskusysteemin, jossa perheenjäsenten määrällä ei ollut merkitystä. En halunnut myöskään evätä työntekijöiden osallistumista olympialaisiin, koska ajattelin, että heidän osallistumisensa saattaisi vaikuttaa positiivisesti koko olympialaisten tunnelmaan.

Olympialaisissa rehkimisen jälkeen ruoka maistui leiriläisille. Ruoan jälkeen oli vuorossa yhteinen laulutuokio amfiteatterilla. Laulutuokio päättyi hauskaan elefanttimarssi-leikkiin, johon lopuksi otettiin mukaan kaikki leiriläiset ja työntekijät. Laulutuokion päätteeksi erään perheen 5-vuotias tyttö päätti sulattaa kaikkien sydämet laulamalla yksin ulkomuistista muutamien uskonnollisten laulujen. Moni seurasi ihastuttavaa esitystä vetisin silmin, ja tytön vanhemmat näyttivät olevan hyvin ylpeitä lapsestaan. Hetki oli kaunis ja pysähdyttävä.

Laulutuokion jälkeen oli kahvihetki, jonka jälkeen lapset ja vanhemmat jaettiin eri ryhmiin. Vanhemmat pääsivät tärkeäksi kokemaansa keskusteluryhmään, ja lapset jäivät ulos leikkimään. Olin työelämäohjaajani kanssa vastuussa lastenryhmän ohjelmasta. Pelasimme lasten kanssa norsujalkapalloa, kävimme leikkipuistossa, istuimme piknikillä ja leikimme peiliä. Lapset näyttivät viihtyvän hyvin. Ukkosen jyrähdellessä pienimpiä lapsia alkoi pelottaa, ja muutama tyttö käpertyi syliini turvaan. Mielestäni tämä osoitti, että ainakin kyseiset lapset pitivät minua luotettavana ja turvallisena aikuisena.

Eriytettyjen ryhmien jälkeen söimme päivällistä, ja illalla oli mahdollisuus uida ja saunoa. Illan hämärtyessä kokoontuimme leirikeskuksen grillikatokselle paistamaan makkaraa, lettuja ja vaahtokarkkeja. Samalla julkistin myös olympialaisten tulokset ja jaoin jokaiselle perheelle palkinnot. Perheet olivat hyvin otettuja palkinnoista ja varsinkin lapsille palkintojen saaminen näytti olevan tärkeää. Jokainen perhe sai leiriolympialaisiin osallistumisesta myös kunniakirjat, joiden saaminen näytti myös olevan perheille merkityksellinen asia. Moni suunnitteli kehystävänsä kunniakirjan ja laittavansa sen seinälle. Olympialaisten voittajaperhe näytti ole-

van hyvin ylpeä voitostaan. Voittajajoukkueen jäsenet iloitsivat voitosta ja kehuivat vielä toistensa hyviä suorituksia. Makkaran, lettujen ja vahtokarkkien paistaminen jatkui ilta-myöhään. Leiriläiset saivat lähteä nukkumaan omaan tahtiin. Nuotion äärellä tunnelma oli harmoninen ja positiivisella tavalla jännittävä. Jutustelimme leiriläisten kanssa hyvin avoimesti asioista, ilman työntekijän ja asiakkaan rooleja.

6.2.3 Kolmas leiripäivä 10.8.2014

Viimeinen leiripäivä alkoi aamupalalla, jonka jälkeen kokoontuimme leirijumalanpalvelukseen kappeliin. Tämän jälkeen ohjelmassa oli suunnittelemani taikataikinan muovailu. Tarkoituksena oli, että jokainen perhe muovailee taikataikinasta unelmien saaren. Yksi perhe, joka oli ollut mukana jo aikaisemmalla perheleirillä, oli ottanut leirille mukaan vuosi sitten tekemänsä suunnitelman siitä, millaista heidän elämänsä on vuoden päästä. Perhe toivoi, että voisi esitellä vuosi sitten kirjaamansa tavoitteet kaikille leiriläisille, koska lähes kaikki heidän asettamansa tavoitteet ja unelmat olivat toteutuneet vuoden aikana. Ajattelimme muiden työntekijöiden kanssa, että tämän tavoite- ja unelmapaperin esittely sopisi täydellisesti unelmien saaren muovailun yhteyteen. Niinpä kyseinen perhe sai kertoa asettamista tavoitteista ja toiveista sekä niiden toteutumisesta muille leiriläisille ennen unelmien saaren muovailua.

Olin valmistanut itse erivärisiä taikataikinoita, joista jaoin jokaiselle perheelle omat taikinanpalat. Osa taikinoista oli ehtinyt tahmaantua leirin aikana, mitä olin pelännytkin. Onneksi meillä oli mukana myös erivärisiä muovailuvahvoja, joita sai käyttää saaren muovailuun halutessaan. Annoin kuitenkin myös tahmaisemmat taikinanpalat leiriläisille, ja lisäksi annoin kertakäyttölusikoita, joilla tahmeampaa taikinaa pystyi hyvin muotoilemaan. Kerroin perheille, että he saavat nyt muovailla oman perheensä unelmien saaren.

En pyytänyt perheitä erikseen pohtimaan, keitä saarella asuisi tai miten he sopivat esimerkiksi siitä, kenen unelmia saarelle laitetaan. Halusin, että leiriläiset oivaltaisivat itse, että saari on yhteinen, eivätkä perheenjäsenten unelmat aina kohtaa. Ajattelin myös antaa perheille vapauden miettiä saarta muovaillessaan ihan mitä haluavat, enkä halunnut ohjailla heidän ajatuksiaan mihinkään tiettyyn asiaan. Olin itse tehnyt unelmien saari -työn Laurea-ammattikorkeakoulun kuvataiteen terapeuttisella opintojaksolla, ja silloinkin ohjeistuksena oli vain, että nyt tehdään unelmien saari. Mielestäni tuo ohjeistus tuntui täysin riittävältä ja mielenkiintoiselta sellaisenaan, enkä senkään vuoksi halunnut muuttaa sitä.

Kerroin leiriläisille, että olin valmistanut taikataikinan itse, ja että se sisältää vain syötäväksi kelpaavia raaka-aineita: jauhoja, suolaa, vettä, öljyä, kaakaojauhetta ja elintarvikvärejä. Kerroin myös, että kuivuessaan taikataikina kovettuu huoneenlämmössäkin, joten työt kannattaa säilyttää. Leiriläisten keskittyessä muovailemiseen minulla oli hyvin aikaa tarkkailla

perheitä ja vuoro-vaikutusta lasten ja vanhempien välillä. Perheet näyttivät olevan hyvin innoissaan taikataikinasta ja sen muovailusta. Oli ilo katsella unelmien saarten muovailua, kun niiden tekemiseen osallistuivat tasavertaisesti niin vanhemmat kuin lapsetkin. Kenellekään ei näyttänyt syntyvän suurempia riitoja siitä, mitä saarelle laitetaan, vaan saaria muovailtiin hyväntuulisina ja sopuisasti. Näytti myös siltä, ettei kukaan lähtenyt muovaamaan saarelle omaa unelmien aluettaan, vaan perheet todella tekivät yhteisen saaren, jossa heidän yhteiset unelmansa olivat konkreettisesti muodossa. Muutaman perheen vanhemmat pyysivät minulta taikataikinän valmistusohjeen, jotta voisivat valmistaa sitä kotonakin. Kirjoitin heille valmistusohjeen ja kerroin myös yhteisesti kaikille ohjeen taikinän valmistukseen. Kerroin, että ohje löytyy myös Internetistä hakusanalla "taikataikina".

Kun unelmien saaret oli saatu valmiiksi, asetettiin ne esille ja pidettiin saarinäyttely, jossa ensin katseltiin saaria yksi kerrallaan ja sitten saaren muovaillut perhe sai esitellä oman saarensa ja kertoa, mitä kaikkea heidän unelmien saarellaan oli. Saaren esittelyn jälkeen kysyin jokaiselta perheeltä, kenen kanssa he haluaisivat saarella asua. Kaikki leiriläiset olivat sitä mieltä, että haluaisivat asua unelmien saarella oman perheen kanssa. Kysyin myös, haluaisiko perhe, että saari olisi heidän kotinsa, vai olisiko se vain lomailupaikka. Osa perheistä oli ajatellut saaren kodiksi, osa lomakohteeksi. Lisäksi esitin yleisesti kysymyksen, oliko jollekin perheelle käynyt saarta muovaamalla niin, että joku perheenjäsen olisi halunnut saarelle esimerkiksi kissan, mutta toinen perheenjäsen ei sitä halunnut. Yksi perhe tunnusti, että heille oli käynyt niin, mutta he kertoivat, että olivat selvittäneet asian hienosti tekemällä jonkinlaisen kompromissin. Kerroin, että on varmasti hyvin tavallista, että unelmat eivät aina kohtaa muiden ihmisten kanssa, koska jokaisella on omansa. Annoin myös kehuja onnistuneesta kompromissin tekemisestä.

Kehotin perheitä viemään muovailemansa saaret kotiin ja laittamaan ne näkyvälle paikalle. Kerroin, että unelmien ollessa esillä konkreettisesti muodossa niitä alkaa ehkä tiedostamattainkin tavoitella, ja ne saattavat jonain päivänä toteutua. Päätin tuokion sanoihin: "Unelmat ovat aina hyvästä. Joskus unelmansa voi saavuttaa, mutta aina niiden ei edes tarvitse toteutua. Unelmista ja haaveilusta voi nauttia myös sellaisenaan."

Unelmien saari -tuokion jälkeen menimme lounaalle. Sitten vuorossa oli leirin viimeinen ohjaamani toimintatuokio, satuhieronta. Lounaan jälkeen leirin muut työntekijät ilmoittivat, että muutama perhe aikoo lähteä jo kotiin, ja yksi perhe oli kertonut, ettei haluaisi osallistua satuhierontaan. Minulle ehdotettiin, että satuhieronta jätettäisiin vähäisen osallistujamäärän vuoksi pois ohjelmasta. Kaksi perhettä oli kuitenkin edellisiltana nuotiolla kysellyt minulta satuhieronnasta ja olivat kovin innoissaan tulossa kokeilemaan sitä. Ehdotin, että ohjaisin satuhieronnan näille kahdelle perheelle, jos he vielä olivat halukkaita siihen osallistumaan. Tämä sopi muille työntekijöille, ja kävin kysymässä perheiltä, halusivatko he vielä tulla mukaan

satuhierontaan. He tulivat mukaan innoissaan, mutta valitettavasti toisesta perheestä tuokioon osallistuivat vain perheen lapset, koska heidän vanhemmallaan oli päänsärkyä. Perhe, joka oli kysynyt aiemmin, saisiko satuhieronta-tuokiosta olla pois, kertoi minulle, että perheen lapset haluaisivat mieluummin mennä leikkipuistoon. Kerroin tuokion olevan täysin vapaaehtoinen, joten perhe päätti mennä leikkipuistoon. Mielestäni oli vain hyvä asia, että vanhemmat kuuntelivat lastensa toiveita asiassa.

Ohjasin satuhieronnan niin, että kerroin ensin, mitä satuhieronta on, ja miten hieronta toteutetaan. Sisarukset saivat hieroa vuorotellen toisiaan, ja toisen perheen äiti sai ensin hieroa lastaan, jonka jälkeen oli tarkoitus vaihtaa niin, että lapsi hieroisi äitiään. Ensimmäisen sadun jälkeen sisarukset vaihtoivat hierojaa, mutta toisen perheen lapsi sanoi äidilleen, että haluaa tämän hierovan vielä toisenkin kerran. Äiti suostui tähän mielellään. En halunnut puuttua asiaan, koska halusin antaa perheiden tehdä päätöksen itse. Tarkkaillessa hierontaa kiinnitin huomioni lähinnä äitiin ja tyttäreeseen, koska sisarusten välisen vuorovaikutuksen tukeminen ei kuulunut opinnäytetyöni tavoitteisiin. Olin kuitenkin kiitollinen heille siitä, että he osallistuivat tuokioon, koska sen ohjaaminen yhdelle perheelle olisi tuntunut minusta jotenkin kiusalliselta, ja ehkä myös kyseinen perhe olisi saattanut kiusaantua yksityisestä ohjaustuokiosta.

7 Arviointi ja palaute

Opinnäytetyön tavoitteiden toteutumisen arvioinnissa käytin apuna vanhempien täyttämiä kyselylomakkeita (liite 4), lasten haastatteluja (liite 6), työntekijöiden haastattelua (liite 7) ja heiltä saatua palautetta sekä omia havaintojani ja oppimispäiväkirjaani. Mielestäni toimintaan osallistuneiden vanhempien ja lasten antama palaute oli ensiarvoisen tärkeää, koska he olivat toiminnan tavoitteiden kohteina ja heidän omakohtaiset kokemuksensa olivat arvioinnissa hyödyllisiä. Ajattelin, että vanhemmilta saisin parhaiten tietoa kyselylomakkeilla, sillä tarpeeksi laajoihin haastatteluihin ei leirillä olisi ollut aikaa. 0-3-vuotiaiden lasten vanhemmille tein erillisen kyselylomakkeen (liite 5). Uskoin saavani luotettavinta tietoa 0-3-vuotiaiden lasten näkökulmasta heidän vanhemmiltaan, koska niin pieniä lapsia olisi ollut hankalaa haastatella. 4-8-vuotiaita lapsia haastattelin itse, koska suurin osa sen ikäisistä lapsista ei vielä osaa lukea tai kirjoittaa, joten kyselylomakkeen käyttö ei ollut mahdollista.

Leirin kolmelle työntekijälle pidin yhteisen haastattelun leirin lopuksi ja sain heiltä myös välitöntä palautetta heti ohjaamieni tuokioiden jälkeen. Työntekijöitä oli sen verran vähän, että jokaisen näkökulma tuli hyvin esille yhteishaastattelussa, enkä siksi kokenut järkeväksi haastatella heitä yksitellen. Annoin kaikille työntekijöille täytettäväksi myös janamuotoisen lomakkeen, jossa he arvioivat ohjaamistaitojani (liite 8). Työntekijöiden haastattelua ja heidän antamaansa palautetta pidin myös tärkeänä, koska he tarkkailivat toimintaa sivusta ja heillä oli siten hyvin aikaa tehdä tärkeitä havaintoja. Työntekijöillä oli myös kokemusta päihdeper-

heistä ja he tunsivat osallistujat etukäteen, joten uskoin, että he osaavat kiinnittää huomiota olennaisimpiin seikkoihin. Havainnoin itsekin toimintaa ohjaukseni aikana ja kirjasin havainnointi aina toiminnan jälkeen oppimispäiväkirjaani. Pidin omia havaintojani myös tärkeinä siksi, että tunsin itse opinnäytetyöni tavoitteet parhaiten ja osasin sen vuoksi kiinnittää huomiota juuri keskeisimpiin asioihin, kuten vuorovaikutuksen elementteihin.

Sain palautteen viideltä vanhemmalta ja neljältä lapselta. Haastattelemani lapset olivat iältään 5-12-vuotiaita. Haastattelin kohderyhmääni kuuluvien lasten lisäksi yhtä yli 8-vuotiasta lasta, koska muuten haastateltavien lasten määrä olisi jäänyt kovin pieneksi. Vanhemmat, jotka täyttivät kyselylomakkeen, olivat iältään noin 30-50-vuotiaita. Heistä neljä oli naisia ja yksi oli mies. Yhdelläkään palautteeseen vastanneista vanhemmista ei ollut leirillä 0-3-vuotiaita lapsia, joten näiden lasten vanhemmille suunnattuja lomakkeita ei käytetty lainkaan.

Arvioinnissa kävin läpi jokaisen tavoitteen erikseen arviointikysymysten avulla. Arvioinnin selkiyttämiseksi kokosin opinnäytetyön tavoitteet, niiden toteutumisen arvioinnissa käytetyt mittarit sekä arviointikysymykset taulukkoon 1. Taulukossa keltaisella pohjalla oleva tavoite ja arviointikysymys ovat opinnäytetyön ja toiminnan keskeisin asia. Sinisellä pohjalla olevat tavoitteet ovat toiminnan osatavoitteita ja liittyvät lapsen ja vanhemman välisen vuorovaikutuksen tukemiseen. Punaisella pohjalla olevat tavoitteet ovat ammatilliseen kasvuun liittyviä tavoitteita.

Tavoite	Mittarit	Arviointikysymys
Tukea lapsen ja vanhemman välistä vuorovaikutusta	Vanhempien kyselylomakkeet, työntekijöiden haastattelu, lasten haastattelu, omat havainnot ja hankepäiväkirja	Tukiko ohjaamani toiminta lapsen ja vanhemman välistä vuorovaikutusta?
Saada aikaan keskustelua sekä saada lapset ja vanhemmat kuuntelemaan toisiaan	Vanhempien kyselylomakkeet, omat havainnot ja hankepäiväkirja	Saiko toiminta aikaan keskustelua lasten ja vanhempien välillä? Kuuntelivatko he toisiaan?
Tarjota hauskoja hetkiä, uusia yhteisiä kokemuksia ja virkistystä arkeen	Vanhempien kyselylomakkeet, lasten haastattelu, omat havainnot ja hankepäiväkirja	Tarjosiko toiminta perheille hauskoja hetkiä, uusia yhteisiä kokemuksia ja virkistystä arkeen?
Saada lapset ja vanhemmat rohkaisemaan ja kannustamaan toisiaan	Vanhempien kyselylomakkeet, omat havainnot ja hankepäiväkirja	Rohkaisivatko ja kannustivatko lapset ja vanhemmat toisiaan?

Saada lapset ja vanhemmat ratkomaan ongelmia ja tekemään päätöksiä yhdessä	Vanhempien kyselylomakkeet, omat havainnot ja hankepäiväkirja	Ratkoivatko lapset ja vanhemmat ongelmia ja tekivätkö he päätöksiä yhdessä?
Saada lapset ja vanhemmat pyytämään apua ja auttamaan toisiaan	Vanhempien kyselylomakkeet, omat havainnot ja hankepäiväkirja	Pyysivätkö lapset ja vanhemmat toisiltaan apua? Autoivatko he toisiaan?
Saada lapset ja vanhemmat osoittamaan tunteensa toisilleen sekä vastaamaan tunteisiin	Vanhempien kyselylomakkeet, omat havainnot ja hankepäiväkirja	Osoittivatko lapset ja vanhemmat tunteensa toisilleen? Vastasivatko he tunteisiin?
Saada aikaan fyysistä kontaktia ja sanatonta viestintää	Vanhempien kyselylomakkeet, omat havainnot ja hankepäiväkirja	Synnyttikö toiminta lasten ja vanhempien välille fyysistä kontaktia? Oliko heidän välillään sanatonta viestintää?
Tarjota onnistumisen kokemuksia	Vanhempien kyselylomakkeet, omat havainnot ja hankepäiväkirja	Saivatko lapset ja vanhemmat onnistumisen kokemuksia?
Leiriläisten tutustuttaminen toisiinsa	Vanhempien kyselylomakkeet, lasten haastattelut, työntekijöiden haastattelu, omat havainnot ja hankepäiväkirja	Tutustuivatko leiriläiset toisiinsa?
Kehittyä tavoitteellisen toiminnan suunnittelussa	Työntekijöiden täyttämät jana-arviot, oma pohdinta ja hankepäiväkirja	Kehityinkö tavoitteellisen toiminnan suunnittelussa?
Kehittyä tavoitteellisen toiminnan ohjaamisessa	Työntekijöiden täyttämät jana-arviot, oma pohdinta ja hankepäiväkirja	Kehityinkö tavoitteellisen toiminnan ohjaamisessa?
Kehittyä tavoitteellisen toiminnan arvioinnissa	Oma pohdinta	Kehityinkö tavoitteellisen toiminnan arvioinnissa?
Tutustua lasten kanssa työskentelyyn, lapsilähtöisyyttä	Työntekijöiden täyttämät jana-arviot, oma pohdinta	Mitä opin lasten kanssa työskentelystä? Toiminko lapsilähtöisesti?
Tutustua perheleiritoimintaan yhtenä päihdetyön muotona	Oma pohdinta	Mitä opin perheleiritoiminnasta?

Taulukko 1: Opinnäytetyön tavoitteet, mittarit ja arviointikysymykset

7.1 Toteutuksen arviointi

”Tukiko ohjaamani toiminta lapsen ja vanhemman välistä vuorovaikutusta?”

Opinnäytetyöni päätavoite oli lapsen ja vanhemman välisen vuorovaikutuksen tukeminen. Tämän tavoitteen toteutumista arvioidessani käytin apuna vanhempien kyselylomakkeita, lasten haastatteluja, työntekijöiden haastatteluja, omia havaintojani sekä hankepäiväkirjaa. Työntekijöiden haastattelussa haastattelukysymykset liittyivät vuorovaikutuksen tukemisen kokonaisuuteen. Vuorovaikutuksen tukemisen osatavoitteista, kuten esimerkiksi keskustelun aikaansaamisesta, en kysynyt työntekijöiltä erikseen mitään. Työntekijöiden mielestä ohjaamani toiminta tuki kokonaisuudessaan vuorovaikutusta lapsen ja vanhemman välillä.

Kysyin jokaiselta työntekijältä erikseen, mikä ohjaamani toiminta tuki heidän mielestään parhaiten vuorovaikutusta lasten ja vanhempien välillä, ja miksi. Kaikki mainitsivat vastauksessaan leiriolympialaiset ja satuhieronnan. Kaksi työntekijää mainitsi vastauksessaan myös perhevaakunan askartelun, ja yksi mainitsi unelmien saaren muovailun. Perusteluina leiriolympialaisten valitsemiselle oli, että perhejoukkueilla kisaaminen oli loistava valinta, koska se tuki perheiden me-henkeä. Lisäksi olympialaisissa lapset saivat olla ylpeitä vanhemmistaan, kun nämä esimerkiksi suoriutuivat parhaiten jossakin lajissa. Olympialaisissa koettiin myös ihania ja hauskoja sattumuksia, kuten se, kun nalle juuttui puuhun ja erään perheen isä kiipesi hakemaan nallea. Olympialaisissa sai myös paljon onnistumisen kokemuksia, mikä kohotti työntekijöiden mielestä leiriläisten itsetuntoa.

Perhevaakunan valitsemisen työntekijät perustelivat sillä, että kaikki perheet innostuivat askartelusta, ja lapset ja vanhemmat tekivät vaakunat yhdessä. Perhevaakunalla oli selkeä tarkoitus, miksi se tehtiin, mikä lisäsi motivaatiota osallistua tekemiseen. Vaakunan esittely muille perheille ja sen kiinnittäminen oman huoneen oveen vahvisti työntekijöiden mielestä myös perheiden me-henkeä.

Kaikki työntekijät olivat sitä mieltä, että satuhieronta oli yksi parhaista menetelmistä lapsen ja vanhemman välisen vuorovaikutuksen tukemisessa. He perustelivat tämän sillä, että satuhieronnassa oli selkeä yhteinen hetki lapsen ja vanhemman välillä, ja siinä keskityttiin toisiinsa toimintaan. Työntekijöiden mukaan sekä hierojista että hierottavista näki, miten he nauttivat kosketuksesta. Satuhieronta sai aikaan selkeää fyysistä kontaktia lapsen ja vanhemman välille, mikä oli hyvä, koska päihdeperheiden lasten ja vanhempien välillä ei välttämättä ole kovinkaan paljon fyysistä kosketusta.

Unelmien saari -taikataikinatyön maininnut työntekijä perusteli valintaansa sillä, että työssä näkyi kaikkien kädenjälki, ja toiminnassa lapset huomioitiin hyvin. Saaren muovailussa kaiken-

ikäisille perheenjäsenille oli oman tasonsa mukaista tekemistä, joten kaikki pystyivät osallistumaan toimintaan. Työskentelyn aikana vallitsi vahva keskittymisen tunne, ja kaikilla oli työrauha. Valmiista töistä näki, että jokainen perhe oli todella antautunut työskentelyyn ja kaikki perheenjäsenet olivat osallistuneet muovailuun.

Vanhempien kyselylomakkeita tarkastellessa kävi ilmi, että ohjaamani toiminta tuki vanhempien mielestä kokonaisuudessaan lapsen ja vanhemman välistä vuorovaikutusta. Eniten vuorovaikutusta vanhempien mielestä tukivat leiriolympialaiset, perhevaakunan askartelu ja unelmien saaren muovailu. Lasten haastatteluissa en suoranaisesti kysynyt vuorovaikutuksen tukemisen toteutumisesta, mutta lasten vastauksista pystyin päättämään, että toiminta tuki heidänkin mielestään vuorovaikutusta vanhempien kanssa. Lasten mielestä erityisesti leiriolympialaiset ja unelmien saaren muovailu olivat sellaista toimintaa, mitä oli mukava tehdä yhdessä vanhempien kanssa. Omien havaintojeni perusteella ohjaamani toiminta tuki vuorovaikutusta monilla tavoilla, erityisesti yhdessä tekemisen ja me-hengen vahvistamisen kautta.

”Saiko toiminta aikaan keskustelua lasten ja vanhempien välillä? Kuuntelivatko he toisiaan?”

Jokainen palautteen antanut vanhempi koki keskustelleensa lapsensa kanssa ohjaamani toiminnan aikana, ja kaikki myös kokivat kuunnelleensa lastaan, ja että lapset olivat kuunnelleet vanhempiaan. Kuuntelemiseen ja kuulemiseen liittyy mielestäni myös läsnäolo ja huomion antaminen toiselle. Jokainen palautteeseen vastannut vanhempi koki näiden toteutuneen ohjaamani toiminnan aikana. Erään vanhemman mielestä lapsen ja vanhemman välistä vuorovaikutusta tuki parhaiten toiminta, jossa mietiskeltiin ja keskusteltiin asioista yhdessä. Tällainen yhdessä mietiskely vahvisti kyseisen vanhemman mielestä hänen ja lapsensa välistä sidettä, ja aikaansai heidän välilleen aiempaa syvemmän yhteyden. Myös erään toisen vanhemman mielestä esimerkiksi leirin sääntöjen pohtiminen yhdessä oli toimiva ja hyvä keino tukea vuorovaikutusta lapsen ja vanhemman välillä.

Itse havaitsin jokaisessa ohjaamassani toiminnallisessa tuokiossa keskustelua lasten ja vanhempien välillä. Keskustelu oli pääasiassa leppoisan kuuloista jutustelua, mutta välillä keskusteltiin syvällisemmin ja kiivaamminkin. Esimerkiksi perheiden ja leirin sääntöjä miettiessä keskustelu lasten ja vanhempien välillä oli vilkasta ja välillä syvällistäkin, kun taas esimerkiksi perhevaakunaa askarrellessa tai unelmien saarta muovaillessa keskustelu oli lähinnä iloista jutustelua. Eräs vanhempi kertoi palautteessaan, että unelmien saaren muovaileminen oli herättänyt hänen ja hänen tyttärensä välille negatiivisävytteistä keskustelua heidän tulevista asumisjärjestelyistään.

Havaitsin jokaisessa ohjaamassani tuokiossa lasten ja vanhempien välillä myös toisen kuuntelemista. Tämän näki muun muassa keskittyneistä ja iloisista ilmeistä, asennoista, katsekontaktista ja toisen sanomaan vastaamisesta.

”Tarjosiko toiminta perheille hauskoja hetkiä, uusia yhteisiä kokemuksia ja virkistystä arkeen?”

Hauskojen hetkien, yhteisten kokemusten ja arjen virkistämisen mahdollistaminen toteutui vanhempien palautteen perusteella. Jokainen vanhempi koki lapsensa kanssa hauskoja hetkiä ja kertoivat nauraneensa ja hymyilleensä toisilleen ohjaamani toiminnan aikana. Vanhempien kyselylomakkeen kolmannessa kohdassa pyydettiin ympröimään ne ohjaamani toiminnalliset menetelmät, jotka vanhempien mielestä tukivat parhaiten vuorovaikutusta heidän ja heidän lastensa välillä. Kysymykseen pyydettiin myös perusteluita, ja jokainen vanhempi oli sitä mieltä, että heidän ympröimänsä toiminnat tukivat vuorovaikutusta siksi, koska niissä oli paljon juuri yhdessä tekemistä ja ne synnyttivät lapsen ja vanhemman välille yhteenkuuluvuuden tunteen. Vanhemmat kokivat tärkeäksi myös sen, että lapsi huomaa vanhemmankin olevan aidosti läsnä toiminnassa.

Viidennessä kohdassa kysyttiin, mikä toiminta oli vanhemman mielestä hänen perheelleen mieluisinta ja miksi. Perusteluissa toistui jälleen yhdessä tekemisen ja yhdessä vietettyjen hauskojen hetkien merkitys. Yksi vanhempi ilmaisi asian lyhyesti ja ytimekkäästi: ”Yhdessä tekeminen yhdistää.” Vastauksista nousi esille myös se, että perheille oli mieluisaa erityisesti sellainen toiminta, jossa perheenjäsenten luovuus tuli esiin.

Lasten haastatteluista nousi selkeästi esiin, että yhteinen ajanvietto vanhempien kanssa ja yhdessä tekeminen olivat lapsille todella merkityksellisiä. Kysyttäessä lapsilta miksi jokin toiminta oli heidän mielestään parasta tällä leirillä, he vastasivat lähes joka kerta, että juuri isän ja äidin kanssa yhdessä tekeminen teki toiminnasta parasta. Jotkut lapset osasivat kertoa myös sen, etteivät he yleensä tee vanhempien kanssa niin paljon yhdessä, ja siksi yhdessä tekeminen oli niin kivaa. Lasten mielestä parasta toimintaa vanhempien kanssa olivat leiriolympialaiset ja unelmien saaren muovailu. Perusteluiksi lapset kertoivat muun muassa, että oli kivaa voittaa olympialaiset yhdessä perheen kanssa, unelmien saaresta tuli niin hieno ja että muovailu oli vain kivaa. Kaikkien haastattelemini lasten mielestä mikään ohjaamani toiminta ei ollut tylsää, vaan oli ollut kivaa.

Omien havaintojeni perusteella ohjaamani toiminta sai aikaan hauskoja hetkiä ja toi lapsille ja vanhemmille yhteisiä kokemuksia. Se, että perheet toimivat yhdessä ja toimintaan osallistuivat sekä lapset että vanhemmat toi varmasti heille paljon uusia yhteisiä kokemuksia. Lapsilla ja vanhemmilla näytti olevan yhdessä hauskaa ja he näyttivät viihtyvän hyvin toistensa

seurassa. Päätelin tämän siitä, että he nauroivat paljon toiminnan aikana ja olivat yhteisestä tekemisestä innoissaan. Esimerkiksi leiriolympialaisissa ja unelmien saarta muovatessa lapset ja vanhemmat iloitsivat yhdessä. Lapset ja vanhemmat myös hymyilivät paljon toiminnan aikana.

Myös perheiden arjen virkistäminen näytti toteutuneen. Tämän päätelin siitä, kun leiriläiset olivat niin innoissaan esimerkiksi olympialaisista ja taikataikinasta, ja satuhierontaan osallistuneet perheet kertoivat toiminnan olleen heille täysin uutta. Ohjaamani toiminta poikkesi arjesta siinäkin mielessä, että se toteutettiin leirillä, mikä on jo itsessään arjesta poikkeava tapahtuma. Leirin tapahtumapaikka ja leirillä mukana olleet muut ihmiset eivät kuuluneet perheiden normaaliin arkeen.

”Rohkaisivatko ja kannustivatko lapset ja vanhemmat toisiaan?”

Vanhemmilta saadun palautteen mukaan lähes kaikki vanhemmat rohkaisivat ja kannustivat lapsensa kanssa toisiaan. Yksi palautteeseen vastanneista vanhemmista ei kokenut hänen ja lapsensa välillä rohkaisemista tai kannustamista. Vanhemmat kertoivat palautteessaan, että erityisen paljon kannustusta ja yhteen hiileen puhaltamista tapahtui leiriolympialaisissa. Eräs äiti koki leiriolympialaisten olleen yksi parhaista vuorovaikutuksen tukemisen menetelmistä, koska niiden aikana hänen ja lasten välinen kannustus, tuki ja kehuminen oli niin aitoa. Erään perheen isä taas koki sekä leiriolympialaisissa että unelmien saaren muovailussa paljon kannustusta ja kehumista, ja koki ne siksi perheelleen mieluisimmaksi toiminnaksi.

Itse havaitsin lasten ja vanhempien välillä kannustusta ja rohkaisemista ainakin leiriolympialaisissa, kuvakortti-tutustumisessa, ja perheen merkkiäni -leikissä. Olympialaisissa lapset kannustivat ja kehuivat vanhempiaan, ja myös vanhemmat kannustivat ja kehuivat lapsiaan. Kannustus oli runsasta jokaisessa perheessä. Uskon, että pisteiden laskeminen ja tulosten mittaaminen lisäsivät kannustusta, koska ne saivat perheissä aikaan kilpailuhenkisyttä ja voitonhalua.

Rohkaisemista olympialaisissa tapahtui lähinnä vanhempien taholta, kun heidän lapsensa epäroiväät omia taitojaan jossain lajissa, tai jos lapsi epäonnistui jossain. Erään perheen vanhemmat rohkaisivat pientä tyttöään höyhenenpuhalluksessa, kun tyttöä ujustutti mennä ”olympiastadionin” keskelle kaikkien katsoessa. Rohkaisun myötä tyttö uskalsi kuitenkin mennä kokeilemaan lajia. Kuvakortti-tutustumisharjoituksessa vanhemmat rohkaisivat lapsiaan kertomaan itse omasta kuvastaan muille leiriläisille. Perheen merkkiäni -leikistä lapset eivät oikein pitäneet, joten vanhemmat rohkaisivat siinä lapsiaan osallistumaan leikkiin ja kokeilemaan sitä uudestaan.

”Ratkoivatko lapset ja vanhemmat ongelmia ja tekivät he päätöksiä yhdessä?”

Lähes kaikki vanhemmat kertoivat palautteessa ratkaisseensa ongelmia ja tehneensä päätöksiä yhdessä lastensa kanssa. Yksi vanhempi koki, ettei ollut tehnyt päätöksiä tai ratkaissut ongelmia lapsensa kanssa. Kyseinen vanhempi kertoi kuitenkin palautteessaan perheen tehneen onnistuneesti kompromisseja, ja että leiriolympialaisissa perhe ei kinastellut mistään. Eräs vanhempi oli sitä mieltä, että perhevaakunan askartelu oli yksi vuorovaikutusta parhaiten tukevista menetelmistä, koska siinä hän teki lapsensa kanssa onnistuneesti kompromisseja. Yksi vanhempi kertoi leirillä, että hän joutui tekemään lapsensa kanssa kompromisseja unelmien saarta muovaillessa, koska he halusivat saarelle eri asioita.

Havaitsin lasten ja vanhempien välillä yhteistä ongelmienratkaisua ja päätöstentekoa esimerkiksi leiriolympialaisten paperintaittelussa. Perheet selvästi miettivät yhdessä, miten paperi kannattaisi taitella, jotta se lentäisi mahdollisimman pitkälle. Yhdenkään perheen keskusteluista en ainakaan erottanut, että joku perheenjäsen olisi tehnyt päätöksen yksin, vaan he punnitsivat eri vaihtoehtoja ja tekivät lopullisen päätöksen sopuisan oloisesti. Joidenkin perheiden keskusteluja havainnoidessani tuli kuitenkin sellainen tunne, että perheen isillä oli enemmän valtaa kuin muilla perheenjäsenillä, ja että isien sana painoi päätöksenteossa eniten, vaikka lopullinen päätös tehtiinkin yhdessä.

Perhevaakunan askartelussa havaitsin yhden perheen lasten kinastelevan keskenään siitä, minkä värisen kartongin he valitsevat taustaksi. Perheen äiti muistutti lapsiaan, että työ oli heidän yhteinen, eikä kukaan voinut yksin tehdä päätöksiä, vaan heidän tuli yhdessä sopia asioista. Tämän jälkeen perhe pääsi yhteisymmärrykseen kartongin väristä. Leirin sääntöjä tehtäessä havaitsin, että erään perheen isä ilmoitti heti aluksi, että hän toimii kirjurina ja muut saavat luetella hänelle keksimiään sääntöjä. Tässä tapauksessa päätöstä ei tehty yhdessä, vaan isä päätti asiasta yksin. Muu perhe toimi isän päätöksen mukaisesti.

”Pyysivätkö lapset ja vanhemmat toisiltaan apua? Auttoivatko he toisiaan?”

Vanhempien antamasta palautteesta kävi ilmi, että jokainen vanhempi koki, että he auttoivat lapsensa kanssa toisiaan toiminnan aikana. Mielestäni oli yllättävää, että kuitenkin vain yksi vanhempi pyysi apua lapseltaan tai lapsi pyysi apua häneltä. Tämä saattaa kertoa siitä, että lapset ja vanhemmat auttoivat toisiaan pyytämättäkin, mikä on hieno asia. Esimerkiksi kuvakortti-tutustumisharjoituksessa havaitsin vanhempien auttavan pieniä lapsiaan valitsemaan sopivan kuvan, vaikka lapset eivät apua pyytäneetkään. On myös mahdollista, etteivät lapset ja vanhemmat tarvinneet toistensa apua ohjaamani toiminnan aikana, tai sitten apua ei uskallettu pyytää. Tärkeintä on mielestäni kuitenkin se, että apua ainakin annettiin puolin ja toisin.

Havaitsin perhevaakunan askartelussa erään äidin pyytävän lapseltaan apua. Äiti halusi painaa kädenjälkensä työhön ja pyysi lastaan painamaan kättä, jotta väri jäisi paremmin paperiin. Samassa askartelussa havaitsin myös erään lapsen pyytävän apua äidiltään, kun lapsi halusi vaakunaan kanin kuvan, mutta ei osannut vielä itse piirtää sitä. Hän pyysi äitiään piirtämään kanin. Molemmissa tapauksissa avun pyytäjää autettiin.

”Osoittivatko lapset ja vanhemmat tunteensa toisilleen? Vastasivatko he tunteisiin?”

Palautteissaan suurin osa vanhemmista koki, että he näyttivät lapsensa kanssa tunteensa toisilleen ja myös vastasivat toistensa tunteisiin. Yksi vanhempi koki, ettei tunteiden näyttäminen ja niihin vastaaminen toteutunut hänen ja hänen lapsensa välillä. Yksi vanhempi kertoi palautteessaan vastanneensa lapsensa tunteisiin esimerkiksi siten, että hän osoitti toiminnan aikana leikkimielisyyttä vastauksena lapsen innostukseen. Eräs vanhempi kertoi palautteessaan, että unelmien saarta muovaillessa hänen lapsensa näytti negatiiviset tunteensa heidän keskustellessaan tulevista asumisjärjestelyistä.

Omien havaintojeni perusteella vanhemmat ja lapset osoittivat toisilleen tunteensa erityisesti leiriolympialaisten aikana. Havaitsin esimerkiksi selkeitä ilon, onnistumisen riemun ja pettymyksen tunteita, joita lapset ja vanhemmat osoittivat toisilleen. Ilon tunteen havaitsin esimerkiksi hymystä ja naurusta, ja onnistumisen riemun näki ilmeistä, eleistä ja huudahduksista. Pettymyksen tunne tuli esiin silloin, kun joku leiriläinen koki epäonnistuneensa jossain lajissa. Pettymyksen pystyi aistimaan ilmeistä, eleistä ja pettynееstä äänensävyistä. Leiriolympialaisten aikana tunteisiin myös vastattiin havaintojeni mukaan hyvin. Pettymykseen vastattiin kannustamalla ja sanomalla esimerkiksi, että hyvinhän se meni, tai kertomalla, ettei aina tarvitse onnistua. Iloon vastattiin olemalla itsekkin iloinen, ja onnistumisen riemua lisäsivät kehut ja kannustaminen.

”Synnyttikö toiminta lasten ja vanhempien välille fyysistä kontaktia? Oliko heidän välillään sanatonta viestintää?”

Vanhemmilta saamani palautteen mukaan jokainen vanhempi koki ohjaamani toiminnan aikana jonkinlaista fyysistä kontaktia lapsensa kanssa. Lähes kaikkien vanhempien mukaan heidän ja lasten väliseen fyysiseen kontaktiin kuului halaamista, silittämistä, sylissä pitämistä tai kädestä pitämistä. Yhden vanhemman mukaan fyysinen kontakti lapsen kanssa oli jotain muuta kuin edellä mainitut tavat. Ainoa satuhierontaan osallistunut vanhempi koki satuhieronnan yhdeksi parhaista vuorovaikutuksen tukemisen menetelmistä. Hänen mielestään satuhieronnassa pystyi sanattoman viestinnän avulla kertomaan lapselle välittävänsä tästä.

Fyysinen kontakti ja sanaton viestintä lapsen ja vanhemman välillä oli selkeimmin havaittavissa satuhieronnassa. Siinä hierottavana ollut lapsi nautti silminnähdessä vanhempiensa kosketuksesta, ja myös vanhemman olemuksesta pystyi aistimaan rakastavan koskettamisen merkityksen. Lapsi halusi vanhempiensa hierovan häntä vielä toisenkin sadun ajan, ja vanhempi näytti nauttivan siitä, että tiesi lapsen nauttivan hetkestä.

Fyysistä kontaktia lapsen ja vanhemman välillä havaitsin myös perheen merkkiäni -leikissä. Siinä perheenjäsenten tuli löytää toisensa äänen perusteella, ja löydettyään heidän tuli koskettaa toisiaan. Selkeää fyysistä kontaktia, jonka ohjaamani toiminta olisi aikaansaanut, en havainnut muissa menetelmissä. Sanatonta viestintää lasten ja vanhempien välillä oli melko vähän havaittavissa, mutta todellisuudessa sitä oli varmasti paljon enemmän. Lasten ja vanhempien asennoista ja sijoittumisesta toisiinsa nähden pystyi hieman aistimaan sanatonta viestintää. Esimerkiksi jotkut perheenjäsenet olivat toiminnan aikana lähellä toisiaan, jotkut kauempana. Jotkut lapset hakeutuivat usein äidin lähelle, jotkut taas isän. Joidenkin lasten ja vanhempien olemus ja asennot vaikuttivat melko jäykältä toistensa seurassa, toiset taas olivat rennompia. Myös ilmeitä oli havaittavissa, esimerkiksi melko paljon hymyä.

”Saivatko lapset ja vanhemmat onnistumisen kokemuksia?”

Esimerkiksi leiriolympialaisissa saattoi saada kahdenlaisia onnistumisen kokemuksia: henkilökohtaisia ja perheen yhteisiä. Havaitsin, että leiriläiset iloitsivat henkilökohtaisista onnistumisistaan esimerkiksi huudahtamalla, eleillä tai hymyilemällä saamilleen kehuille. Olympialaisissa perheet iloitsivat myös esimerkiksi voittaessaan jonkun toisen perheen jossain lajissa. Tällöin perhe näytti saavan lajista yhteisen onnistumisen kokemuksen. Vaikka joku perheenjäsenistä olisikin epäonnistunut omalla vuorollaan, toisen perheenjäsenen onnistuminen saattoi tuoda lajivoiton koko perheelle. Lajit olivat niin erilaisia, että jokaiselle leiriläiselle näytti löytyvän laji, jossa pystyi onnistumaan ja näyttämään taitonsa.

Myös perhevaakunan askartelusta ja unelmien saaren muovailusta leiriläiset saivat havaintojeni mukaan niin henkilökohtaisia kuin perheen yhteisiä onnistumisen kokemuksia. Asiaa näytti auttavan se, että valmiit työt sai esitellä muille. Siinä vaiheessa onnistumisen kokemukset oli ainakin helppoa havaita. Muiden kehuista toista saivat tekijöiden ilmeet muuttamaan ylpeiksi ja tyytyväisiksi, ja he itsekin ihastelivat omia töitään. Lapset näyttivät olevan ylpeitä itse tekemistään yksityiskohdista ja kertoivat, mitä olivat työhön tehneet, mutta he kehuivat myös vanhempiensa tekemiä yksityiskohtia ja olivat niistäkin ylpeitä. Vanhemmat näyttivät kokeneen onnistumista enimmäkseen siitä, että he olivat yhdessä lasten kanssa saaneet aikaan niin hienon työn. He eivät ainakaan näyttäneet henkilökohtaista onnistumisen kokemustaan olemalla ylpeitä itse tekemistään yksityiskohdista. Tämä voi tosin johtua siitä-

kin, etteivät aikuiset yleensä viitsi ylpeillä omilla taidoillaan lasten tai vieraampien ihmisten seurassa.

Vanhempien kyselylomakkeissa ja lasten haastatteluissa en kysynyt suoraan onnistumisen kokemuksista, koska olin ajatellut, etteivät ne liittyisi niin tiiviisti lapsen ja vanhemman välisen vuorovaikutuksen tukemiseen. Vasta jälkepäin huomasin, että varsinkin yhteiset onnistumisen kokemukset tukevat vuorovaikutusta lapsen ja vanhemman välillä. Erään lapsen haastattelussa tämä teema nousi esiin kysyttäessä lapselta, miksi unelmien saaren muovailu oli hänen mielestään parasta toimintaa vanhempien kanssa. Lapsen mielestä saaren muovailu oli kivaa vanhempien kanssa siksi, että saaresta tuli niin hieno. Koska lapsi piti perheen muovailemaa saarta hienona, uskon hänen saaneen sen tekemisestä onnistumisen kokemuksen. Myös erään vanhemman antamasta palautteesta tämä teema nousi esiin kysyttäessä, mikä toiminta oli vanhemman mielestä perheelle mieluisinta ja miksi. Vanhemman mielestä leiriolympialaiset olivat mieluisinta toimintaa heidän perheelleen, koska heidän perheensä sai niistä paljon onnistumisen kokemuksia, mutta joutui myös sietämään epäonnistumisia.

7.2 Ammatillisen kasvun ja opinnäytetyöprosessin arviointi

”Tutustuivatko leiriläiset toisiinsa?”

Työntekijöiden mukaan ohjaamani tutustumisharjoitukset auttoivat perheitä tutustumaan toisiinsa. Niiden aikana syntyi kontaktia leiriläisten välille, he tervehtivät toisiaan, kertoivat lempiasioitaan ja niistä syntyi välittömästi mukava tunnelma. Työntekijöiden mielestä perheen merkkiäni -leikki oli hyvä, mutta se oli vain väärässä vaiheessa leiriä, sillä se ei oikein sopinut tutustumisleikiksi. He havaitsivat, että leiriläisten oli hankalaa pitää leikissä silmiä kiinni, ja äänenkäyttöä vaativat leikit ovat aina riski, koska leiriläisiä saattaa hävettää oma ääni. Työntekijöiden mielestä ennen tervehtimisleikkiä olisi ollut myös hyvä ohjata jokin lämmittelyharjoitus, esimerkiksi piirissä nimien läpikäyminen pallon kanssa. Pallottelu olisi tuonut alkuun hieman etäisyyttä, sillä tervehtimisleikissä tultiin nopeasti ”iholle”.

Lähes kaikkien vanhempien mielestä tutustumisharjoitukset auttoivat muihin perheisiin tutustumisessa. Heidän mielestään tutustumisharjoitukset lievittivät jännittynyttä tunnelmaa ja perheiden väliltä poistui jännitteitä. Erityisesti tervehtimisleikki auttoi vanhempien mielestä tutustumisessa. Eräs vanhempi kertoi, että hänelle tutustuminen oli vaikeaa, koska tajusi tuntevansa noin 80 % leirin vanhemmista päihdepiireistä. Myös lapset kertoivat haastatteluissa tutustuneensa muihin leiriläisiin ensimmäisenä päivänä.

Jo ensimmäisen tutustumisharjoituksen, tervehtimisleikin, jälkeen tunnelma oli mielestäni vapautunut ja rento, eli juuri sellainen kuin olin toivonutkin. Alkujännitys katosi, ja leiriläis-

ten välille syntyi jo ensimmäisen leikin aikana sekä sanallista että fyysistä kontaktia. Vaikka ensimmäisessä tutustumisharjoituksessa tultiinkin työntekijöiden mielestä melko nopeasti "iholle", ei se omien havaintojeni mukaan häirinnyt leiriläisiä. He vaikuttivat hyvin innokkaita ja rennoilta leikin aikana. Uskon, että kyseisessä harjoituksessa soinut reipas musiikki ja sen tahtiin liikkuminen auttoivat jännityksen lievittämisessä.

Mielestäni tutustumisen päätavoitteet eli jännityksen laukaiseminen ja iloisen mielen aikaansaaminen toteutuivat. Havaitsin itsekin, että perheen merkkiäni -leikki ei toiminut tutustumisleikkinä. Silmiä ei uskallettu pitää suljettuina, ja kovaan ääneen huutaminen näytti olevan monen mielestä kiusallista. Leikki olisi mielestäni toiminut paremmin leirin loppupuolella, kun leiriläiset jo tunsivat toisensa. Myös monen vanhemman mielestä perheen merkkiäni -leikki ei sopinut heidän perheelleen. Vanhempien mielestä leikki oli "lapsellinen ja älytön". Sen sijaan tervehtimisleikki, kuvakorttitutustuminen ja perhevaakunan askartelu vaikuttivat onnistuneilta valinnoilta tutustumisharjoituksiksi.

"Kehityinkö tavoitteellisen toiminnan suunnittelussa?"

Kehityin mielestäni tavoitteiden asettamisessa ja opin huomioimaan paremmin tavoitteet toiminnan suunnittelussa. Olen aikaisemmin suunnitellut toimintaa enemmän niin päin, että olen miettinyt ensin, millainen toiminta sopisi päätavoitteeseen, ja sitten suunnitellut toiminnan. Vasta sen jälkeen olen asettanut toiminnalle tarkemmat ja konkreettisemmat tavoitteet. Tavoitteiden asettaminen on siis ollut hyvin "teennäistä". Opinnäytetyöprosessin aikana oivalsin, ettei toimintaa kannata suunnitella ennen kuin on selvillä siitä, mitä toiminnalla oikein tavoitellaan. Tavoitteiden asettamisen jälkeen toimintaa on paljon helpompi suunnitella, koska silloin voi jo etukäteen miettiä, onko asetetut tavoitteet mahdollista saavuttaa tietyllä toiminnalla.

Opinnäytetyössäni toiminnan suunnittelu oli välillä melko haastavaa, koska päihdeperheet kohderyhmänä oli jo itsessään haastava. Lisähaastetta suunnitteluun toi laaja ikäskala. Tavoitteena oli suunnitella toimintaa, johon pystyisi osallistumaan koko perhe. Pyrin myös huomioimaan suunnittelussa erityisesti lapset. Minulla ei ollut lasten kanssa toimimisesta paljonkaan kokemusta opinnäytetyöni suunnitteluvaiheessa, joten oli hankalaa esimerkiksi tietää, minkälaiseen toimintaan kunkin ikäiset lapset pystyvät osallistumaan. Tein paljon tiedonhakuja suunnitteluvaiheessa, mikä osoittautui hyväksi keinoksi tutustua kohderyhmään.

Opin toiminnan suunnittelussa myös tekemään paljon yhteistyötä työelämän toimijoiden kanssa. En ole aiemmin kovin usein uskaltanut kysyä muiden mielipiteitä suunnitelmistani ennen kuin toiminta on jo ohi, koska en ole halunnut muuttaa suunnitelmiani. Olen pelännyt, että suunnitelmasta saatu palaute voisi olla niin huonoa, että joutuisin suunnittelemaan kaiken

uudestaan. Opinnäytetyön toiminnallista osuutta suunnitellessani kysyin kuitenkin suunnittelupalavereissa työelämäohjaajani ja muiden leirin työntekijöiden mielipiteitä suunnittelemani toiminnasta. En halunnut ottaa sitä riskiä, että mikään suunnittelemani toiminta ei olisi toiminut kohderyhmän kanssa. Ajattelin, että kohderyhmän paremmin tuntevien ihmisten palaute olisi luotettavaa ja tärkeää, ja olin valmis muokkaamaan suunnitelmiani työntekijöiden antaman palautteen perusteella. Opin siis samalla myös muuttamaan suunnitelmaani ja jopa jättämään kokonaan pois monia suunnittelemani toimintoja, mikä on aiemmin ollut minulle hyvin hankalaa.

Pyysin leirin työntekijöitä täyttämään leirin lopussa ohjaajuuden arviointilomakkeen, jossa työntekijät saivat arvioida ohjaajuuttani leirillä. Lomakkeella oli janoilla erilaisia väittämiä ohjaajuuteen liittyen, ja työntekijöiden tuli arvioida, mikä kohta jananasta kuvasti heidän kokemustaan ohjaustaidoistani. Lomakkeen ensimmäisessä kohdassa kysyttiin toiminnan suunnittelusta ja valmistelusta. Työntekijöiden mielestä olin ehdottomasti suunnitellut ja valmistellut kaiken ohjaamani toiminnan hyvin etukäteen. Myös omasta mielestäni suunnittelin ja valmistelin toiminnalliset tuokiot hyvin. Käytin suunnitteluun paljon aikaa ja muokkasinkin suunnitelmaa useaan kertaan kevään ja kesän aikana.

”Kehityinkö tavoitteellisen toiminnan ohjaamisessa?”

Työntekijöiden tekemien arviointien mukaan toiminnan ohjeistus oli selkeää ja ymmärrettävää. Äänenkäyttöni oli työntekijöiden mielestä sopivaa, mutta ajoittain puheeni oli hieman hiljaista, esimerkiksi silloin, kun taustalla soi äänekäs musiikki. Tuokiot olivat työntekijöiden mielestä sopivan pituisia, tosin jokin toiminta, esimerkiksi satuhieronta, olisi voinut heidän mielestään kestää pidempään, kun taas jotakin tuokiota olisi voinut hieman lyhentää leiriläisten levottomuuden vuoksi. Toiminnan keston arvioinnissa työntekijöiden näkemykset kuitenkin erosivat toisistaan melko paljon. Kokonaisuutena ohjaamani toimintatuokiot olivat työntekijöiden mukaan toimivia.

Työntekijöiden mukaan oma innostukseni toiminnassa näkyi, vaihdellen kuitenkin hieman tuokioiden mukaan. Esimerkiksi askartelussa ja muovailussa innostuneisuuteni näkyi enemmän kuin muussa toiminnassa. Työntekijät olivat sitä mieltä, että huomioin kaikki leiriläiset ohjauksessa tasapuolisesti. Lapset huomioin työntekijöiden mukaan toimintaa ohjatessani melko hyvin. Olin työntekijöiden mielestä ohjaajana kohtalaisen helposti lähestyttävä, mutta siinä minulla olisi vielä jonkin verran parantamisen varaa. Työntekijöiden mukaan loin toiminnalle suhteellisen turvallisen ilmapiirin: työntekijöiden merkitsemät rastit sijaitsivat janan keskikohdasta janan ”positiiviseen” päähän saakka, joten tässäkin heidän näkemyksensä erosivat toisistaan melko paljon.

Ohjaajana kehityin mielestäni siinä, että tajusin leirillä toimintaa ohjatessani, ettei kaikkia tilanteita pysty mitenkään ennakoimaan, eivätkä varasuunnitelmatkaan auta, jos toiminnan aikana tapahtuukin jotakin odottamatonta. Esimerkiksi kuvakortti-tutustumisharjoitukseen varasin todella paljon erilaisia kuvia ja mietin kuvia valitessani, millaisista asioista lapset, äidit ja isät pitävät tai mitä asioita heidän elämänsä kuuluu. Näin pyrin varmistamaan sen, että kaikille varmasti löytyy jokin sopiva kuva. Yksi lapsi ei kuitenkaan sopivaa kuvaa löytänyt, joten minun täytyi keksiä nopeasti, miten ratkaisen ohjaajana kyseisen tilanteen. Hetken aikaa olin neuvoton ja mietin, voinko pakottaa lapsen ottamaan vain jonkin kuvan, vai miten harjoituksessa päästäisiin eteenpäin. Onneksi keksin pian ohjeistaa lasta kertomaan itsestään ilman kuvaa, jos hän haluaa. Ehdotin myös, että hän voisi kertoa, millaisen kuvan olisi halunnut. Tämä sopi hyvin lapselle ja hänen vanhemmilleen, jotka olivat yrittäneet kuumeisesti etsiä lapselleen sopivaa kuvakorttia.

Myös leiriolympialaisissa eteen tuli yllättävä ongelma, kun nallenheitto-lajissa nalle juuttui puun latvaan heti ensimmäisellä heitolla. Tässäkin tilanteessa minun tuli ohjaajana tehdä nopea ratkaisu siitä, miten toimin. Ensimmäinen ajatukseni oli, että nyt koko olympialaiset ovat pilalla ja kaikki aika menisi nallen pudottamiseen. Mietin jo koko lajin poisjättämistä. Päätin kuitenkin odottaa hetken, saadaanko nalle alas heittämällä sitä kepeillä, koska perheiden isät yrittivät sitä niin innoissaan. Sitten keksin, että nallen voi korvata jollain muulla esineellä, kuten pallolla. Nalle saatiin kuitenkin alas, joten olympialaisia pystyttiin jatkamaan suunnitelman mukaan.

Opin, että tällaisissa odottamattomissa tilanteissa ohjaajan tulisi pitää niin sanotusti pää kylmänä ja miettiä nopeaa ratkaisua tilanteeseen. Tulisi myös muistaa, ettei epäonnistuminen ole maailmanloppu, eivätkä osallistujat edes välttämättä huomaa, jos ohjaajan mielestä jokin asia on mennyt pieleen. Jos ohjaaja menee tilanteessa täysin paniikkiin ja miettii vain negatiivisia asioita, se vain turhaan pahentaa tilannetta. Paniikissa järkevän päätöksen tekeminen hankaloituu. Itse menin yllättävissä tilanteissa aluksi paniikkiin, mutta ryhdistäydyin ja keksin mielestäni melko hyvät ratkaisut molempiin ennakoimattomiin tilanteisiin. Koska toiminta sujui hyvin ja asettamani tavoitteetkin pääosin toteutuivat, sain opinnäytetyöni kautta lisää itsevarmuutta toiminnan suunnitteluun ja ohjaamiseen.

”Kehityinkö tavoitteellisen toiminnan arvioinnissa?”

Opinnäytetyöprosessin aikana kehityin mielestäni toiminnan arvioinnissa. Ohjatessani toimintaa minun täytyi samalla myös havainnoida leiriläisiä, koska omat havaintoni olivat osa tavoitteiden toteutumisen arviointia. Olen aiemminkin ohjannut jonkin verran toimintaa, jossa osallistujia on pitänyt havainnoida ohjauksen yhteydessä, mutta leirillä keskityin havainnointiin aiempaa enemmän. Huomasin, että havainnointia helpotti huomattavasti se, että olin asetin

toiminnalle hyvin konkreettiset tavoitteet jo toiminnan suunnitteluvaiheessa. Näin havaintoja tehdessäni ja niitä kirjatessani pystyin keskittymään vain olennaisimpiin asioihin.

Tavoitteiden toteutumisen arviointia varten suunnittelin vanhempien kyselylomakkeet, työntekijöiden haastattelun ja ohjaajuuden arviointilomakkeen sekä lasten haastattelun. Olen aiemminkin kerännyt ohjaamastani toiminnasta palautetta itse laatimillani lomakkeilla, mutta opinnäytetyöprosessissa panostin lomakkeisiin ja haastattelukysymyksiin huomattavasti enemmän. Pohdin pitkään, mitkä kysymykset ovat oleellisia ja mitkä asiat liittyvät opinnäytetyöni arviointiin.

Huomasin vasta arviointivaiheessa, että vanhempien kyselylomake oli liian laaja, koska se sisälsi joitakin epäolennaisia kysymyksiä tai kohtia. Sain asiasta palautettakin suunnitelmavaiheen seminaarissa, mutta en kuitenkaan halunnut jättää lomakkeesta pois mitään lapsen ja vanhemman väliseen vuorovaikutukseen liittyvää. Ajattelin tarvitsevani kaikkea lomakkeesta saatavaa tietoa arvioinnissani.

Opin arviointivaiheessa, ettei kaikkea asiaan liittyvää kannata laittaa kyselylomakkeisiin, vaan kannattaa kysyä pelkästään sellaisia kysymyksiä, joiden avulla voi saada vastaukset arviointikysymyksiin. Ymmärsin, että lomakkeista on karsittava pois epäolennaiset asiat, joihin olisi vain mielenkiintoista saada vastaus. Jos lomaketta pitkittää ylimääräisillä itseään kiinnostavilla kysymyksillä, vaarana on, että lomakkeen täyttäjät pitkästyy ja saattaa vastata kysymyksiin hätiköiden. Vaarana on tällöin myös se, että lomakkeen täyttäjän huomio keskittyy juuri epäolennaisiin kysymyksiin, ja tärkeimpiin kysymyksiin ei saada kunnon vastausta.

Kehityin arvioinnin suhteen myös lomake- ja haastattelukysymysten muotoilussa. Tein haastattelukysymykset moneen kertaan, ennen kuin haastattelut valmistuivat. Vaihdoin useasti kysymysten järjestystä, jätin joitain kysymyksiä pois ja joitakin muotoilin monta kertaa. Kävin esimerkiksi työntekijöiden ja lasten haastatteluja etukäteen mielessäni läpi ja mietin, miten he mahdollisesti kysymyksiin vastaisivat. Sen jälkeen mietin, tarvitsinko sen tyyppisiä vastauksia opinnäytetyöni arviointivaiheessa.

Esimerkiksi lasten haastattelussa aikomukseni oli alun perin kysyä lapsilta, mikä toiminta oli heidän mielestään ollut parasta tällä leirillä. Oletin jonkun lapsen vastaavan kysymyksen esimerkiksi, että leiriolympialaiset olivat parasta toimintaa. Pian huomasin, etten tarvinnut tuota tietoa mihinkään ja päätin muokata kysymystä. Lopulta päätin kysyä lapsilta haastattelussa, mikä toiminta oli leirillä parasta yhdessä vanhempien kanssa. Tämän kysymyksen vastauksia oikeasti tarvitsin tavoitteiden toteutumisen arvioinnissa.

”Mitä opin lasten kanssa työskentelystä? Toiminko lapsilähtöisesti?”

Toiminnan suunnitteluvaiheessa huomioin lapset siten, että suunnittelin jokaisen toiminnallisen tuokion sellaiseksi, että lapset pystyivät niihin osallistumaan. Pyrin valitsemaan sellaista toimintaa, josta lapset innostuisivat. Ohjaustilanteissa lapsilähtöisyys toteutui esimerkiksi ohjeiden selkiyttämässä ja puhumalla lapsiystävälliseen sävyyn. Lasten haastatteluun pyrin keksimään mahdollisimman yksinkertaisia, lapsille suunnattuja kysymyksiä. Kiinnitin huomiota erityisesti sananvalintoihin ja valitsin mielestäni helppoja ja lapsille tuttuja sanoja, jotta lapset ymmärtäisivät kysymykset. Varasin lasten haastatteluun myös hymynaaman, surunaaman ja epäröivän naaman kuvat, jotta lapsi pystyi tarvittaessa valitsemaan niistä vastauksen kysymykseen. Työntekijöiden täyttämässä jana-arvioinnissa yhtenä kysymyksenä oli, huomiointo toiminnassa lapset ja toiminko lapsilähtöisesti. Työntekijöiden mielestä toimintani oli lapsilähtöistä.

Tutustuin yleisesti lasten kanssa työskentelyyn jo ennen leiriä teorianavulla. Leirillä sain kokeilla ensimmäistä kertaa, millaista oli ohjata ryhmämuotoista tavoitteellista toimintaa lapsiperheille. Hämmennyin leirin alussa siitä, kun lapset eivät jaksaneet ollenkaan kuunnella ohjeita, vaan juoksimat ympäri tilaa ja metelöivät. Oli kuitenkin eri asia ohjata toimintaa perheille kuin pelkää lapsille. Perheille toimintaa ohjatessa mietin, voinko minä toiminnan ohjaajana pyytää lapsia rauhoittumaan ja kuuntelemaan, vai kuuluuko se tehtävä lasten vanhemmille. En puuttunut lasten toimintaan vaan jätin sen tehtävän vanhemmille. Jos olisin ohjannut toimintaa pelkää lapsille, olisin toiminut eri tavalla ja ohjeistanut lapsia kuuntelemaan.

”Mitä opin perheleiritoiminnasta?”

Sain opinnäytetyöprosessin aikana paljon tietoa päihdeperheiden perheleiritoiminnasta. Perheleirit vaikuttavat olevan päihdeperheille erittäin merkityksellisiä. Perheleireillä päihdeperheiden lapset ja vanhemmat saavat olla yhdessä koko viikonlopun, mikä on monelle perheelle tärkeä asia muun muassa siksi, että monet päihdeperheiden lapsista asuvat sijaisperheissä, eikä perheillä ole paljoa yhteistä aikaa. Leirillä myös päihteidenkäyttö on ehdottomasti kielletty, joten lapset saavat ainakin leirillä nauttia selvien vanhempien kanssa vietetystä ajasta.

Päihdetyö on usein aikuiskeskeistä, ja päihdeperheiden lapset saattavat jäädä vanhemman päihdeongelman hoidossa täysin ulkopuoliseksi. Perheleirille lapsetkin saavat tulla mukaan, jolloin heillä on mahdollisuus olla osa vanhemman kuntoutusprosessia. Leirillä myös vertaistuen saaminen helpottuu, koska siellä ollaan niin tiiviisti yhdessä koko viikonloppu. Niin vanhemmat kuin lapsetkin voivat kohdata leirillä samassa tilanteessa olevia vertaisiaan.

Ennen leirin alkamista työntekijät varasivat leirikeskusta jo seuraavan vuoden perheleiriä varten. Sopivaa ajankohtaa oli vaikea löytää, koska leirikeskukselle oli tullut jo paljon varauksia vuoden päähän. Tästä opin, että perheleirin järjestämisessä ja etenkin leiripaikan varaamisessa on oltava ajoissa asialla.

Opin myös, että perheleirin sisältö saattaa vaihdella hyvinkin paljon. Tällä kyseisellä perheleirillä, jossa toteutin opinnäytetyöni toiminnallisen osuuden, keskityttiin paljon ohjattuun perheen yhteiseen toimintaan ja toimittiin lasten ehdoilla. Joskus taas leirillä voidaan keskittyä enemmän päihdeongelman käsittelyyn, vertaistukeen ja keskusteluryhmiin. Joillakin leireillä vapaa-aikaa on enemmän, joillakin vähemmän. Perheleireillä on aina myös jokin päihderiippuvuuteen liittyvä teema, jota on tarkoitus pohtia ja käsitellä leirillä. Esimerkiksi tällä leirillä teemana oli, miten kertoa päihdeongelmastaan lapselle.

7.3 Yhteys aiempiin tutkimuksiin

Lapsen ja vanhemman välisen vuorovaikutuksen tukemisesta toiminnallisten menetelmien avulla en löytänyt aiempaa tutkimustietoa. Anu Leppimanin tutkimus ”Arjen elämyksiä - leiri- ja elämispohjainen Arkipäivät-perhepalvelu” liittyy kuitenkin osittain tämän opinnäytetyön aiheeseen. Leppiman on tutkimuksessaan selvittänyt elämyksellisten ja toiminnallisten perheleirien vaikutusta sosiaaliseen kokemukseen. Tutkimuksen tuloksista käy ilmi, että toiminnallisten menetelmien avulla luotu elämyksellinen ympäristö oli auttanut perheenjäseniä tutustumaan toisiinsa paremmin, saanut aikaan vastavuoroista tukea sekä iloa yhdessä tekemisestä. Tutkimuksesta oli saatu samansuuntaista tietoa kuin tämän opinnäytetyönkin yhteydessä esimerkiksi siitä, että leirin alussa perheet kaipaavat enemmän omaa vapaa-aikaa ja vähemmän järjestettyä toimintaa. Tutkimus oli osoittanut myös, että perheet tarvitsisivat nykyistä enemmän yhdessä vietettyä aikaa lasten kanssa sekä elämyksellistä toimintaa. (Leppiman 2010, 232-234.)

Aiheeseen liittyen on tehty myös aiemmin opinnäytetöitä. Esimerkiksi Sanna Koivulan opinnäytetyön aihe liittyy läheisesti tämän opinnäytetyön aiheeseen. Erona on se, että tämän opinnäytetyön toiminta toteutettiin perheleirillä ja Koivulan ohjaama toiminta toiminnallisessa ryhmässä, joka kokoontui useamman kerran. Koivulan saamat tulokset ovat samansuuntaisia kuin tämän opinnäytetyön tulokset: lapsen ja vanhemman välisen vuorovaikutuksen tukeminen onnistui toiminnallisten menetelmien avulla. Esimerkiksi koskettaminen ja iloinen yhdessä tekeminen ovat olleet Koivulan saamien tulosten mukaan vuorovaikutusta tukevia elementtejä. Myös läsnäolo ja kiinnostuksen osoittaminen olivat tukeneet vuorovaikutusta vanhemman ja lapsen välillä. (Koivula 2014, 50.)

Myös Aino-Liisa Turpeinen ja Elina Virtanen ovat tehneet opinnäytetyön vuorovaikutuksen tukemisesta toiminnallisten menetelmien avulla. Heidän opinnäytetyössään tavoitteena oli tukea lapsen ja isovanhemman välistä vuorovaikutusta toiminnallisilla menetelmillä. Myös Turpeisen ja Virtasen saamat tulokset ovat samansuuntaisia tämän opinnäytetyön tulosten kanssa. He arvioivat, että esimerkiksi rentoutus oli tukenut vuorovaikutusta siksi, että se oli lähentänyt lasta ja isovanhempaa fyysisesti. Askartelu oli mahdollistanut mukavan yhdessäolon, ja sen avulla lapsi ja isovanhempi saivat myös yhteisen konkreettisen muiston toiminnasta. (Turpeinen & Virtanen 2013, 82-83.)

8 Pohdinta

Aiemmin teoriaosuudessa kerroin, miten toiminnallisten menetelmien avulla voidaan tukea lapsen ja vanhemman välistä vuorovaikutusta. Kerroin, että toiminnallisten menetelmien avulla voidaan muun muassa parantaa perheen me-henkeä, saada aikaan keskustelua ja lähentää osallistujia toisten kanssa. Arvioinnissa nämä seikat nousivat mielestäni selkeimmin esiin, sillä ohjaamani toiminta aikaansai erityisesti näitä vuorovaikutukseen liittyviä asioita. Perheen me-hengen vahvistamisesta kertoivat niin vanhemmat, työntekijät kuin omat havaintonikin. Erityisesti me-henkeä vahvistivat olympialaiset ja kuvataidetoiminta. Keskustelua syntyi kaikessa muussa toiminnassa paitsi satuhieronnessa, koska siinä oli tarkoituskin olla puhumatta. Ohjaamani toiminta myös lähensi lapsia ja vanhempia toistensa kanssa, mikä tuli esiin jo arviointiosuudessa. Esimerkiksi erään vanhemman mukaan toiminta synnytti hänen ja lapsen välille yhteenkuuluvuuden tunteen ja vankan siteen.

Tutustumisharjoituksiin liittyvässä teoriassa kerroin, että niiden on tarkoitus auttaa toisiin tutustumisessa, laukaista jännitys ja luoda hyvää yhteishenkeä. Kuten arviointiosuudesta kävi ilmi, juuri nämä asiat toteutuivatkin ohjaamieni tutustumisharjoitusten aikana. Kuvataidetoiminnasta kerroin, että se mahdollistaa jatkuvan vuorovaikutuksen osallistujien kesken, sen avulla voidaan näyttää omia taitojaan muille, tuoda ajatuksia ja tunteita konkreettiseen muotoon, ja että kuvataidetoiminnasta jää tekijöille konkreettinen muisto. Kerroin, että kuvataidetoiminnasta voi saada myös onnistumisen kokemuksia. Ainakin nämä kuvataidetoiminnan teoriaosuudesta poimitut asiat toteutuivat leirillä ohjaamani kuvataidetoiminnan aikana, mikä käy ilmi myös arvioinnista.

Liikunnan teoriaosuudessa kerroin perheen yhteisen liikunnan esimerkiksi vahvistavan perheen me-henkeä, ja että liikunnasta voi saada onnistumisen kokemuksia ja iloa. Nämä asiat nousivat vahvasti esiin myös arviointiosuudessa. Satuhieronnan teoriaosuudessa kerroin, että koskettaminen ja kosketuksen vastaanottaminen helpottuu sadun avulla. Tämän toin esiin myös arvioinnissa, koska havaitsin leiriläisistä juuri sen, että heidän oli paljon helpompi koskettaa ja ottaa kosketus vastaan, kun se oli ohjattua, leikinomaista toimintaa. Teoriaosuudessa ker-

roin myös, että kosketus viestii hierottavalle, että hän on tärkeä ja rakastettu, ja juuri näin eräs äiti kertoi satuhieronnan aikana kokeneensa.

Kerroin aikaisemmin teoriaa myös perheleirin suunnittelusta. Mielestäni tässäkin kohtaa teoria ja käytäntö yhdistyivät toisiinsa, sillä opinnäytetyöni toimintaympäristönä toiminut päihdeperheiden leiri suunniteltiin hyvin pitkälti samalla tavalla kuin mitä teoriaosuudessa kerrottiin. Leirin suunnittelu aloitettiin jo vuosi ennen leiriä, kun leiripaikka varattiin. Tarkempia suunnitelmia alettiin tehdä noin puoli vuotta ennen leiriä, kuten teoriaosuudessa kehoitettiin. Myös leirikirjeet ja leirin alustava ohjelma postitettiin leiriläisille muutama kuukausi ennen leiriä suosituksen mukaisesti. Leiriohjelma suunniteltiin tarkasti, mutta siihen jätettiin myös jouston varaa, aivan kuten teoriaosuudessa suositeltiin. Leirille sovittiin myös tavoitteet, ja ohjaajat jakoivat vastuualueet keskenään. Teoriaosuudessa suositeltiin myös tutustumisharjoitusten sisällyttämistä leiriohjelman alkuun, mikäli leiriläiset ovat toisilleen ennestään tuntemattomia. Juuri näin toimimmekin, ja vastuu tutustumisosiosta annettiin minulle.

8.1 Opinnäytetyön arvioinnin luotettavuus

Arvioidessani opinnäytetyöni luotettavuutta kiinnitän huomiota käyttämiini lähteisiin sekä arvioinnissa käyttämiini mittareihin, joita olivat vanhempien kyselylomakkeet, lasten haastattelut, työntekijöiden haastattelu ja omat havaintoni. Käyttämieni lähteiden luotettavuus vaihtelee. Käytin paljon painettuja kirjallisia lähteitä, joiden koen olevan luotettavia. Suuri osa käyttämistäni lähteistä on nettilähteitä. Useimpien nettilähteiden uskon olevan yhtä luotettavia kuin painettujenkin lähteiden. Esimerkiksi Opetusministeriön, Opetushallituksen sekä Terveystieteiden tutkimuskeskuksen julkaisut ovat mielestäni luotettavia lähteitä. Vähiten luotettavimpina lähteinä pidän opinnäytetöitä. Mielestäni opinnäytetöiden käyttäminen lähteenä oli tässä opinnäytetyössä perusteltua siinä mielessä, että juuri tämän opinnäytetyön aiheesta ei ollut saatavilla aiempaa luotettavaa tutkimustietoa. Opinnäytetöistä saatujen tulosten pohjalta pystyin vertaamaan tässä opinnäytetyössä saamiini tuloksia muiden saamiin tuloksiin.

Luotettavimpina arvioinnin mittareina pidän työntekijöiden haastattelua sekä vanhempien täyttämiä kyselylomakkeita. Työntekijöiden haastattelu on mielestäni luotettavampi mittari kuin omat havaintoni siksi, että heillä oli enemmän aikaa havainnoida leiriläisiä minun ohjattessa heitä, ja kolmella ihmisellä on paremmat mahdollisuudet saada havainnoistaan luotettavaa tietoa kuin minulla yksinani. Koska työntekijöiden tekemät havainnot ja näkemykset vuorovaikutuksen tukemiseen liittyen eivät juuri olleet ristiriidassa keskenään, pidän heidän tekemiään havaintoja luotettavina. Tietenkin tulee muistaa, että hekin olivat havainnoijina toiminnan ulkopuolisia henkilöitä, eivätkä voi tietää, miten leiriläiset todellisuudessa kokivat toiminnan.

Toiminnan ohjaaminen ja havainnointi yhtä aikaa oli haastavaa. Esimerkiksi leiriolympialaisissa minulla oli ohjatessa niin kiire, ettei aikaa jäänyt kovin paljon havaintojen tekemiselle. Varsinkin leiriolympialaisten ajalta minulta jäi varmasti paljon asioita havaitsematta. Omat havaintoni ovat siinä mielessä luotettavia, että kirjasin ne tarkkaan ylös heti toiminnan jälkeen, joten ne olivat vielä tuoreessa muistissa. En ole myöskään vääristellyt tekemiäni havaintoja. Arvioinnin luotettavuutta parantaa myös se, että monessa asiassa omat havaintoni, lasten ja vanhempien kokemukset sekä työntekijöiden havainnot eivät olleet ristiriidassa keskenään.

Vanhempien kyselylomakkeita pidän siksi luotettavina, että vanhemmat olivat itse toiminnassa mukana, joten he varmasti itse tietävät parhaiten, miten kokivat asiat. Vanhemmat ovat myös aikuisia ihmisiä ja heillä on kykyä arvioida toimintaa ja esimerkiksi vuorovaikutuksen tukemisen onnistumista, toisin kuin lapsilla. Vanhempien täyttämässä kyselylomakkeissa on kuitenkin aina se mahdollisuus, että he ovat joko tarkoituksella tai vahingossa vääristelleet jotakin tietoa, tai ovat täyttäneet lomakkeen hätiköidysti miettimättä kysymyksiä lainkaan. Lasten haastatteluja pidän kuitenkin luotettavina siinä mielessä, että lapset vaikuttivat vastauksissaan olevan aidosti sitä mieltä, mitä sanoivat olevansa. Mielestäni lasten kokemukset ja näkemykset ovat yhtä arvokkaita kuin vanhempienkin, vaikka he eivät vielä osakaan arvioida toimintaa samalla tavalla kuin aikuiset. Leiriläisten antama palaute olisi ollut mielestäni luotettavampaa, jos olisin saanut palautteen kaikilta leiriläisiltä. Osa leiriläisistä kuitenkin poistui leiriltä ennen palautetilaisuutta, joten heiltä palaute jäi saamatta.

8.2 Opinnäytetyön toiminnan eettisyys

Noudatin opinnäytetyössäni sosiaalialan eettisiä periaatteita. Minulla oli Seinäjoen Kaupungin myöntämä tutkimuslupa, ja lisäksi jokainen leirille osallistunut allekirjoitti leirin alussa lupalomakkeen. Lomakkeessa kerrottiin opinnäytetyön taustasta, tavoitteista, aineistonkeruumenetelmistä sekä siitä, että toimintaan osallistuminen oli täysin vapaaehtoista. Kerroin leirin alussa opinnäytetyöstäni leiriläisille avoimesti ja rehellisesti, ja kerroin, että ohjaamaani toimintaan osallistuminen on vapaaehtoista. Kerroin perheille myös vaitiolovelvollisuudestani. Mielestäni valitsemani aihe oli eettisten periaatteiden mukainen.

Suojelen leirille osallistuneiden henkilöiden anonymiteettiä, mikä on erityisen tärkeää, koska kohderyhmänä olivat päihdeperheet. Tästä syystä en esimerkiksi hakenut lupaa valokuvaamiseen leirillä. En myöskään kysynyt missään haastatteluissa tai lomakkeissa kenenkään nimiä.

Toiminnallisten menetelmien valinnassa pidin mielessä eettisyyden: en valinnut epäeettisiä toimintoja, enkä halunnut esimerkiksi ottaa suunnitelmaani sellaisia leikkejä, joista leikkijöi-

tä tippuu pois. En valinnut myöskään sellaisia toimintoja tai leikkejä, jossa joku nolataan tai jossa pienet lapset voisivat satuttaa itsensä. Toimintatuokioiden osallistumisen on oltava vapaaehtoista. Jos joku ei halua osallistua, hänen ei tarvitse edes perustella, miksei hän halua. Mielestäni myös leirin sääntöjen laatiminen edesauttoi leiritoiminnan eettisyyttä: sääntöjen avulla myös leiriläiset pystyivät toimimaan eettisesti oikein. Leiriläisten laatimissa säännöissä mainittiin esimerkiksi, ettei ketään saa kiusata.

Laatimani haastattelu- ja kyselylomakekysymykset noudattivat eettisiä periaatteita. En kysynyt esimerkiksi millään tavalla loukkaavia kysymyksiä. Lasten haastatteluissa kysyin vain haastattelurungon sisältämät kysymykset, enkä kysellyt heidän taustoistaan mitään. Myöskään vanhempien kyselylomakkeissa ei ollut kysymyksiä heidän taustoistaan, vaan kysymykset keskittyivät lapsen ja vanhemman väliseen vuorovaikutukseen. En myöskään kysynyt leirin työntekijöiltä etukäteen tietoja leiriläisten taustoista, koska se olisi tuntunut epäeettiseltä toiminnalta, sillä en tarvinnut taustatietoja opinnäytetyössäni. Pyrin arvioimaan toimintaani ja tavoitteiden toteutumista mahdollisimman rehellisesti, enkä vääristellyt saatuja tuloksia.

8.3 Työelämälähtöisyys, hyödyt työelämälle ja aikaansaadut muutokset

Toimin mielestäni työelämälähtöisesti opinnäytetyöprosessin aikana. Työntekijät asettivat suunnittelemani toiminnalle raamit, joita noudatin. Muutin suunnitelmiani työntekijöiden toiveesta yhdessä heidän kanssaan ja toteutin heidän antamiaan ideoita leiritoiminnassa. Esimerkiksi idea leiriolympialaisiin ja perhevaakunan askarteluun tuli työntekijöiltä. He halusivat antaa minulle melko vapaat kädet toiminnan suunnittelussa, joten kunnioitin tätä toivetta ja suunnittelin leiritoiminnan melko itsenäisesti, välillä kysellen työntekijöiden mielipiteitä suunnitelmistani. Myös leirillä olin valmis joustamaan ja esimerkiksi lyhentämään toimintatuokioiden pituutta työntekijöiden ehdotuksesta. Vaihdoimme myös joidenkin tuokioiden alkamisaikaa työntekijöiden toiveesta.

Opinnäytetyöni toteuttaminen perheleirillä sai aikaan muutoksia leiriohjelmassa, kun toiminnallisia menetelmiä otettiin aiempaa enemmän mukaan leirin ohjelmaan. Lisäksi tämä toiminnallisuuden lisäämisen kokeilu tuotti leirin aikana, sen lopussa ja varmasti myös jälkeensä hedelmällistä keskustelua siitä, miten tulevien leirien ohjelma kootaan. Pohdimme leirin lopussa yhdessä työntekijöiden ja leiriläisten kanssa, tulisiko leirillä keskittyä enemmän tekemiseen ja toimintaan vai keskusteluun. Osa vanhemmista oli sitä mieltä, että keskusteluryhmiä tarvittaisiin leirille enemmän, joidenkin mielestä taas toiminnallisempi ohjelma on perheleirille parempi vaihtoehto. Leirin työntekijöitä ja minua itseäni mietitytti se, onko perheleiri oikea paikka vanhempien keskusteluryhmille. Pohdimme, pitäisikö vanhemmille järjestää Päihdeklinin kautta oma keskusteluryhmä, joka kokoontuisi säännöllisesti joka toinen viikko, koska keskustelulle olisi selkeästi tarvetta. Työntekijät ja vanhemmat alkoivatkin lei-

rin lopussa jo lyödä lukkoon päivämääriä, jolloin ryhmä kokoontuisi. Tämä oli mielestäni paras ratkaisu ainakin lasten kannalta tulevia leirejä ajatellen.

Leiriläisten antaman palautteen perusteella työntekijät päättivät myös lisätä seuraavalla leirillä perheiden omaa vapaa-aikaa. Vapaa-ajan tarve tuli leirillä esiin useampaan kertaan. Leiriläisten antamasta palautteesta sain myös selville, mitkä toiminnalliset menetelmät olivat olleet mieluisimpia. Ainakin leiriolympialaisista leiriläiset olivat pitäneet valtavasti, joten ne kannattaa ehdottomasti järjestää myös tulevilla leireillä.

Opinnäytetyöni oli hyödyksi työelämälle siinäkin mielessä, että sen toteuttaminen perheleirillä vähensi työelämän toimijoiden työtaakkaa, sillä ohjaamani toiminta kattoi melko suuren osan koko leirin ohjelmasta. Lisäksi leirin järjestäjät saivat ohjaamastani toiminnasta ideoita yhdessä toimimiseen. Toivon, että onnistuin innostamaan työntekijöitä luovien ja toiminnallisten menetelmien käyttöön myös jatkossa.

8.4 Aiheen jalostaminen: idea uudelle tutkimukselle

Pyysin työntekijöiltä palautetta siitä, mitä olisin voinut heidän mielestään tehdä toisin ajattelun vuorovaikutuksen tukemista. Työntekijöiden mielestä olisin voinut havainnoida perheiden vuorovaikutusta ja tehdä jonkinlaisen yleissilmäyksen siitä, mitkä perheet tarvitsevat tukea vuorovaikutuksessa, ja millaista tukea he siinä tarvitsevat. Sitten olisin voinut ottaa kyseisiin perheisiin kontaktia ohjaamieni tuokioiden jälkeen, ja esimerkiksi ehdottaa perheen lapsille ja vanhemmille jotain yhteistä tekemistä, joka tukisi heidän tarpeitaan.

Mielestäni oli kuitenkin tärkeää keskittyä suunnitteluorientoituneessa opinnäytetyössä vain etukäteen suunniteltujen toiminnallisten tuokioiden ohjaamiseen. Toki olisin voinut järjestää perheille yhteistä tekemistä ohjaamieni toimintatuokioiden ulkopuolellakin, mutta olisin silti jättänyt kyseisen toiminnan kokonaan opinnäytetyöni ulkopuolelle, koska muuten aiheesta olisi tullut liian laaja ja monimutkainen. Havaintojen pohjalta suunnitellun toiminnan tavoite olisi toki ollut sama, eli lapsen ja vanhemman välisen vuorovaikutuksen tukeminen, ja idea sinänsä oli todella hyvä. Mielestäni tavoitteellisen toiminnan suunnittelu ja toteutus havaintojen pohjalta olisi kuitenkin ollut täysin mahdotonta kesken kolmipäiväisen leirin. Kaikki aikani leirillä meni jo aiemmin suunnittelemini tuokioiden valmisteluun, ohjaamiseen ja havaintojen jäsentämiseen, eikä minulle jäänyt leirillä juurikaan vapaa-aikaa.

Sain kuitenkin tästä työntekijöiltä saamastani palautteesta idean jalostaa opinnäytetyöni aiheita eteenpäin, esimerkiksi uuden, samaan aiheeseen liittyvän tutkimuksen aiheeksi. Tämä aihe ei kuitenkaan sovellu mielestäni perheleirille vaan pikemminkin toiminnalliseen ryhmään, joka kokoontuu esimerkiksi kerran viikossa. Näin aikaa jäisi enemmän havaintojen ana-

lysoimiseen ja toiminnan suunnitteluun. Tavoitteena voisi olla lapsen ja vanhemman välisen vuorovaikutuksen tukeminen, mutta ero tähän opinnäytetyöhön tulisi siinä, että toiminta suunniteltaisiin aina edellisillä tapaamiskerroilla tehtyjen havaintojen pohjalta. Näin pystyttäisiin paremmin antamaan lapsille ja vanhemmille tukea juuri heidän tarvitsemissaan asioissa.

Lähteet

- Burakoff, K. 2012. Papunet. Toimiva vuorovaikutus. Viitattu 8.6.2014.
<http://papunet.net/tietoa/toimiva-vuorovaikutus>
- Hellinen, E. 2009. Theraplay-terapian vaikutukset lapsiperheen arkeen ja vuorovaikutukseen. Tampereen yliopisto: Pro gradu -tutkielma. Viitattu 14.10.2014.
<https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/81102/gradu03934.pdf?sequence=1>
- Himpulat 2014. Mitä on perheliikunta? Viitattu 15.10.2014.
<http://www.himpulat.fi/tuntivalikoima/mita-on-perheliikunta>
- Holmberg, T. 2003. Lapset ja vanhempien päihdeongelma. Opas vanhemmille, lastensuojelun ammattilaisille ja muille lasten kanssa työskenteleville. A-klinikkasäätiö/PERHO-projekti. A-klinikkasäätiön raporttisarja nro 48. Saarijärvi: Saarijärven Offset.
- Hyppönen, M. & Linnossuo, O. 2004. Zip, zap ja boing: Leikkejä ja muita toiminnallisia menetelmiä hoito-, kasvatusta- ja sosiaalialan työhön. Helsinki: Lasten Keskus.
- Karppinen, S., Ruokonen, I. & Uusikylä, K. 2005. Taidon ja taiteen luova voima. Kirjoituksia 9-12-vuotiaiden lasten taito- ja taidekasvatuksesta. Helsinki: Oy FINN LECTURA Ab.
- Keränen, E., Nissinen, P., Saarnio, T. & Salminen, M. 2001. Sosiaalialan työn uudet ulottuvuudet. Helsinki: Tammi.
- Ketola, T. 2002. Leirituuli. Käsikirja leiritoiminnan järjestäjille ja ohjaajille. Helsinki: Lasten Keskus Oy.
- Koivula, S. 2014. Aapo-apinan matkassa - Vanhemman ja lapsen välisen vuorovaikutuksen tukeminen. Laurea-ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö. Viitattu 18.10.2014.
https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/73764/Koivula_Sanna.pdf?sequence=1
- Korhonen, S. 2008. Lapsen ja vanhemman välisen myönteisen vuorovaikutuksen vahvistaminen: Vuorovaikutusleikkioppaan käyttö kasvatusneuvonnan ja -ohjauksen apuvälineenä. Viitattu 18.10.2014. <http://www.thl.fi/documents/10542/473773/vuorovaikutusleikkiopas.pdf>
- Launonen, K. 2012. Papunet. Varhainen vuorovaikutus. Viitattu 5.6.2014.
<http://papunet.net/tietoa/varhainen-vuorovaikutus>
- Lastensuojelun käsikirja 2013. Loma-, leiri- ja virkistystoiminta. Viitattu 5.6.2014.
<http://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/avohuolto/lastensuojelun-avohuollon-tukitoimet/loma-leiri-ja-virkistystoiminta?SetLayoutSuffix=Text&SetStyleSuffix=Text>
- Leppiman, A. 2010. ARJEN ELÄMYKSIÄ - Leiri- ja elämispohjainen Arkipäivät-perhepalvelu sosiaalisen kokemuksen tuottajana. Lapin yliopisto. Akateeminen väitöskirja. Viitattu 19.10.2014.
http://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/67121/Leppiman_DORIA.pdf?sequence=1
- Liikanen, H-L 2010. Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia - ehdotus toimintaohjelmaksi 2010-2014. Helsinki: Opetusministeriö, kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan osasto. Viitattu 13.10.2014.
<http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2010/liitteet/OPM1.pdf?lang=fi>
- Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2013. Tutustumis-, vuorovaikutus- ja nimileikit. Viitattu 6.6.2014. http://www.mll.fi/vanhempainnetti/lasten_leikit/tutustumisleikit/

Markkanen, E-L 2012. Kuulun! Välineitä ryhmätoiminnan tukemiseen. Mannerheimin Lastensuojeluliitto. Viitattu 28.4.2014. http://mll-fi-bin.directo.fi/@Bin/a7c4bddf796558c3775dc754989a7f33/1398714726/application/pdf/15493454/MLL%20Kuulun_www.pdf

Nietosvuori, L. 2008. Luovat ja toiminnalliset menetelmät sosionomin työssä. Teoksessa Viinamäki, L. (toim.). 14 puheenvuoroa sosionomien (AMK) asemasta Suomen hyvinvointiasiantuntijajärjestelmässä. Kemi: Kemi-Tornion ammattikorkeakoulu. Viitattu 16.10.2014. http://www3.tokem.fi/kirjasto/tiedostot/Viinamaki_A_2_2008.pdf

Ojala, T. & Uutela, A. 1993. Rakentava vuorovaikutus. Porvoo: Wsoy.

Opetushallitus 2013. Tunteesta tunteeseen. Viitattu 8.6.2014. http://www.edu.fi/tunteesta_tunteeseen/tunteet_mita_ne_ovat

Perheliikuntaverkosto 2013. Ohjaa & innosta! Viitattu 18.10.2014. http://www.perheliikunta.fi/files/perheliikunta/Liikuntavinkit/Perheliikunta.fi_Innosta%20ja%20ohjaa_netti.pdf

Revolution Health Group 2006. All Together Now: The Benefits of Family Exercise. Viitattu 18.10.2014. <http://www.commonhealth.virginia.gov/documents/hf/AllTogetherNow.pdf>

Ruisniemi, A. 2006. Vanhemmuus päihderiippuvuudesta toipumisen voimavarana. Teoksessa Nätkin, R. (toim.) Pullo, pillerit ja perhe. Vanhemmuus ja päihdeongelmat. Juva: WS Bookwell.

Salo, T. 2014. Diakoniatyöntekijä Tuomo Salon haastattelu 17.4.2014.

Strandén, P. 2002. Hynttyyt yhdessä -projekti toi leiritoimintaan uuden mallin: Lapset ovat päihdeperheiden leireillä erityisasemassa. Sininauhaliiton tiedotuslehti 2/2002. Viitattu 6.6.2014. <http://www.sininauhaliitto.fi/data/liitteet/43321677.pdf>

Taitto, A. 2002. Huomaa lapsi. Päihdeongelma perheessä. Helsinki: Lasten Keskus/LK-kirjat.

Tarina ja Kosketus Oy 2014. Mitä satuhieronta on? Viitattu 18.10.2014. <http://satuhieronta.fi/mita-satuhieronta-on/>

Taskinen, S. 2006. Lapsiin kohdistuvien vaikutusten arvioiminen. Helsinki: Stakes. Viitattu 3.11.2014. <http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/75271/lapsivaikutukset.pdf?sequence=1>

TEKO - Terve koululainen 2014. Liikuntaa perheen parissa. Viitattu 18.10.2014. <http://www.tervekoululainen.fi/elementit/fyysinenaktiivisuus/suomalaistennuortenliikunta/perheliikuntaa>

Toivakka, S. & Maasola, M. 2011. Itsetunto kohdalleen! Harjoituksia itsetuntemuksen ja vuorovaikutustaitojen oppimiseen. Taito-sarja. Juva: PS-kustannus.

Tuovinen, S. 17.1.2012. Akuutti. Yle. Viitattu 18.10.2014. Ohjelman tallenne katsottavissa: <https://www.youtube.com/watch?v=nrFd9k9ca3E>.

Tuovinen, S. 2011. Satuhieronta-työkirja. Viitattu 18.10.2014. <http://satuhieronta.fi/satuhieronta/satuhieronta-tyokirja-VEDOS.pdf>

Turpeinen, A-L. & Virtanen, E. 2013. Mummin kanssa: lastenlasten ja isovanhempien vuorovaikutuksen tukeminen luovin toiminnallisilla menetelmin. Savonia-ammattikorkeakoulu. Opinäytetyö. Viitattu 18.10.2014. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/62513/Turpeinen_Aino-Liisa%20ja%20Virtanen_Elina.pdf?sequence=1

Valkeapää, M. 2011. Pomppivat pavut. Helsinki: Lasten Keskus.

Vilén, M., Seppänen, P., Tapio, N. & Toivanen, R. (toim.) 2010. Kohtaamisia lapsiperheissä: menetelmiä perhetyöhön. Helsinki: Kotimaa / Kirjapaja.

Vilka, H. 2010. Toiminnallinen opinnäytetyö. Viitattu 6.5.2014.
http://vilka.fi/hanna/Toiminnallinen_ont.pdf

Vilka, H. & Airaksinen, T. 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Helsinki: Tammi.

Kuviot

Kuvio 1 Käsitekartta lapsen ja vanhemman välisestä vuorovaikutuksesta.....	11
--	----

Taulukot

Taulukko 1: Opinnäytetyön tavoitteet, mittarit ja arviointikysymykset	42
---	----

Liitteet

Liite 1 Tutkimuslupa.....	69
Liite 2 Leirikirje.....	70
Liite 3 Leiriohjelma.....	72
Liite 4 Vanhempien kyselylomake.....	74
Liite 5 0-3-vuotiaiden lasten vanhempien kyselylomake.....	78
Liite 6 4-8-vuotiaiden lasten haastattelu.....	80
Liite 7 Työntekijöiden haastattelukysymykset.....	81
Liite 8 Ohjaajuuden arviointi.....	82
Liite 9 Toimintatuokiot.....	83

Liite 1 Tutkimuslupa

PÄÄTÖS / apulaiskaupunginjohtaja

Päivämäärä 17.6.2014

Pykälä 30/2014
SOTE 2/2014

Asia	Tutkimuslupa / Jenna Kari	
	<p>Laurea-ammattikorkeakoulussa sosionomi (AMK) -tutkintoa opiskeleva Jenna Kari anoo tutkimuslupaa opinnäytetyötään varten. Tutkimuksen aiheena on toiminnalliset menetelmät lapsen ja vanhemman välisen vuorovaikutuksen tukena päihdeperheiden leirillä.</p> <p>Tutkimuksen tarkoituksena on kehittää Seinäjoen päihdekliniikan ja Seinäjoen alue seurakunnan perheleiritoimintaa ohjaamalla leirillä toiminnallisia menetelmiä. Opinnäytetyö on toimintakeskeinen.</p> <p>Tarkempi tutkimuslupa-anomus liitteessä.</p>	
Päätös	<p>Päätän myöntää tutkimusluvan edellyttäen, että</p> <ul style="list-style-type: none"> - asiakkaiden tutkimukseen osallistuminen on ehdottoman vapaaehtoista - tutkimuksessa saatujen tietojen osalta noudatetaan salassapitovelvollisuutta - tutkimuksessa yksittäiset henkilöt eivät saa ole tunnistettavissa 	
Allekirjoitus	 Apulaiskaupunginjohtaja, p. 014 2081000 jenni.kari@seinajoki.fi	
Oikaisu-vaatimusohje	<p>Päätökseen tyytymätön voi tehdä kirjallisen oikaisuvaatimuksen osoitteella: Sosiaali- ja terveyslautakunta, Kirkkokatu 6, PL 215, 60101 Seinäjoki, neljänentoista (14) päivän kuluessa päätöksen tiedoksisaannista. Oikaisuvaatimuksesta on käytävä ilmi vaatimus perustellun ja se on tekijän allekirjoitettava.</p>	
Julkisesti nähtävänä	Sosiaali- ja terveyskeskus	
Tiedoksianto	Kenelle Jenna.Kari@live.fi (Jenna Kari), jenni.kari@seinajoki.fi	Päivämäärä
	Miten ☐ Lähetetty postitse saantitodistusta vastaan ☐ Lähetetty postitse tavallisena kirjeenä ☐ Lähetetty sisäisessä postissa ☐ Luovutettu Vastaanottajan allekirjoitus ☒ Lähetetty sähköpostissa Johtajan sihteeri, p. 014 2081000	

Liite 2 Leirikirje

LEIRIKIRJE

Tervetuloa perheleirille 8-10.8.2014 Ähtäriin!

Kiitos kun olet ilmoittautunut ajoissa Päihdeklinikan ja Seinäjoen seurakunnan yhteistyönä järjestämälle PERHELEIRILLE Ähtäriin HONKINIEMEEN.

Olemme sopineet perheiden tulevan omilla kyydeillään, mikäli ongelmia asian suhteen ilmenee soitelkaa _____:lle puh. 040XXXXXXX tai _____:lle puh. 050XXXXXXX. OSOITE kannattaa laittaa navigaattoriin: Honkiniementie 150 Ähtäri. Aloitamme leirin klo. 14.00 päiväkahvilla ja majoituksella. Palaamme sunnuntaina 10.8 n. 18.00.

Mukaan tarvitset: lakanat, pyyhkeet, henkilökohtaiset hygieniavälineet, mahd.henkilökohtaiset lääkkeet, ja sähän sopivat vaatteet (ulkoilu- ja sisävaatteet) sekä totta kai hyvää leirimieltä!

Ilmoitathan myös lääkityksesi ja perussairautesi leirin ohjaajille (luottamuksellisesti).

Leirin hinta= 50€/perhe ja lasku tulee perässä seuraavassa kirjeessä Seinäjoen kaupungilta. Tarvittaessa saat mahdollisesti taloudellista tukea lastensuojelun tai toimeentulotuen kautta sosiaalitoimesta.

Leirin peruutuksen kanssa oltava tarkka, sillä laskutus lähtee rullaamaan kaupungin rattaissa aina ulosottoon asti, mikäli ei ole tehty peruutusta ajoissa. Ilmoita siis mahdollisesta peruutuksesta nopeasti _____:lle.

Olemme mökeissä, joihin mahtuu parikin perhettä. Suurperheet saavat oman mökin käyttöönsä.

Lapset ovat leiriaikana vanhempien vastuulla mutta ohjelma on osittain jaettu lasten- ja vanhempain ryhmiin. Leirillä on mukana lastenohjaaja, joka järjestää lapsille ja perheille mukavaa puuhaa. Vanhempainryhmissä ohjaajina toimivat _____, _____ ja diakoniatyöntekijä _____.

Uimista ja saunomista ehdimme varmasti harrastaa ja toivon mukaan säät meitä suosivat ja voimme olla paljon ulkona.

Leirin teemat pyörivät vanhemmuuden iloissa ja suruissa sekä lapsen kokemuksissa vanhempien päihteiden käytöstä. Kenenkään ei tarvitse olla leirillä vieraskorea, sillä teillä on yhteinen kokemus taustalla, joillakin kauem-

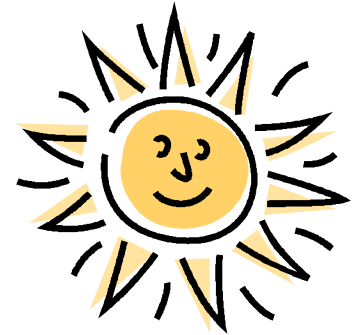
pana, joillakin lähempänä ja tästä syystä vaitiolosta tullaan puhumaan heti leirin alussa.

Leirillä on mukana myös sosionomiopiskelija Jenna Kari, joka suorittaa leirillä opinnäytetyönsä toiminnallisen osuuden. Jenna ohjaa leirillä koko perheen yhteistä toimintaa. Opinnäytetyössä kenenkään nimiä tai muitakaan tietoja ei mainita eikä ketään voida siitä tunnistaa, mutta kaikilta osallistujilta tarvitaan kuitenkin suostumukset. Suostumuslomakkeet täytetään leirin alussa.

Jos joku asia mietityttää, soita ihmeessä ____:lle ja kysy!

Liite 3 Leiriohjelma

PERHELEIRI 8-10.8.2014 HONKINIEMESSÄ

PERJANTAI 8.8.2014

- 14.00 Majoittuminen & Päiväkahvi
15.00 Tutustumista
16.00 Ruoka
Tutustuminen jatkuu
18.30 Saunat Naiset/Miehet
20.00 Iltapala, Iltahetki

LAUANTAI 9.8.2014

- 8.30 Aamupala
9.30 Aamuhetki
10.00 Olympialaiset
12.00 Ruoka
13.00 Laulutuokio
14.00 Kahvit
15.00 Ryhmät

- 17.00 Päivällinen
- 19.00 Saunat Naiset/miehet
- 20.00 Iltahartaus
- 20.30 Iltapala, lettua ja makkaraa grillikatoksella

SUNNUNTAI 10.8.2014

- 9.00 Aamupala
- 10.00 Unelmien saari
- 12.00 Ruokailu
- 13.00 Satuhieronta
- 14.30 Kahvi
- 15:30 Lähtö

Liite 4 Vanhempien kyselylomake

Hei leiriläinen!

Kerään tämän palautteen leirillä ohjaamistani toimintatuokioista opinnäytetyöni arviointia varten. Palautteesi on minulle todella tärkeää ja toivon, että vastaat jokaiseen kysymykseen rehellisesti kokemasi perusteella. Kysymyksiin ei ole oikeita tai vääriä vastauksia. Palaute on nimetön, ja sitä käytetään ainoastaan opinnäytetyöni arvioinnissa.

Sukupuoli: (ympyröi) Mies Nainen

Ikä: _____

Lapsesi/lastesi ikä: _____

Palauta mieleesi ohjaamani toiminnalliset tuokiot:

- Tutustuminen ensimmäisenä leiripäivänä (tervehtimisleikki, kuvakortti-tutustuminen, perheen merkkiääni -leikki, leirin säännöt, perhevaakunan askartelu)
- Leiriolympialaiset
- Unelmien saari -taikataikinatyo
- Satuhieronta-rentoutus

1. Auttoiko ensimmäisenä leiripäivänä ohjaamani toiminta sinua tutustumaan muihin perheisiin? Mikä auttoi tutustumisessa, tai mikä esti tutustumisen?

2. Alla on lueteltu erilaisia lapsen ja vanhemman väliseen vuorovaikutukseen liittyviä asioita. Ympyröi kaikki vuorovaikutukseen liittyvät asiat, jotka muistat kokeneesi ohjaamani toiminnan aikana lapsesi kanssa.

- a. Lapsen kanssa keskustelu/jutustelu
- b. Sanaton viestintä (katsekontakti, ilmeet, eleet, liikkeet, asennot...)
- c. Mukavaa yhdessä vietettyä aikaa - meillä oli kivaa yhdessä!
- d. Nauroimme yhdessä tai hymyilimme toisillemme
- e. Kuuntelimme toisiamme
- f. Annoimme toisillemme huomiota, olimme "läsnä"
- g. Osoitimme tunteemme toisillemme (Näytin miltä minusta tuntui, lapsi näytti miltä hänestä tuntui)
- h. Vastasimme toistemme tunteisiin (Esim. lohdutin jos lapselle tuli paha mieli, osoitin itsekin leikkimielisyyttä jos lapsi innostui jostakin toiminnasta jne.)
- i. Fyysinen kontakti (kosketimme lapseni kanssa toisiamme)
- j. Pidin lastani sylissä, pidin häntä kädestä, halasin tai silitin häntä
- k. Rohkaisimme ja kannustimme toisiamme
- l. Asetin lapselleni rajoja, kielsin häntä tekemästä jotakin
- m. Vastasimme toistemme esittämiin kysymyksiin
- n. Pyysimme toisiltamme apua
- o. Autoimme toisiamme
- p. Ratkaisimme eteen tulleet ongelmat yhdessä
- q. Teimme päätöksiä yhdessä
- r. Näytin lapselleni mallia tai opetin hänelle jotakin
- s. Annoimme toisillemme kielteistä palautetta (esim. jos lapsi teki jotain kiellettyä, toruin häntä)
- t. Annoimme toisillemme myönteistä palautetta (esim. kun lapsi onnistui, kehuin häntä)

3. Ympyröi ne toiminnalliset menetelmät, jotka mielestäsi tukivat vuorovaikutusta sinun ja lapsesi välillä. (Vuorovaikutukseen liittyviä asioita on lueteltu 2. kysymyksessä.)

- a. Tervehtimisleikki
- b. Tutustuminen kuvakorttien avulla
- c. Perheen merkkiääni -leikki
- d. Leirin sääntöjen teko
- e. Perhevaakunan askartelu
- f. Leiriolympialaiset
- g. Unelmien Saari -taikataikinatyo
- h. Satuhieronta-rentoutus

4. Miksi tai miten ympyröimäsi kohdat mielestäsi tukivat sinun ja lapsesi välistä vuorovaikutusta?

Entä miksi ne kohdat, joita et ympyröinyt, eivät mielestäsi tukeneet sinun ja lapsesi välistä vuorovaikutusta?

Mikä toiminta oli mielestäsi teille perheenä mieluisinta? Ympyröi yksi.

- a. Tervehtimisleikki

- b. Tutustuminen kuvakorttien avulla
- c. Perheen merkkiääni -leikki
- d. Leirin sääntöjen teko
- e. Perhevaakunan askartelu
- f. Leiriolympialaiset
- g. Unelmien Saari -taikataikinatyo
- h. Satuhieronta-rentoutus

Miksi koit juuri tämän toiminnan mieluisimmaksi perheellenne?

Entä mikä toiminta oli tylsintä tai ei sopinut niin hyvin perheellenne? Ympyröi yksi.

- a. Tervehtimisleikki
- b. Tutustuminen kuvakorttien avulla
- c. Perheen merkkiääni -leikki
- d. Leirin sääntöjen teko
- e. Perhevaakunan askartelu
- f. Leiriolympialaiset
- g. Unelmien Saari -taikataikinatyo
- h. Satuhieronta-rentoutus

Miksi juuri tämä toiminta oli tylsää tai ei sopinut perheellenne?

Suuri kiitos palautteestasi ja kiitos, kun olit mukana leirillä! 😊 -Jenna-

Liite 5 0-3-vuotiaiden lasten vanhempien kyselylomake

Vastaa vain jos sinulla oli leirillä mukana 0-3-vuotias lapsi.

Mieti seuraavia kysymyksiä 0-3-vuotiaan lapsesi näkökulmasta.

Lapsen ikä: _____

Nauttikko/tykkäsikö lapsesi kanssasi vietetystä yhteisestä ajasta toimintatuokioiden aikana? Mistä päättelit näin?

Millaisia tunteita huomasit 0-3-vuotiaan lapsesi osoittavan toimintatuokioiden aikana? Ympyröi.

- a. ilo, hilpeys
- b. kiukku, ärtymys
- c. onnellisuus
- d. suru
- e. pettymys
- f. tyytyväisyys
- g. väsymys
- h. turhautuminen/tylsistyminen
- i. pelko
- j. into
- k. hämmästys
- l. rakkaus

Uskotko näiden tunteiden johtuneen enimmäkseen itse toiminnasta vai jostain muusta?

Millaista fyysistä kontaktia sinun ja 0-3-vuotiaan lapsesi välillä oli toimintatuokioiden aikana? Ympyröi.

- a. Lapsi oli sylissäni
- b. Halasin lastani
- c. Silitin lastani
- d. Pidimme toisiamme kädestä
- e. Lapsi "huitoi" tai "löi" minua (esim. suuttuessaan tai jos häntä kiellettiin)
- f. Lapsi pysytteli paljon kiinni minussa ja "kiehnasi"
- g. Kosketimme toisiamme jollain muulla tavalla

Puhuitteko 0-3-vuotiaan lapsenne kanssa toimintatuokioiden aikana? Ympyröi sopivin vaihtoehto.

- a. Emme puhuneet lapseni kanssa toimintatuokioiden aikana juuri mitään
- b. Puhuimme jonkun verran
- c. Puhuimme paljon toimintatuokioiden aikana

Suuri kiitos palautteestasi ja kiitos, kun olit mukana leirillä! 😊 -Jenna-

Liite 6 4-8-vuotiaiden lasten haastattelu

Kysymykset 4-6 kysytään jokaisesta toimintatuokiosta erikseen.

1. Kuinka vanha olet?
2. Kenen kanssa olet leirillä? (Isä, äiti vai molemmat?)
3. Tutustuitko ensimmäisenä leiripäivänä muihin perheisiin tai lapsiin? (Tutustumisharjoitusten luettelu).

Muistatko X-tuokion? Jos lapsi ei muista kyseistä tuokiota, kerron tarkemmin, mitä toimintatuokion aikana tehtiin. Kun lapsi muistaa, kysyn:

4. Mikä X-tuokiossa oli kivaa? Mikä siinä oli tylsää tai mistä et oikein pitänyt?
5. Oliko kivaa/tyhmää tehdä X äitin/isän kanssa yhdessä?
6. Miksi X oli kivaa/tylsää äitin/isän kanssa?
7. Mikä on ollut parasta tällä leirillä äitin/isän kanssa? Miksi?
8. Mikä on ollut tylsintä/mistä et ole pitänyt tällä leirillä äitin/isän kanssa? Miksi?

Liite 7 Työntekijöiden haastattelukysymykset

1. Auttoiko tutustumisosio mielestänne perheitä tutustumaan toisiinsa? (Tervehtimisleikki, Kuvakorttitutustuminen, Perheen merkkiääni, Leirin säännöt, Perhevaakuna) - Perustelut.
2. Tukivatko toimintatuokiot (Tutustuminen, leiriolympialaiset, satuhieronta, unelmien saari - kysymys jokaisesta erikseen) mielestänne lapsen ja vanhemman välistä vuorovaikutusta? Mitent? / Miksi eivät tukeneet?
3. Mikä toiminta tuki mielestänne vuorovaikutusta parhaiten? Mikä vähiten? Miksi juuri nämä?
4. Missä erityisesti onnistuin ajatellen vuorovaikutuksen tukemista?
5. Mitä toiminnassa pitäisi vielä kehittää, tai mitä olisi voinut tehdä toisin ajatellen vuorovaikutuksen tukemista?
6. Mitä muuta haluatte minulle sanoa toimintatuokioiden suunnittelusta, toteutuksesta tai ohjauksesta?

Liite 8 Ohjaajuuden arviointi

Ohjaajuuden arviointijanat (työntekijöille). Merkitse rasti janalle siihen kohtaan, joka kuvastaa havaintojasi/kokemuksiasi ohjaajasta.

Toiminta oli suunniteltu ja valmisteltu hyvin etukäteen.	-----	Toimintaa ei oltu suunniteltu/valmistettu tarpeeksi.
Ohjeet olivat selkeät ja ymmärrettävät.	-----	Ohjeet olivat epäselviä.
Ohjaajan äänenkäyttö oli sopivaa.	-----	Ohjaaja puhui liian hiljaa tai liian kovaa.
Tuokiot olivat kestoltaan sopivan pituisia.	-----	Tuokiot olivat liian pitkiä tai liian lyhyitä
Tuokioiden kokonaisuus oli toimiva.	-----	Kokonaisuus ei ollut toimiva.
Ohjaaja oma innostus tuokioissa näkyi.	-----	Ohjaaja ei näyttänyt olevan kovinkaan innoissaan.
Ohjaaja huomioi tasapuolisesti kaikki leiriläiset.	-----	Ohjaaja ei ollut mielestäni tasapuolinen.
Ohjaaja oli helposti lähestyttävä.	-----	Ohjaajaa oli vaikea lähestyä.
Ohjaaja huomioi tuokioissa lapset.	-----	Ohjaaja ei mielestäni huomionnut lapsia tarpeeksi tuokioissa.
Ohjaaja loi toiminnalle turvallisen ilmapiirin.	-----	Ilmapiiri ei ollut turvallinen.

Liite 9 Toimintatuokioid

Tuokio 1, tutustuminen:

1: Tervehtimisleikki. Ryhmäläiset liikkuvat tilassa ensin vapaasti. Sitten liikutaan ohjaajan kuvailemalla tavalla: reippaasti, löntystellen, kuin keijukaiset ja kuin jättiläiset. Taustalla soi reipasta musiikkia. Sitten katsotaan vastaantulijoita silmiin. Seuraavaksi hymyillään kohdatesa. Sitten musiikin loppuessa tervehditään seuraavaa vastaantulijaa eri tavoin: laittamalla polvet vastakkain, kyljet vastakkain, varpaat vastakkain. Tämän jälkeen tervehditään musiikin loppuessa kättelemällä ja kerrotaan oma nimi sekä lempiväri, sitten nimi ja harrastus ja lopuksi nimi ja lempiruoka.

2: Kuvakortit. Lattialla on paljon erilaisia kuvia. Jokainen saa valita yhden kuvan, joka kertoo jotakin itsestä. Kun kaikilla on yksi kuva, keskustellaan valituista kuvista ensin oman perheen kesken. Sitten jaetaan kuvavalinnat koko ryhmälle ja kerrotaan, mitä kyseinen kuva kertoo itsestä.

3: Perheen merkkiäni -leikki. Tässä leikissä on tarkoitus löytää omat perheenjäsenet äänen perusteella silmät kiinni. Ensin keksitään omalle perheelle merkkiäni. Sitten laitetaan silmät kiinni ja aletaan kulkea tilassa vapaasti. Ohjaajan antaessa luvan saa alkaa huutaa omaa merkkiääntä ja yrittää sen avulla löytää omat perheenjäsenet. Ensin harjoitellaan ja sitten kokeillaan ottaa perheiden kesken kilpailu, kuka löytää omat perheenjäsenet ensimmäisenä.

4: Leirin säännöt. Jakaudutaan perheittäin miettimään leirille sääntöjä. Lisäksi voi keksiä omalle perheelleen säännöt, miten leirillä käyttäydytään ja toimitaan. Ryhmät saavat kirjata keksimänsä säännöt paperille, ja sitten käydään jokainen ryhmä erikseen läpi ja he saavat kertoa säännöt. Ohjaaja kirjaa säännöt fläppitaululle.

5: Perhevaakuna. Perheet saivat askarrella oman perhevaakunan, jotka kiinnitetään sitten omien majoitushuoneiden oviin. Askartelu tehdään sormivärein erivärisille kartongeille. Myös tusseja voi käyttää. Perhevaakuna voi olla oikean vaakunan muotoinen tai sen voi muotoilla perheen haluamalla tavalla. Askarrellessa voi miettiä, keitä perheeseen kuuluu, mistä perhe pitää, millaisia perheenjäsenet ovat, onko heillä lemmikkejä tai yhteisiä harrastuksia, tai vaakunaan voi laittaa vaikkapa perheen kädenjäljet. Lopuksi jokainen perhe saa esitellä oman perhevaakunansa muille perheille.

Tuokio 2, leiriolympialaiset: Olympialaiset kilpaillaan perhejoukkueilla. Ohjaaja mittaa tulokset ja laskee pisteet. Ensimmäinen laji olympialaisissa on höyhenenpuhallus, jossa höyhentä pidetään puhaltamalla mahdollisimman pitkään ilmassa. Toinen laji on hernepussien tarkkuusheitto olympiarenkaisuun, ja eri renkaista saa eri pistemäärän. Kolmas laji on nallenheit-

to, jossa nallea tulee heittää mahdollisimman pitkälle. Neljäs laji on huutojuoksu, jossa saa juosta niin pitkälle kuin ääntä riittää. Kun ääni lakkaa, seuraava perheenjäsen saa jatkaa. Viimeinen laji on paperin taittelu ja heitto, jossa jokainen perhe saa yhden A4-kokoisen paperin ja sen voi taitella tai muotoilla millaiseksi haluaa. Sitten paperi heitetään mahdollisimman pitkälle. Illalla leirinuotiolla pidetään olympialaisten palkintojenjako. Jokainen perhe saa osallistumisesta myös kunniakirjan.

Tuokio 3, satuhieronta: Jakaudutaan hierontapareihin perheittäin. Jos perheenjäseniä on pariton määrä, ohjaaja neuvoo, miten toimitaan. Päätetään, kumpi hieroo ensin ja kumpi saa rentoutua. Rentoutuja makaa patjalla, ja hieroja istuu hänen vierellään. Ohjaaja lukee sadun ja näyttää siihen sopivia hierontaliikkeitä. Jos liikkeitä on vaikea seurata, voi hierontaliikkeet keksiä myös itse sadun mukaan. Kun ensimmäinen satu on luettu, vaihdetaan osia ja luetaan toinen satu.

Satu 1: Taikapuu.

Olipa kerran pieni orava, joka keräsi metsässä marjoja, pähkinöitä ja siemeniä.
(Sormilla pitkin selkää pientä rauhallista liikettä, välillä pysähtyen.)

Yhden pienen siemenen orava piilotti maahan. Se olikin taikapuun siemen.
(Alaselässä selkärangan kohdalle sormen painallus.)

Siemen alkoi kasvaa ja kasvaa..
(Kummallakin kädellä selkärangan läheltä lähdetään pikkuhiljaa painellen tai sivellen ylöspäin.)

..Kasvaa, ja kasvaa. Siihen alkoi tulla oksia.
(vedetään selkärangasta sivulle päin rauhallisia vetoja.)

Ja kohta puu oli kasvanut niin suureksi, että sen latva ja oksat hipoivat jo pilviä.
(Vedetään rauhallisin tuntuvin liikkein vetoja pitkin käsiä pitkin päätä, kuin latvan kasvua mukailleen.)

Puu oli taikapuu ja se osasi puhua. Puu sanoin pilville: "Olen janoinen, antakaa minulle vettä." Ja kohta alkoi tippua pisaroita pikkuhiljaa.
(Pikku ropinaa sormilla.)

Ja sade alkoi voimistua. Vettä tuli oksille, rungolle, lehdille ja ihan juuriin asti.

(Voi vedellä sormilla selkää, päätä ja mahdollisesti käsistä kuin sade, joka huuhtelee. Tässä voit vetää vetoja jalkoihin myös, kuin juuriin).

ja vesi kasteli maan ja puu sai juoda kyllikseen.

Kun puu oli juonut tarpeeksi, se sanoi auringolle " Paista minulle, tarvitsen valoasi". Ja aurinko tuli esiin pilvien takaa ja alkoi lämmittää ihanasti puun oksia ja lehtiä.

(Pyörittäviä liikkeitä koko selälle ja käsille.)

Auringon paiste kutsui linnut lentämään ja ne laskeutuivat yksitellen puun oksille isona parvena.

(Koko kämmenellä painetaan aina siitä kohtaa, johon lintu laskeutuu ja lintuja voi olla monta.)

Puu oli onnellinen kuunnellessaan, joka päivä niiden laulua tuulen leikitellessä oksissa.

(Pyöriviä, tuulimaisia liikkeitä sormilla.)

Sen pituinen se.

(Voit painaa vielä kämmenillä selkää kevyesti lopettamisen merkiksi).

Satu 2: Aurinkoinen päivä.

Olipa kerran aurinkoinen päivä.

Aurinko paistoi pilvettömältä taivaalta,

ja sen säteet lämmittivät ihmisiä, eläimiä, puita, pensaita ja koko maailmaa.

(Pyöritä kämmenellä selkään aurinko ja sen säteet.)

Tuuli aivan hiljalleen, kuin pehmeästi puhallellen.

(Liu'uta kämmentä selässä vasemmalta oikealle.)

Kuin varkain alkoi ripotella taivaalta vettä. Sade kasteli pikkuhiljaa joka paikan.

(Napsuttele hellästi sormenpäillä selkään sadetta.)

Yllättäen sade muuttui myrskyksi. Myrskytuuli leikki ilmassa pyörien ja tanssien.

(Tee kämmenellä selkään pieniä pyörteitä.)

Sade yltyi pian rankkasateeksi. Satoi niin valtavasti, että ihmisten oli todella hankala liikkua ulkona.

(Vedä sormenpäillä hartioista alaspäin käsiä vuorotellen.)

Ihmiset kävelivät vaivalloisesti veden seassa.

(Liikuttele kämmeniä selässä edestakaisin. Ylös ja alas.)

Onneksi sade laantui ja muuttui pieniksi pisaroiksi, jotka putoilivat hiljalleen taivaalta. (Naputtele sormenpäillä sadetta.)

Tuuli muuttui pehmeäksi tuulenvireeksi, joka kuivatti nopeasti sateen kasteleman tienoon.

(Liikuta kämmentä aaltoillen selässä puolelta toiselle.)

Kaukaa kuului kavioiden kopinaa. Hevonen lähestyi.

Hevonen se kävellä lönkytteli, hevonen se kävellä lönkytteli.

(Aseta kämmenet vuorotellen selkään.)

Nyt se juosta kipittää, nyt se juosta kipittää. Juoksuta sormia pitkin selkää.

Nyt se laukkaa. Nyt se laukkaa!

(Vedä sormenpäillä vuorotellen selkää ylös ja alas.)

Hevonen jatkoi matkaansa.

Auringon paisteessa pilvettömältä taivaaltaan sen säteet lämmittivät ihmisiä, eläimiä, puita, pensaita ja koko maailmaa.

(Pyöritä kämmenellä selkään aurinko ja sen säteet.)

Sen pituinen se.

(Voit painaa vielä kämmenillä selkää kevyesti lopettamisen merkiksi.)

Tuokio 4, unelmien saari: Annetaan jokaiselle perheelle oma pöytä ja erivärisiä taikataikinoita ja muovailuvahaa. Perheet saavat muovailta niistä unelmien saaren. Lopuksi pidetään saarinäyttely, jossa jokaisen perheen muovailemat saaret käydään läpi ja perhe saa kertoa, mitä saarella on. Työt saa viedä kotiin. Taikataikinasta tehdyt työt kovettuvat huoneenlämmössä.